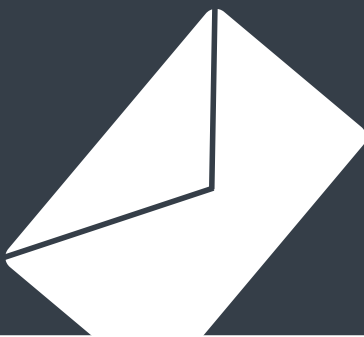

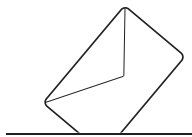
Univerzita Sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Fakulta sociálnych vied

VOĽBY A VOLEBNÉ SYSTEMY

Jakub Bardovič

ÜCMFSV

Voľby a volebné systémy

(Vysokoškolská učebnica)

Jakub Bardovič

Trnava

2021

Voľby a volebné systémy

(Vysokoškolská učebnica)

Autor:

© PhDr. Jakub Bardovič, PhD.

Recenzenti:

doc. PhDr. Daniel Klimovský, PhD.

Mgr. Martin Daško, PhD.

Mgr. Matúš Béreš, PhD.

Technická redakcia, obal a grafický návrh:

© PhDr. Jakub Bardovič, PhD.

Vydavateľ:

© Univerzita Sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, 2021

Rok vydania: 2021

Vydanie: Prvé

Publikácia bola schválená Edičnou radou UCM a vedením Fakulty sociálnych vied UCM v Trnave.

Všetky práva vyhradené. Bez súhlasu ich majiteľa toto dielo a ani jeho súčasť nemožno reprodukovat'.

Vysokoškolská učebnica neprešla jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-572-0206-6

OBSAH

Úvod	5
------------	---

ČASŤ 1

VOĽBY, VOLEBNÉ PRÁVO, VOLEBNÝ CENZUS

1 Voľby	8
2 Volebné právo a volebný cenzus	22
2.1 Historický exkurz voľbami a volebným právom	27
2.2 Slovenský kontext vývoja volieb a volebného práva	31

ČASŤ 2

VOLEBNÉ SYSTÉMY

1 Volebné systémy a ich klasifikácia	50
2 Väčšinové volebné systémy	57
2.1 Relatívny väčšinový volebný systém	60
2.2 Absolútny väčšinový volebný systém	67
2.3 Systém alternatívneho hlasovania	74
2.4 Ďalšie podoby väčšinového volebného systému	78
3 Pomerné volebné systémy	83
3.1 Listinný pomerný volebný systém	85
3.2 Personalizovaný pomerný volebný systém	104
3.3 Systém jedného prenosného hlasu	105
4 Semiproporčné volebné systémy	110
5 Kombinované volebné systémy	118

ČASŤ 3

VOĽBY A VOLEBNÁ LEGISLATÍVA V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

1 Volebné pravidlá na Slovensku	125
1.1 Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky	129
1.2 Voľby do Európskeho parlamentu	132

1.3 Vol'by prezidenta SR a ľudové hlasovanie	
o odvolaní prezidenta	133
1.4 Vol'by do orgánov samosprávnych krajov	135
1.5 Vol'by do orgánov samosprávy obcí	137
ČASŤ 4	
VYPRACOVANIE CVIČENÍ	143

ÚVOD

Voľby majú v súčasných demokratických štátoch nenahraditeľné miesto, aj preto sa stáva ambíciou porozumieť im jedným zo základných atribútov nielen odborov, ktoré sa priamo venujú výskumu spoločností a ich častí. Aktuálne môžeme nájsť niekoľko dôležitých a tiež prínosných publikácií zameraných na oboznámenie vybraných cieľových skupín s touto problematikou. Vzhľadom však na výraznú dynamickosť nielen v poznaní, ale aj vo vývoji jednotlivých štátov sa stáva zachytávanie čo najaktuálnejších trendov nenahraditeľným. Práve z uvedeného dôvodu vzniká tiež táto publikácia, ktorej hlavným cieľom je priniesť sumarizáciu najaktuálnejšieho poznania a charakteristiku súčasného stavu so zameraním hlavne na podmienky a okolnosti Slovenskej republiky pri doplnení vysvetlenia volebných systémov a mechanizmov na praktických príkladoch. Tieto praktické príklady sú nastavené na vysvetlenie tých mechanizmov, ktoré sú v slovenskom prostredí známe a využívané. Výnimku predstavuje len systém alternatívneho hlasovania, ktorý uvádzame preto, aby sme vykreslili význam preferenčného hlasovania pri volení. Spomínané praktické príklady dopĺňajú jedinečnosť týchto vysokoškolských učebných textov, keďže tu nie sú len predstavené postupy určovania víťazov, no dopĺňajú ich tiež cvičenia k samostatnej práci. Takto zvolený prístup vytvára podmienky pre možné eliminovanie najčastejších nedostatkov, ktoré sa objavujú pri štúdiu a následnom pokuse prakticky uplatniť získané vedomosti.

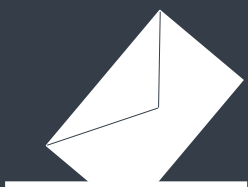
Obsah tejto vysokoškolskej učebnice priamo nadväzuje na už publikované práce a texty autora, a to hlavne na: *Voľby a volebný systém v Slovenskej republike* (In: Vojenská osveta. 1. časť: spoločenskovedné semináre), *Voľby a volebné systémy v krajinách Vyšehradskej skupiny* (In: Transformácia a premeny politických systémov v krajinách Vyšehradskej skupiny), *Voľby do orgánov miestnej samosprávy a uplatňované volebné systémy* (In: Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky), *Voľby do orgánov VÚC a využívané volebné systémy*

(In: Regionálna samospráva na Slovensku optikou verejnej mienky). Súčasne sa odporúča pre lepšie porozumenie volebným systémom a získanie prehľadu o ich využívaní aj ďalšia publikácia zachytávajúca volebné nastavenia v štátoch EÚ: *Volby a volebná problematika v štátoch EÚ* (Bzdilová, Eštok, Bardovič, 2018).

Vysokoškolská učebnica pozostáva z troch hlavných častí. V rámci prvej časti je bližšie rozobratá problematika volieb a volebného práva. Samostatný priestor je tu venovaný historickému vývoju v oblasti volebného práva vo svete a následne v rámci územia Slovenskej republiky, kde je okrem toho predstavená aj genéza volebného systému a ďalších pravidiel vzťahujúcich sa na voľby.

Druhá časť je následne postavená na predstavení volebných systémov a základných pojmov, ktoré sa na ne viažu. Štyri samostatné podkapitoly sú tu potom venované štyrom hlavným kategóriám volebných systémov: väčšinovým volebným systémom, pomerným volebným systémom, semiproporčným volebným systémom a kombinovaným volebným systémom.

V poslednej časti sú predstavené aktuálne nastavenia volebných pravidiel vo všetkých voľbách, ktoré sa realizujú na Slovensku, konkrétne ide o voľby do NR SR (Národnej rady Slovenskej republiky), voľby do EP (Európskeho parlamentu), voľby prezidenta SR, voľby do orgánov samosprávnych krajov a voľby do orgánov miest, obcí a mestských častí (komunálne voľby).

ČASŤ 1
VOĽBY,
VOLEBNÉ PRÁVO,
VOLEBNÝ CENZUS

1 VOL'BY

Vol'by ako jeden z mechanizmov výberu môžeme považovať za takmer každodennú súčasť ľudského života. Realizujú sa v rôznych podobách a na rôznych úrovniach spoločnosti. Svoju úlohu majú rovnako v rámci správy štátu či rôznych komunít, no aj v pracovnom a súkromnom živote jednotlivca. Ak by sme upriamili našu pozornosť, vzhľadom na zameranie publikácie, na oblasť politiky, môžeme ich označiť za jeden zo základných stavebných kameňov alebo aj pilierov súčasných zastupiteľských demokracií. O. Krejčí (2006) označuje vol'by ako „**sviatok demokracie**“. Využívanie tohto inštitútu je ale priamo previazané so **zastupiteľským princípom** (idea zastupiteľstva). Práve idea zastupiteľstva vytvorila podmienky pre to, aby sa mohla demokracia aplikovať aj vo veľkých národných štátoch a jej realizácia nebola viazaná len na priame formy rozhodovania občanov ako sú známe z obdobia napríklad aténskej demokracie a mestského štátu – polis (pozri viac napr.: Dahl, 1995).

V súvislosti s konaním volieb je však vhodné upozorniť na to, že sa s nimi stretávame **v rôznych podobách aj v nedemokratických politických systémoch**. V tomto prípade ale môžeme hovoriť o existencii zásadných obmedzení, ktoré v konečnom dôsledku limitujú možnosti odovzdania hlasu, výber z kandidátov či prístup k alternatívnym zdrojom informácií. Pre nedemokratické štáty je rozhodujúca legitimizačná funkcia volieb, ktorá naoko legitimizuje aktuálnu politickú moc v danom štáte. Svoju úlohu plní jednak vo vzťahu k vlastnému obyvateľstvu, ako aj smerom k externým aktérom (ďalšie štáty, medzinárodné organizácie).

V rámci odbornej literatúry sa môžeme stretnúť s viacerými definíciami volieb. Ich spoločným znakom je zameranie sa v prevažnej miere na ich podstatu a podobu v podmienkach demokratických spoločností. Vyberáme krátky sumár:

Voľby v demokratickom prostredí predstavujú podľa R. Chytilka a kol. (2009, s. 13) „jeden zo **spôsobov výberu osôb**, ktoré na základe voľbami získaného mandátu rozhodujú o ďalšom vývoji teritória, na ktorom sa hlasovanie uskutočnilo.“

V podobnom duchu formuluje definíciu volieb aj M. Béreš (2020, s. 38), keď konštatuje, že predstavujú „**spôsob výberu politických elít všetudovým hlasovaním**, ktorý je ustanovený zákonom.“

Obdobne postupuje aj J. Mihálik (2017, s. 54 – 55), keď uvádza, že „voľby predstavujú istý **mechanizmus, prostredníctvom ktorých je možné politických aktérov legitimovať**, donútiť k zodpovednosti a presvedčiť k tomu, aby sledovali také záujmy, ktoré sú prostredníctvom volieb vyjadrené vôľou voličov.“

Širšiu definíciu ponúkajú Š. Surmánek, M. Gbúrová a I. Dudinská (2003, s. 119), keď konštatujú: „voľby umožňujú v každej demokratickej spoločnosti **legálne súperenie medzi politickými subjektmi** s cieľom osloviť čo najväčší počet voličov, získať ich hlasy a následne, **v prípade úspechu, získať na presne vymedzenú dobu podiel na moci**. Takto voľby **zabezpečujú striedanie politických subjektov pri moci a zabráňujú jej uzurpácii a koncentrácii** v rukách jedného subjektu na dlhšiu dobu.“

Definíciu akcentujúcu pluralitu názorov a dopredu stanovené pravidlá ponúka B. Říchová (2002, s. 131), keď uvádza, že voľby môžeme charakterizovať „ako časovo a miestne zladený, v základných otázkach právne upravený **proces ustanovenia zastupiteľských zborov ako kolegiálnych predstaviteľov suverenity alebo samosprávy tých, ktorí ich ustanovujú**. Toto ustanovenie prebieha na základe výberu z viacerých uchádzačov, ktorí musia splniť dopredu stanovené kritériá“.

Voľby plnia v demokratickej spoločnosti **niekoľko úloh**. Sú:

- 1. prostriedkom legitimizácie politickej moci a výberu politickej elity,**

2. nástrojom kontroly politickej moci,
3. aktivizujúci prvok občanov (voličov),
4. umožňujú tiež riešiť konflikty v spoločnosti pokojnou cestou (pozri viac: Horváth, 2004).

Pod úlohou legitimizácie politickej moci rozumieme to, že výkon politickej moci (jej zloženie, ako aj obsahová náplň) je podmienený podporou oprávnených voličov a vychádza z ich rozhodnutia. Prostredníctvom výberu politickej elity vytvárajú voľby podmienky pre sformovanie politickej reprezentácie. Nástroj kontroly politickej moci umožňuje voličom zrealizovať zmeny, ktoré ovplyvnia výkon politickej moci, napríklad výmenou svojich zástupcov. Voľby tiež predstavujú základný nástroj politickej participácie občanov. Vytvárajú podmienky pre pravidelné zapájanie sa do procesu tvorby politiky, ako aj formovanie tzv. občianskeho vedomia. Nakoniec, voľby sa realizujú na základe vopred stanovených pravidiel a procedúr, ktoré vytvárajú podmienky pre nekonfliktné riešenie názorových rozporov. Víťaz má právo podieľať sa na utváraní vlády a porazený smeruje do opozície. Najbližšie voľby však môžu na základe vzájomného súperenia politických programov týchto aktérov priniesť opačný výsledok (Horváth, 2004).

Už spomínaná úloha legitimacy je pre demokratické spoločnosti zásadná aj v tom, že vystupuje ako „faktor stability“, ktorý si však vyžaduje (okrem iného), aby existovala lojalita obyvateľstva vo vzťahu k samotnému demokratickému systému. Súvisí to s tým, že jeho prežitie je priamo previazané so stotožnením sa prevažnej časti populácie s touto myšlienkou (viac: Tökölyová, 2021).

Ak hovoríme o akomkoľvek výbere, je vhodné mať na pamäti, že ho môže tvoriť až **niekoľkostupňová selekcia**. To platí aj pre samotné voľby, kde existujú viaceré stupne, pričom ich počet a aj podoba sú ovplyvnené vo viacerých ohľadoch volebným systémom. V rámci týchto stupňov má volič odlišné možnosti ovplyvnenia ich výstupov, konkrétne od žiadneho vplyvu, resp. minimálneho až po maximálny vplyv, kde je rozhodnutie plne v jeho rukách. Pozrime sa na tieto stupne bližšie:

1. **stupeň (tzv. samoselekcia)** súvisí s podávaním kandidátnych listín zo strany konkrétnych kandidátov (politických strán), z ktorých sa bude v rámci volieb vyberať. Volič má v tomto prípade

relatívne malé možnosti na jeho ovplyvnenie, keďže je na konkrétnej osobe, či sa bude uchádzať o nejaký mandát. Práve táto skutočnosť vedie niektorých autorov (napr.: Schumpeter, 2004) k ich relatívne skeptickému postoju k voľbám a spochybňovaniu toho, že ide v ich prípade o vôbec nejaký výber.

Aj keď môže existovať spoločenská objednávka či prieskumy verejnej mienky, kde sa reflektuje hlas voliča, stále je tu potrebné finálne rozhodnutie o kandidovaní, ktoré je realizované mimo voliča.

Platí teda, že volič vo volebnej miestnosti nevyberá zo všetkých možných osôb disponujúcich pasívnym volebným právom, ale len z tých, ktoré sa odhodlali aktívne vstúpiť do politickej súťaže o mandát. Táto skutočnosť v plnom rozsahu ovplyvňuje následné stupne selekcie a tým aj celkové výsledky volieb.

2. stupeň (tzv. nominačná selekcia) nie je nevyhnutne prítomný pri všetkých voľbách a navyše je výrazne závislý od toho, či ide o nezávislého kandidáta alebo kandidáta politickej strany či nejakej organizácie. Prítomnosť tejto podoby selekcie je ovplyvňovaná nastavením konkrétneho volebného systému. Jeho dôležitou súčasťou je to, že nejde už iba o rozhodnutie príslušného kandidáta, ale aj následné schválenie kompetentným orgánom, resp. skupinou oprávnených voličov. Volič teda môže vstúpiť do procesu výberu už v rámci tohto stupňa, no len v niektorých volebných systémoch.

Príklad zo Slovenska (alebo rozhodovanie bez voliča):

Klasickým príkladom 2. stupňa selekcie môže byť spôsob kreovania kandidátnych listín v prípade volieb do NR SR, kde sa využíva listinný pomerný volebný systém. Obsadzovanie jednotlivých pozícií na kandidátnej listine je plne v kompetencii konkrétnej politickej strany a nie je v rámci toho potrebné v žiadnom ohľade reflektovať preferencie akéhokoľvek voliča.

Zdroj postupu selekcie pre voľby: zákon č. 180/2014 Z. z.

Príklad zo Slovenska (alebo rozhodovanie za prítomnosti voliča):

Vhodným príkladom takejto situácie sú voľby do orgánov územných samospráv, kde je umožnené predloženie kandidátnej listiny aj nezávislým kandidátom, ktorí k nej ale musia navyše predložiť súhlas oprávnených voličov s ich kandidatúrou v definovanom počte podpisov.

Zdroj postupu selekcie pre voľby: zákon č. 180/2014 Z. z.

Určitý ekvivalent tohto stupňa selekcie je prítomný aj v prípade volieb prezidenta SR, v ktorých kandidátov navrhujú buď 15 poslanci NR SR, alebo 15 000 občanov/oprávnených voličov.

Zdroj postupu selekcie pre voľby: Ústava SR

Príklad zo sveta (alebo rozhodovanie s voličom):

Príkladom toho, že aj volič môže v istom ohľade ovplyvniť 2. stupeň selekcie sú prezidentské voľby v USA. Ešte pred samotnými voľbami je tu umožnené rozhodnúť oprávneným voličom o nominantoch za príslušnú politickú stranu. Prebieha to na úrovni jednotlivých štátov v tzv. primárkach alebo kaukusoch.

Zdroj postupu selekcie pre voľby: Presidential Election Process, 2021

3. stupeň selekcie je spojený už so samotným výberom konkrétnych kandidátov alebo kandidátnych listín. Je plne v rukách oprávnených voličov a jeho výsledky sa musia v prípade demokratických politických systémov premietnuť do zloženia príslušného zastupiteľského orgánu, resp. obsadenia konkrétnej funkcie. Tento stupeň môže mať rôzne podoby vrátane viacerých fáz, keďže je napríklad rozdiel vyberať jedného kandidáta v jednokolovom relatívnom väčšinovom volebnom systéme a v dvojkolovom absolútnom väčšinovom volebnom systéme. V prvom prípade prichádza volič do volebnej miestnosti len raz, čo stačí pre určenie víťaza volieb, no v druhom prípade je zväčša potrebné, aby sa dostavil do volebnej miestnosti aj druhýkrát.

Predstavené stupne nie je možné považovať za absolútne vyčerpávajúce, predstavujú skôr základný náčrt logiky fungovania volieb. Môžeme nájsť špecifické situácie, ktoré by jeho podobu v niektorých častiach narušili. Napríklad v prípade významných osobností a politických strán sa môžu prvý a druhý stupeň veľmi jednoducho zliať do jedného, resp. sa môžu prehodiť. Nemenej ojedinelým prípadom je **tzv. predvolebná selekcia kandidátov**, keď sa odstupuje v prospech niektorého z kandidátov už po realizácii samoselektcie, resp. nominačnej selektcie, no ešte pred samotnými voľbami. Vzniká preto otázka: *Prečo má rovnako táto selekcia svoj význam?* Vychádza to z toho, že si niektorí kandidáti navzájom môžu preberať hlasy, čím dochádza k tzv. „vzájomnému kanibalizmu“, teda svojou prítomnosťou vo voľbách sa navzájom tak oslabujú, že pri istých volebných systémoch môže aj oveľa slabší kandidát vďaka tomu vyhrať.

Príklad:

Odstupovanie v prospech jedného z kandidátov sa stalo integrálnou súčasťou volieb, kde sa využíva napríklad relatívny väčšinový volebný systém (mechanizmus je vysvetlený v časti 2, kapitola 2.1). Volič sa s týmto prípadom stretol napríklad v novembrových krajských voľbách v roku 2017, ktoré boli prvými po zmene volebného systému predsedov VÚC. Takmer každý kraj priniesol tento predstupeň selektcie. Najvýraznejšie sa to však sledovalo v rámci Banskobystrického kraja, kde sa niektorí kandidáti vzdali v prospech neskoršieho víťaza volieb, Jána Luntera. Najčastejšie sa v spoločnosti v tejto súvislosti spomínali a diskutovali mená Martina Klusa a Stanislava Mičeva. Obaja kandidáti podali pôvodne kandidátnu listinu. To znamená, že sa u nich uskutočnili kľúčové kroky predvolebnej selektcie (vrátane samoselektcie). Ich rozhodnutie o nezúčastnení sa volieb sa tak odohralo až v priebehu volebnej kampane (teda po prvotnom rozhodnutí, že sa volieb zúčastnia), kedy interné prieskumy volebnej mienky označili iného kandidáta ako toho, kto má najvýraznejší voličský potenciál.

Podobne ako ostatné pojmy v spoločenských a behaviorálnych vedách, aj v prípade volieb sa môžeme stretnúť s viacerými kategorizáciami, ktoré umožňujú ich ďalšiu špecifikáciu. Jedným zo základných kritérií členenia je **spôsob výberu zo strany voliča**. V kontexte toho rozlišujeme **priame a nepriame voľby**.

Priame voľby označujú spôsob výberu, v rámci ktorého si voliči vyberajú svojho zástupcu bez akéhokoľvek medzičlánku. Znamená to, že odovzdané hlasy sa transformujú na mandáty podľa vopred definovaných mechanizmov. Takým spôsobom si vyberajú slovenskí voliči svojich zástupcov v prípade parlamentu, prezidenta SR, predsedov VÚC, zastupiteľstiev VÚC, starostov, primátorov a zastupiteľstiev obcí/miest a mestských častí.

Nepriame voľby vo svojej podstate znamenajú existenciu určitého medzičlánku privýbere zástupcov. Hlas voliča sa tak netransformuje priamo na konkrétne mandáty. Nachádzame ich rovnako v nedemokratických, ako aj v demokratických politických systémoch. Príkladom využitia tohto spôsobu výberu môže byť voľba hlavy štátu na Slovensku do roku 1999, v Česku do roku 2013 či v neposlednom rade v USA.

Ako si (ne)volí volič v USA svojho prezidenta

Voľby prezidenta USA sa uskutočňujú každé 4 roky, je to vždy v prvý utorok po prvom pondelku v mesiaci november. V prvej fáze prebiehajú primárky a kaukusy, z ktorých majú vzniknúť výsledné nominácie politických strán na kandidátov na funkciu prezidenta a tiež viceprezidenta. Už tu vstupujú do tohto procesu voliči, ktorí o tomto výbere rozhodujú.

V samotných voľbách prezidenta hlasy voličov neurčia definitívneho víťaza. Na základe ich hlasovania sa ale utvára zbor voliteľov, ktorý bude následne rozhodovať o osobe prezidenta. Pre obsadenie funkcie je potrebná väčšina hlasov voliteľov (270).

Zbor voliteľov tvorí 538 voliteľov. Počet zástupcov za každý štát sa odvíja od toho, koľkých má reprezentantov v Kongrese. Vo väčšine štátov získava víťaz volieb všetkých voliteľov za daný štát bez ohľadu na výsledný pomer hlasov. Sú však aj štáty (Maine a Nebraska) rozdeľujúce voliteľov pomerne s ohľadom na hlasovanie voličov.

Zaujímavosť 1

Ako zaujímavosť môžeme uviesť to, že voliteľ disponuje v istom ohľade slobodným mandátom, nemusí teda hlasovať v súlade s tým ako hlasovali voliči. Takíto volitelia sa označujú aj ako neverní volitelia.

Zaujímavosť 2

Nastavenie volieb prezidenta USA umožňuje vznik takej situácie, kde kandidát, ktorý získa najviac hlasov voličov vo voľbách, nemusí získať aj najväčší počet voliteľov a stať sa nakoniec aj hlavou štátu. Takýto prípad nastal napríklad v roku 2000 či 2016.

Zdroj: Presidential Election Process, 2021

Ďalším kritériom pre kategorizáciu volieb môže byť ich využitie s ohľadom na **veľkosť, resp. úroveň teritória**. Na tomto princípe rozlišujeme **nadštátne voľby** (príkladom je voľba poslancov Európskeho parlamentu), **celoštátne voľby** (voľby poslancov, prezidenta) a **voľby do orgánov jednotlivých územných častí štátu, napríklad do územnej samosprávy** (v prípade Slovenska na úrovni VÚC a potom komunálne úrovni). Do tejto kategórie spadá aj špecifická úroveň, ktorú nachádzame v prípade federálneho usporiadania štátu.

Ak sa pozrieme na voľby **podľa obdobia, keď sú realizované**, môžeme rozlíšiť **riadne, mimoriadne, doplňujúce a nové voľby**. Riadne voľby sa konajú v plánovanom termíne s ohľadom na dĺžku funkčného obdobia obsadzovaného orgánu, čo stanovuje príslušná legislatíva. Napríklad v prípade Slovenskej republiky sa konajú voľby do NR SR každé 4 roky. Mimoriadne voľby sa spájajú so situáciou, ak sa volebné obdobie z legislatívou definovaných dôvodov skráti a ich realizácia sa uskutoční pred skončením pôvodne definovaného volebného obdobia. Do takej situácie patrí napríklad skrátenie funkčného obdobia parlamentu. Pri doplňujúcich voľbách nastáva situácia, keď sa určitý mandát v zastupiteľskom zbore uvoľnil, napríklad z dôvodu vzdania sa mandátu, úmrtia, straty pasívneho volebného práva alebo z iných legislatívnych

dôvodov. Realizácii nových volieb môže predchádzať jednak to, že sú riadne, mimoriadne alebo doplňujúce voľby vyhlásené za neplatné, no súčasne môže ich potreba vzniknúť, ak nastavený volebný systém a hlasovanie voličov neprinesú výsledky, ktoré by znamenali obsadenie mandátu (k typom volieb pozri: Dančišin, 2014).

V prípade, ak hovoríme o voľbách, nemali by sme opomenúť tak dôležitý faktor akým je prostredie, v ktorom sa majú uplatniť. Toto prostredie môžeme označiť aj ako politický systém štátu. K. Petőcz (1997) s ohľadom na demokratické, autoritárske a totalitné politické systémy rozlišuje **súťaživé (kompetetívne) voľby**, **polosúťaživé (semikompetetívne) voľby** a **nesúťaživé (nekompetetívne alebo formálne) voľby**. Za skutočné voľby označuje autor tie, ktoré sa uskutočňujú v pluralitných demokratických spoločnostiach, keďže sa tam zaručuje možnosť výberu, sloboda výberu a ich výstupy majú priamy vplyv na prerozdelenie moci na vopred definované obdobie. Opakom sú totalitné politické systémy, kde absentuje možnosť výberu či jeho sloboda. V neposlednom rade voľby v tomto prípade neprinášajú prerozdeľovanie moci. Podrobnejšie plnenie jednotlivých znakov konkrétnych typov volieb zachytávame v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 1: *Voľby a politický systém*

Charakteristika / typ volieb	Súťaživé voľby	Polosúťaživé voľby	Nesúťaživé voľby
Možnosť výberu	áno	limitovaná	nie
Sloboda výberu	áno	limitovaná	nie
Význam v politickom procese	áno	čiastočne	žiadny (len formálny prvok)
Legitimizácia politického systému	áno	čiastočne (hlavne formálne)	nie (len formálne)
Podiel na prerozdelení moci	áno	nie	nie
Politický systém	demokratický	autoritársky	totalitný

Zdroj: Petőcz (1997), čiastočne upravené autorom

Podstatou demokratických volieb je dodržanie základných princípov všeobecnosti, priamosti, rovnosti a tajnosti. Tieto princípy sú podrobnejšie vysvetlené v nasledujúcej časti. Aj keď je ich rešpektovanie esenciálnym prvkom demokratickej spoločnosti, iba ich uplatnenie nie je postačujúce. Mimo nich sa tiež vyžaduje **vytvorenie podmienok, kde sa uplatňujú aj ďalšie kľúčové politické práva**. M. Klíma (1998) uvádza 7 takýchto politických práv. V nadväznosti na neho preto môžeme hovoriť, že medzi ne zaraďujeme **právo združovať sa**, čo znamená zakladať politické strany a organizácie, ktoré však nie sú len formálne, ale reálne môžu slobodne vstupovať do politických procesov vrátane volieb. Musí sa tu takisto uplatňovať **sloboda prejavu a slobodný prístup k informáciám a alternatívnym zdrojom dát**, keďže bez týchto prvkov naráža volič, ale aj kandidát na zásadný problém, a to rozhodovať sa na základe relevantných informácií a súčasne prezentovať svoj názor a potenciálne svoj program alebo program svojho preferovaného kandidáta. Musí sa tu tiež **uplatňovať volebné právo v podobe práva voliť a byť volený**, pričom jeho obmedzenia by mali byť viazané len na demokratickou praxou akceptované podoby. Dôležitým právom je tiež **právo politických predstaviteľov súťažiť o hlasy voličov**, keďže bez politického súperenia o priazeň voliča sa vytráca zmysel volieb a možnosť voliča vybrať si alternatívu, ktorá je z jeho pohľadu najvhodnejšia. V neposlednom rade to je **právo na inštitúcie**, ktorých zloženie je utvorené zdola, a to s ohľadom na hlasovanie voliča.

V súvislosti s voľbami je nevyhnutné mať zodpovedaných niekoľko otázok, ktoré sa vzťahujú na to, ako je možné nominovať kandidáta, kto môže byť volič, kto môže byť kandidát, aký je volebný poriadok a ako sa transformujú hlasy na mandáty (viac: Gbúrová a kol., 2015).

S problematikou volieb súvisí aj to, nakoľko má oprávnený volič **po samotnom akte výberu dosah na svojho zástupcu**. Podľa toho rozlišujeme **viazaný (imperatívny) mandát** a **voľný (reprezentatívny) mandát** (pozri: Surmánek, Gbúrová, Dudinská, 2003).

Viazaný (imperatívny) mandát vychádza z myšlienok J. J. Rousseau, ktorý chápal zvolených zástupcov len ako vykonávateľov všeobecnej vôle ľudu. Výkon takéhoto mandátu sa v tomto prípade viaže na pokyny elektorátu. Platí preto **princíp, že tí, čo volia, môžu aj odvolávať** (Surmánek, Gbúrová, Dudinská, 2003).

Voľný (slobodný alebo aj reprezentatívny) mandát prináša menej priamy vzťah medzi voličom a držiteľom mandátu. V tomto prípade sa po zvolení uplatňuje princíp, v rámci ktorého daná osoba vykonáva svoju funkciu v súlade so svojim svedomím a vedomím, pričom **voličovi sa neumožňuje jej odvolanie**. Jedinou možnosťou ako vyvodit' zodpovednosť sú až nasledujúce voľby, prípadne predčasné voľby.

Pozor!

Deklarovanú slobodu mandátu je potrebné chápať v kontexte daného politického systému, možných ďalších politických ambícií príslušného poslanca, resp. držiteľa mandátu a tiež spôsobu voľby. Ako upozorňuje O. Krejčí (2006), ambícia o opätovné zvolenie môže v istom rozsahu limitovať slobodu mandátu vo vybraných situáciách, a to ak sa napríklad daný poslanec/potenciálny kandidát výrazne rozchádza v zásadnej otázke s politickou stranou, na ktorej kandidátnej listine sa plánuje opätovne uchádzať o hlasy voličov. Je to z toho dôvodu, že nezhoda a napríklad hlasovanie mimo oficiálnej línie strany môže viesť v budúcnosti k jeho neumiestneniu na kandidátnej listine. Tým sa mu znemožní opätovné kandidovanie v nasledujúcich voľbách.

Okrem inštitútu volieb rozlišujeme aj **ďalšie spôsoby výberu svojich zástupcov** (pozri viac napríklad: Chytílek a kol. 2009, Krejčí, 2006). Medzi ne zaradujeme napríklad: ustanovenie uzurpáciou, ustanovenie rodom, ustanovenie z titulu výkonu určitej funkcie (ex off), ustanovenie menovaním, ustanovenie konkurzom, ustanovenie aklamáciou, ustanovenie kooptáciou, ustanovenie plebiscitom, ustanovenie žrebovaním.

Ustanovenie uzurpáciou znamená násilné obsadenie (získanie) mandátu a je v rozpore so základným chápaním fungovania demokratickej spoločnosti, kde sa hľadajú také mechanizmy, ktoré by umožnili prevzatie moci nenásilnou, pre spoločnosť netraumatizujúcou cestou. Uplatňuje sa tu teda princíp sily.

Ustanovenie rodom alebo tiež dedením sa spája s tým, že napríklad po smrti držiteľa mandátu získava nárok na danú funkciu niektorý z jeho potomkov alebo členov jeho rodu v závislosti od definovaného kľúča pre určenie nasledovníka. Ako klasický príklad je možné uviesť panovníkov v monarchiách.

Ustanovenie z titulu určitej funkcie súvisí s tým, že ak niekto vykonáva určitú funkciu, automaticky s ňou vzniká nárok na ďalší alebo ďalšie mandáty. V minulosti sa to týkalo napríklad cirkevných funkcionárov a na to naviazané členstvo v rámci definovanej komory parlamentu. Príkladom zo súčasnosti môže byť členstvo ministrov jednotlivých vlád štátov EÚ v rámci Rady EÚ.

Ustanovenie menovaním je postavené na tom princípe, že o obsadení konkrétneho mandátu rozhoduje iný orgán (spravidla nadriadený), ktorý to má v kompetencii.

Ustanovenie konkurzom sa viaže na situáciu, ak o obsadení mandátu rozhoduje určená komisia posudzujúca kompetentnosť uchádzačov.

Ustanovenie aklamáciou súvisí s verejným vyjadrením súhlasu alebo nesúhlasu s obsadením konkrétnej funkcie určitým kandidátom.

Ustanovenie kooptáciou je špecifická forma, v rámci ktorej je orgán rozhodujúci o obsadení mandátov a orgán, kde sa obsadzujú mandáty, ten istý, teda rozhoduje sám o svojom zložení.

Ustanovenie plebiscitom je alternatívou k voľbám, ktorá vzniká za podmienok, ak je v rámci volieb len jeden kandidát. V takej podobe sa nehlasuje za niektorého z kandidátov, keďže je len jeden, ale voľba sa transformuje do podoby za a proti. Napríklad v prípade voľby prezidenta SR počíta ústava s možnosťou, že sa o funkciu uchádza len jeden kandidát. V takom prípade platí: „*koná sa voľba tak, že sa o ňom hlasuje.*“ (Ústava SR, čl. 101 (6))

Ustanovenie žrebovaním je ďalším ekvivalentom, ktorý sa môže použiť pre výber zástupcov. V istej podobe je prítomný vo volebnej legislatíve štátov aj v súčasnosti. Využíva sa hlavne v situáciách zhody hlasov. Tento inštitút poznáme aj v rámci slovenských volieb.

Kontrolné otázky

1. Čo chápeme pod pojmom vol'by?
2. Aké úlohy plnia vol'by v spoločnosti?
3. Čím sa líšia demokratické vol'by od volieb konaných v nedemokratických systémoch?
4. Aké stupne selekcie je možné identifikovať v rámci volieb?
5. Aké sú ďalšie možnosti obsadzovania mandátov okrem volieb?

Použitá literatúra

- DAHL, R. A. 1995. *Demokracia a jej kritici*. Praha: Victoria publishing, 1995. 350 s. ISBN 80-85605-81-3.
- HORVÁTH, P. 2004. *Vol'by a volebné systémy*. In: Slovak Journal of Political Sciences / Slovenská politologická revue. Vol. 4, No. 4, 2004. s. 1-13. ISSN 1335-9096.
- CHYTÍLEK, R. a kol. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. 376 s. ISBN 978-7367-548-6.
- KREJČÍ, O. 2006. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. 481 s. ISBN 80-86946-01-0.
- MIHÁLIK, J. 2017. *Kapitoly z porovnávacej politológie*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2007. 78 s. ISBN 978-80-8105-872-1.
- OROSZ, L. a kol. 2015. *Volebné právo*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. 290 s. ISBN 978-80-8152-346-5.
- PETŐCZ, K. 1997. *Základy demokratických volebných systémov*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1997. 84 s. ISBN 80-967739-3-3.
- Presidential Election Process*. 2021. [online], [cit. 15/8/2018]. Dostupné na internete: <<https://www.usa.gov/election>>.
- ŘÍCHOVÁ, B. 2002. *Úvod do súčasnej politológie*. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4.
- SCHUMPETER, J. A. (2004). *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 470 s. ISBN 80-7325-044-6.

- SURMÁNEK, Š.; GBÚROVÁ, M.; DUDINSKÁ, I. 2003. *Politológia (vybrané kapitoly)*. Prešov: Slovacontact, 2003. 249 s. ISBN 80-88876-10-9.
- TÖKÖLYOVÁ, T. 2021. Úloha volieb v procese demokratickej tranzície. In: *1989 – 2019: Dekády zmien. Kam kráčaš demokracia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021. s. 37-49. ISBN 978-80-8152-991-7.
- Ústava SR / zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.*
Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Ďalšia odporúčaná literatúra

- BARDOVIČ, J. 2020. Voľby a volebný systém v Slovenskej republike. In: *Vojenská osveta. 1. časť: spoločenskovedné semináre*. Liptovský Mikuláš: Personálny úrad OS SR, 2020. s. 4-47. ISBN 978-80-89609-22-2.
- LEBEDA, T. 2011. Volební systémy. In: *Úvod do studia politiky*. Praha: SLON, 2011. s. 600-637. ISBN 978-80-7419-052-0.
- ŽALOUDEK, K. 2004. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 2004. 575 s. ISBN 80-7277-209-0.

2

VOLEBNÉ PRÁVO A VOLEBNÝ CENZUS

Na to, aby sa akékoľvek voľby mohli uskutočniť, potrebujeme mať zodpovedanú otázku, kto sa ich môže zúčastniť. Túto skutočnosť pokrýva **volebné právo**. V istom ohľade môžeme povedať, že pojmy ako voľby a volebné právo sú na seba natoľko naviazané, že jeden bez druhého nemajú význam. Akákoľvek debata o voľbách sa stáva bezobsažnou, ak nezahŕňa otázku volebného práva. To isté platí aj pre opačnú situáciu, ak sa neviaže volebné právo na realizáciu konkrétnych volieb, stráca takisto opodstatnenie.

*Volebné právo môžeme v krátkosti definovať ako právo zúčastniť sa volieb. Rozlišujeme jeho dve základné podoby, a to **aktívne volebné právo** a **pasívne volebné právo**.*

Môžeme sa však stretnúť aj so širšou definíciou:

„Volebné právo stanovuje formou právnych predpisov (ústava, zákony) spôsob a procedúru výberu reprezentatívnych orgánov (volebný systém) na jednej strane, na strane druhej potom podmienky, na základe ktorých sa môžu obyvatelia zúčastniť volieb. Ide o súbor noriem a zásad regulujúcich volebný proces. Zdrojom volebného práva sú ústava a zákony.“ (Kubát, 2002, s. 273)

V prípade **aktívneho volebného práva** (právo voliť) máme na mysli právo jednotlivca zúčastniť sa volieb a odovzdať svoj hlas vybranému kandidátovi, respektíve politickej strane, ktorá bude zastupovať jeho záujmy v príslušnom zastupiteľskom orgáne. **Pasívne volebné právo** (právo byť volený) umožňuje jednotlivcovi uchádzať sa o hlasy voličov vo voľbách a v prípade zvolenia zastávať volenú funkciu.

K vyššie uvedenému tiež doplníme, že volebné právo je súčasťou sféry verejného práva, obsahuje normy hmotno-právnej a procesno-právnej povahy a je zaraditeľné do oblasti ústavného práva, kde vystupuje ako relatívne samostatná oblasť (viac: Orosz a kol., 2015).

Volebné právo je chápané v demokratických spoločnostiach ako jedno zo **základných politických práv**. Jeho postavenie je napríklad v Slovenskej republike definované v Ústave SR v rámci tretieho oddielu druhej hlavy.

V súvislosti s volebným právom je tiež vhodné spomenúť jeho rozlíšenie na objektívne a subjektívne. Kým **objektívne volebné právo** zahŕňa v rámci svojho obsahu organizačné pravidlá a inštitúty určené konkrétnymi zákonmi za účelom zabezpečenia realizácie volebného procesu, pod **subjektívnym volebným právom** zas chápeme politické a právne princípy. V rámci nich potom rozlišujeme tie najdôležitejšie, ktoré sú nevyhnutné pre to, aby sme mohli hovoriť o voľbách ako o demokratických, konkrétne ide o **všeobecnosť, priamosť, rovnosť a tajnosť** (Kubát, 2002).

Všeobecnosť volebného práva znamená, že sa volieb môžu zúčastniť všetci dospelí bez ohľadu na pohlavie, rasu, národnostnú príslušnosť, vierovyznanie, majetkové pomery, vzdelanie, politickú príslušnosť a podobne. Napriek snahe minimalizovať obmedzenia a zahrnúť čo najširšie skupiny obyvateľstva do procesu výberu svojich zástupcov, v reálnom živote nie je možné zahrnúť absolútne všetkých. Ako konštatuje Sartori (1993), ľud vo význame „každý“ nie je možný. Hovoríme preto o uplatňovaní tzv. **volebných cenzov**. Volebný cenzus chápeme ako „*súhrn prevažne legislatívnych podmienok (pozn. pravidiel), prostredníctvom ktorých sa obmedzuje prístup k volebnému právu vybraným skupinám obyvateľstva*“ (Bardovič, 2016, s. 70). Podľa O. Krejčího (1994) sú s **demokratickou praxou zlučiteľné len cenzus občianstva a pobytu, vekový cenzus, cenzus právnej spôsobilosti a cenzus konania**.

Cenzus občianstva hovorí o potrebe disponovať občianstvom príslušného štátu na to, aby sa mohol jednotlivец zúčastniť volieb. Tento cenzus je častokrát kombinovaný s **cenzom pobytu**, čo znamená, že sa požaduje napríklad občianstvo a aj trvalý pobyt v niektorej z obcí nachádzajúcej sa na území príslušného štátu. Môže však nastať situácia, ako v prípade volieb do zastupiteľských orgánov vyšších územných

celkov či miest, obcí a mestských častí v Bratislave a Košiciach, že sa pre disponovanie aktívnym volebným právom nevyžaduje občianstvo štátu, ale postačuje len trvalý pobyt v obci konkrétneho samosprávneho kraja alebo v príslušnej obci v komunálnych voľbách.

Vekový cenzus stanovuje obmedzenia spojené s vekom, najčastejšie v naviazaní na minimálnu hranicu umožňujúcu disponovať volebným právom. Požadovaná úroveň veku potenciálneho voliča sa diferencuje nielen medzi jednotlivými štátmi, ale aj v rámci jedného štátu pre odlišné úrovne volieb. V Slovenskej republike platí jednotná úroveň v prípade aktívneho volebného práv, keďže vo všetkých voľbách je podmienkou dosiahnutie 18-teho roku života. Naopak, veková hranica pre pasívne volebné právo je pri jednotlivých voľbách odlišná. Najvyššia úroveň je stanovená pre funkciu prezidenta, a to 40 rokov. 25 rokov sa požaduje v prípade predsedov VÚC a starostov/primátorov. 21 rokov sa následne vyžaduje u kandidátov na poslancu Národnej rady Slovenskej republiky a Európskeho parlamentu. Najnižšia veková hranica, 18 rokov, je stanovená pri obsadzovaní miest poslancov zastupiteľstiev VÚC, miest, obcí a mestských častí.

Cenzus konania sa viaže na situácie, v ktorých je osoba odsúdená za určitú podobu trestných činov, respektíve je už vo výkone trestu. Je vhodné povedať, že toto obmedzenie sa stalo predmetom diskusie aj v rámci Slovenska a rozhodoval o ňom dokonca Ústavný súd SR. Výsledkom toho je, že aktuálne znenie volebného zákona (zákon č. 180/2014 Z. z.) uvádza toto obmedzenie len v prípade pasívneho volebného práva, na právo voliť sa už nevzťahuje.

Cenzus právnej spôsobilosti sa viaže na jednotlivca, ktorý bol na základe súdneho rozhodnutia označený za nesvojprávneho. Nie je teda schopný preberať na seba jednak svoje práva ale ani povinnosti, vrátane účasti na správe spoločnosti na jednotlivých úrovniach.

V prípade, ak hovoríme o obmedzeniach volebného práva, je vhodné dodať, že ide o súčasné chápanie nielen podoby volieb, ale aj samotného fungovania demokratických spoločností. V minulosti sa jednotlivci mohli stretnúť s rozsiahlejším súborom volebných cenzov, napríklad majetkovým cenzom, daňovým cenzom, cenzom viery (vierovyznania), vzdelanostným cenzom, cenzom pohlavia, jazykovým cenzom, cenzom pôvodu, cenzom národnosti, cenzom politickej príslušnosti, rasovým cenzom a pod.

To v konečnom dôsledku vytváralo podmienky pre to, aby sa mohla len malá skupina obyvateľstva podieľať na výbere svojich zástupcov alebo sa uchádzať o volenú funkciu. Napríklad v prípade Habsburskej monarchie sa v uhorskej časti po úpravách v roku 1874 mohlo podieľať na výbere svojich zástupcov len 5,9 % obyvateľov (občanov) (Orosz a kol., 2015).

Mimo týchto cenzov však v súčasnej demokratickej spoločnosti existujú aj ďalšie obmedzenia a limity, ktoré vyplývajú priamo alebo nepriamo z príslušnej legislatívy. Na Slovensku môžeme uviesť ako príklad finančné obmedzenie podania kandidátnych listín vo voľbách do NR SR a EP. Znamená to, že žiadna politická strana alebo koalícia strán nemôže podať podľa zákona č. 180/2014 Z. z. kandidátnu listinu bez toho, aby zložila kauciu 17 000 € (do NR SR) alebo 1 700 € (do EP). Výsledok je, že uchádzanie sa o mandát je podmienené disponovaním konkrétnou sumou. Okrem toho, uvedené voľby v sebe obsahujú implicitný limit, a to príslušnosť k politickej strane. Aj keď kandidát nemusí byť členom žiadnej z nich, nie je možné sa týchto volieb zúčastniť mimo ich rámca, keďže uchádzanie sa o hlasy voličov je možné len cez kandidátne listiny. Volenie konkrétnych kandidátov je až sekundárne, a to cez prednostné hlasy. Stále však platí, že sa realizuje v rámci preddefinovaných kandidátnych listí utvorených politickými stranami. Pre voľby do NR SR a EP je aktuálne určené v zákone aj ďalšie obmedzenie spojené s kandidovaním. To sa viaže na veľkosť politickej strany v zmysle počtu členov, resp. členov v príslušných orgánoch strany (zákon č. 180/2014 Z. z.).

Ďalší limit v kandidovaní nachádzame na Slovensku v prípade nezávislých kandidátov na úrovni územných samospráv. Tí musia, na rozdiel od straníckych kandidátov, predložiť súhlas príslušného počtu oprávnených voličov s ich kandidatúrou. Ekvivalent tohto obmedzenia je aj pri prezidentských voľbách, kde je potrebné získať buď podporu poslancov, alebo oprávnených voličov.

Rovnosť volebného práva je postavená na podmienke, aby mal hlas každého voliča rovnakú váhu. Demokratické voľby preto neumožňujú dať určitým skupinám obyvateľstva vyšší počet hlasov na základe splnenia umelo vytvorených kritérií. Problém s nerovnosťou hlasov však môže nastať aj konaním či nekonaním kompetentných orgánov v súvislosti s volebnými obvody. Nezohľadnenie odlišností v ich veľkosti s ohľadom na počet obyvateľov, oprávnených voličov alebo zúčastnených voličov

môže priniesť nerovnakú váhu hlasu voličov. Takáto situácia môže nastať napríklad ak je územie rozdelené na jednomandátové volebné obvody (obsadzuje sa za volebný obvod len jeden mandát) s odlišnou veľkosťou (v zmysle počtu voličov/obyvateľov). Hlas voliča má tak v menšom volebnom obvode väčšiu váhu, ako hlas voliča v tom väčšom.

Priamosť volebného práva je spojená s tým, že hlasy voličov sa prepočítavajú priamo na mandáty bez existencie nejakého medzičlánku. Ako príklad takého medzičlánku je možné uviesť zbor voliteľov. V súvislosti s priamosťou volieb je vhodné dodať, že **nepriamosť nemusí nevyhnutne znamenať nedemokratickosť volieb**. Súčasná demokracia využíva pre obsadzovanie niektorých orgánov aj nepriame voľby. Prezident USA je volený prostredníctvom nepriamych volieb. Rovnako slovenskí voliči majú skúsenosť s nepriamou voľbou prezidenta. Do roku 1999 bol volený poslancami NR SR.

Tajnosť volebného práva je garantom slobodných volieb, keďže vytvára podmienky pre to, aby volič mohol odovzdať svoj hlas bez toho, aby sa niekto dozvedel, komu svoj hlas smeroval. Bráni teda existencii rôznych externých tlakov na volenie konkrétnych kandidátov. Pre tento účel sa zvyknú vymedzovať špeciálne priestory na to určené.

Všeobecnosť, rovnosť, priamosť a tajnosť volebného práva sú elementárnymi požiadavkami demokratických volieb, je však potrebné vytvoriť aj vhodné prostredie pre ich naplnenie. Nevyhnutný rozsah ďalších uplatňovaných práv uvádzame v predchádzajúcej časti.

Krátke zhrnutie k voľbám a volebnému právu

Zhrňme si teda, čo môžeme chápať pod slobodnými a demokratickými voľbami. V prvom rade predstavujú určitý výber postavený na princípoch všeobecnosti, priamosti, rovnosti a tajnosti prebiehajúci v presne definovaných intervaloch, ktoré sú dopredu známe. Na tomto výbere sa môže zúčastniť presne vymedzený okruh osôb, pričom akékoľvek vylúčenie musí byť jasne uvedené a musí sa pohybovať v medziach akceptovaných demokratickou praxou. Voľby strácajú svoj význam keď:

- absentuje možnosť z výberu aspoň dvoch alternatív, pričom platí, že každá z nich má mať vytvorené rovnaké podmienky pre oslovenie potenciálneho voliča,

- nie sú vytvorené podmienky pre slobodný prístup k alternatívnym zdrojom informácií,
- alebo sa pre výsledné zloženie zastupiteľského orgánu neuplatňuje taký mechanizmus pre obsadzovanie mandátov, ktorý reflektuje výsledky vychádzajúce z hlasovania oprávnených voličov.

2.1 Historický exkurz voľbami a volebným právom

V súčasnosti sa zvyknú voľby považovať za neoddeliteľnú súčasť demokratických politických systémov, no nebolo to tak vždy. Prvé podoby demokracie ráтали len s priamym zapojením občanov do rozhodovania v spoločnosti. Zdroje tejto idey, konkrétne **idey priamej demokracie**, nachádzame v starovekom Grécku a viažu sa na existenciu mestského štátu (polis), hlavne vo význame aténskeho politického systému. Základnými rysmi takéhoto útvaru však boli okrem veľmi úzko definovaného rozsahu chápania toho, kto je občan (občianstvo bolo vysoko exkluzívne – znamená to, že vylučovalo veľkú skupinu obyvateľstva), aj dôležité požiadavky na jeho veľkosť, ktorá mala umožniť stretávanie sa občanov a priamo rozhodovať o fungovaní tejto obce. Môžeme preto hovoriť o tom, že realizovateľnosť takto chápanej demokracie bola len v malých útvaroch. Uvedená malosť navyše vytvárala podmienky pre existenciu relatívnej homogenity, čo umožňovalo nájdenie jedného spoločného dobra vzťahujúceho sa na polis. Konflikt a tým aj súboj možno zásadne odlišných názorov a pohľadov na svet tak nebol v tomto útvaru chápaný ako žiadúci (Dahl, 1995). R. Dahl (1995) ďalej upozorňuje, že myšlienka spojenia v minulosti dvoch nespojitelných prvkov, a to demokracie a volieb prinášajúcich výber zástupcov, prichádza až v priebehu 18. storočia ako výsledok požiadavky uplatnenia demokracie aj v národných štátoch. Ich veľkosť, čo sa týka počtu obyvateľov a tiež rozlohy, neumožňovala uplatnenie klasickej myšlienky priamej demokracie. Začína sa preto presadzovať **idea zastupiteľskej demokracie**, kde získava svoju dôležitú úlohu práve inštitút volieb. Navyše, jeho aplikovaním sa vytvorili podmienky pre vyriešenie ďalšieho problému vyplývajúceho z existencie výraznej heterogenity takýchto veľkých spoločností. Tie tvorili prirodzene viaceré názorové prúdy a stretávali sa tú rôzne záujmy. Ako bolo uvedené v predchádzajúcej časti, práve voľby môžeme považovať

za kľúčový nástroj umožňujúci nenásilný „súboj“ názorov a pohľadov, kde tie víťazné dostávajú priestor na realizáciu v rámci vopred učeného časového intervalu. Následne sa opätovne konajú ďalšie voľby, kde nastáva vzájomná nenásilná konfrontácia a takto sa tento cyklus opakuje v pravidelných intervaloch.

Je vhodné povedať, že porovnanie podoby volieb v čase, keď sa stávajú integrálnou súčasťou politických systémov a tých súčasných, by ukázalo výrazné odlišnosti, ktoré by sa prejavili hlavne (ale nielen) v súvislosti s rozsahom volebného práva. Už spomínané 18. storočie je charakteristické dvomi dôležitými udalosťami, a to revolúciami v Severnej Amerike a vo Francúzsku. Práve s Veľkou francúzskou revolúciou z roku 1789 sa spája dôležitý medzník, ktorý otvára cestu pre postupnú transformáciu pôvodne stavovského zhromaždenia s vysoko exkluzívnym členstvom šľachty a duchovenstva na ľudové zastupiteľstvo. Francúzsko tak môžeme označiť za štát, kde sa uplatnilo **prvýkrát všeobecné volebné právo**, nie však v dnešnom chápaní. Svoj význam majú tieto udalosti preto, že tu hovoríme o zrušení stavovských privilégií a o postupnom upustení od korporatívneho chápania človeka v oblasti jeho politických práv. Uvedené voľby však nedodržiavali viaceré ďalšie dôležité princípy, ktoré sú dnes chápané ako nenahraditeľné. Napríklad samotné hlasovanie nebolo realizované tajne a súčasne išlo o nepriame voľby (pozri: Krejčí, 2006; Klíma, 1998). Napriek tomu, že išlo o veľký a dôležitý krok, cesta k zavedeniu volebného práva bez rozsiahlych volebných obmedzení vylučujúcich široké skupiny obyvateľstva bola ešte dlhá. Len v samotnom Francúzsku môžeme označiť tento vývoj za pomerne turbulentný. Ústava z roku 1791 priniesla zrušenie všeobecného volebného práva a zaviedla daňový cenzus. Voľby mali aj v tomto prípade ešte nepriamy charakter. Následne v roku 1793 ústava opätovne ustanovila všeobecné volebné právo, ktoré bolo podmienené minimálnou dĺžkou pobytu v kantóne. Opakované obmedzenia volebného práva sa spájajú s rokmi 1815 – 1848, resp. s krátkou vládou Ľudovíta Bonaparteho. Až rokom 1870 začína neprerušovaná tradícia všeobecného volebného práva (Krejčí, 2006).

Ak sa pozrieme na ďalšie štáty, napríklad vo Švajčiarsku sa zavádza všeobecné a rovné volebné právo v roku 1848, v Nemecku sa prvýkrát uplatnilo všeobecné volebné právo pre voľby Ríšskeho snemu v roku

1871, pričom ho nachádzame v rámci Severonemeckého spolku už v roku 1866. Pomerne komplikovaný vývoj nachádzame v Spojenom kráľovstve a Spojených štátoch Amerických. V prípade Spojeného kráľovstva hovoríme o evolučnom zavádzaní všeobecného volebného práva, ktoré začalo v roku 1800 a v istom ohľade sa zakončilo v roku 1948, keď sa zrušilo tzv. pluralitné hlasovanie. V USA prebiehala táto vývojová etapa takisto cez postupné kroky, pričom za dôležité obdobie môžeme označiť rozmedzie rokov 1820 – 1850. Zavádzanie volebného práva (stále ešte v obmedzenej podobe) tu bolo ale v rukách jednotlivých štátov. Celkový proces integrácie vybraných skupín obyvateľstva sa zavřil v roku 1964, keď sa umožnilo zapojiť sa do politického života prostredníctvom účasti na voľbách aj afroamerickej časti populácie. Postupný vývoj v rámci volebného práva tiež nachádzame vo Švédsku, ktoré začína túto cestu v roku 1866 priebežným odbúraním cenzov. Tento proces sa tu pritom zavřil v roku 1921. V kontexte zavádzania všeobecného volebného práva je ale vhodné povedať, že je tu chápané v dobovom význame. To znamená, že vystupuje zväčša v obmedzenej podobe, a to bez zahrnutia viacerých skupín obyvateľstva vrátane žien. (pozri: Krejčí, 2006; Klíma, 1998).

V súvislosti s vývojom všeobecného volebného práva je tak vhodné povedať, že sa pri plnení kritéria „všeobecnosti“ dlho nepracovalo so ženskou časťou populácie, čo znamená, že v danom čase nespádali pod kategóriu občan/volič. Môžeme preto konštatovať, že ani vymedzenia prvých zavedení všeobecného volebného práva v príslušných štátoch nerátali s potenciálnymi voličkami či dokonca kandidátkami. **Volebné právo pre ženy** preto môžeme chápať v istom ohľade ako samostatnú kapitolu v rámci formovania politických práv. Ich zapájanie sa do politického života začalo s určitým oneskorením. Dôležité prvenstvo má Wyoming, ktorý ako prvý zaradil ženy v rámci svojej legislatívy prijatej v roku 1869 do skupiny disponujúcej volebným právom. Do konca 19. storočia nasledovali Wyoming ešte Nový Zéland v roku 1893 a Južná Austrália v roku 1895. Dôležité rozširovanie volebného práva pre ženy prinieslo až 20. storočie, keď sa pridali Fíni (1906), Nóri (1910 – 1913), Dáni (1915), Švédi (1918 – 1921). V roku 1920 sa zavřila etapa boja žien za volené právo v USA. V rámci Spojeného kráľovstva to bol znova postupnejší proces, ktorý trval v rokoch 1918 – 1928. Výrazné oneskorenie nachádzame v Japonsku (rok 1945) a Švajčiarsku, kde sa ženám umožnilo

voliť vo federálnych voľbách až v roku 1971 (pozri: Krejčí, 2006; Klíma, 1998; Bzdilová, 2015).

Francúzsko má aj ďalšie dôležité prvenstvo z pohľadu formovania volieb. Aj keď rok 1789 neprinesol tajné voľby z pohľadu samotných voličov, tajnosť napriek tomu bola prítomná v rámci tohto procesu. V druhej fáze výberu, keďže išlo o nepriame voľby, realizovali zvolení volitelia svoje hlasovanie tajne. Najdlhšie bez prerušenia sa realizujú tajné voľby v Južnej Austrálii (viac: Krejčí, 2006).

Uvedený vývoj volieb a volebného práva zachytávajú autori **W. J. M. Mackenzie a S. Rokkan** (citované podľa: Krejčí, 1994), ktorí vytvorili **ideálny model** pozostávajúci z piatich fáz. Ako upozorňuje O. Krejčí (1994), je však relatívne ďaleko od toho, aby mohol byť označený za univerzálny, keďže tu vystupujú ako vzorové štáty iba Anglicko, Švédsko a Belgicko. Sformulovaných 5 fáz má nasledujúcu podobu:

1. V období pred americkou a francúzskou revolúciou je volebné právo charakteristické tým, že sa viaže s príslušnosťou k určitej skupine, hlavne šľachte a duchovenstvu. Hovoríme preto o korporatívnom chápaní človeka. Nikto mimo definovaných skupín sa nezapája do politického života spoločnosti.
2. Porevolučné obdobie prináša prvé prekročenie v minulosti definovaných hraníc a otvára cestu pre zapojenie aj ďalších, nových skupín obyvateľstva do politického života. Toto obdobie je však charakteristické širokou škálou volebných cenzov, hlavne majetku, príjmov atď.
3. Obdobie, v rámci ktorého sa popri širokej palete volebných cenzov prejavuje aj porušovanie princípu rovnosti. Výsledkom toho je, že zisk mandátu nemusí byť všade previazaný s podobným počtom získaných hlasov. V niektorých prípadoch sa tiež uplatňuje tzv. pluralitné hlasovanie. Jednotliví voliči v ňom majú odlišný počet hlasov s ohľadom na definované kritériá, a tým aj iný vplyv na zvolenie svojho zástupcu.
4. V predposlednej fáze sa postupne odstraňujú volebné cenzy, no ostáva problém s nedodržiavaním princípu rovnosti.
5. Posledná fáza prináša uplatňovanie volebného práva s aplikovaním len tých cenzov, ktoré akceptuje demokratická prax.

2.2 Slovenský kontext vývoja volieb a volebného práva

Územie dnešného Slovenska bolo v minulosti súčasťou viacerých štátnych útvarov. Dôležitý zlom v kontexte volieb prinášajúcich aj zapojenie ľudu (aj keď pojem „ľud“ vystupuje v tom prípade vo veľmi úzkom význame) sa spája s obdobím Habsburskej monarchie a s revolúciou v roku 1848. V tomto čase sa mení princíp kreovania dolnej komory parlamentu, čo viedlo k tomu, že okrem stavov a duchovenstva si mohli svojich zástupcov po prvýkrát vyberať aj iné skupiny obyvateľstva. Táto zmena sa ale nedotkla len celoštátnej úrovne, v roku 1848 boli tiež prijaté zákony upravujúce organizáciu volieb do župných orgánov, ako aj mestské a obecné voľby (viac: Orozs a kol., 2015). V tejto súvislosti je ale vhodné dodať, ako upozorňuje L. Orozs a kol. (2015), že prítomnosť volieb, snemovne a aj logiky parlamentarizmu nachádzame na tomto území už v predchádzajúcich obdobiach.

V rámci uhorskej časti monarchie môžeme identifikovať celkovo 3 volebné zákony, prijaté v rokoch 1848, 1874 a následne v roku 1913. Mimo toho sa tu stretávame s viacerými pokusmi o zmenu vtedajšieho nastavenia pravidiel v zmysle rozšírenia v tom čase akceptovaných demokratických princípov, ale aj naopak, o pragmatické posilnenie, resp. oslabenie konkrétnej skupiny obyvateľstva. Vo všeobecnosti je charakteristické pre toto obdobie veľmi úzko definované volebné právo, ktoré prinášalo okrem vylúčenia žien širokú paletu ďalších cenzov. Posledný pokus o reformu volebných pravidiel prišiel v roku 1918, v čase keď sa mnohonárodnostný štátny útvar postupne strácal z mapy Európy a na území dnešného Slovenska sa začínala utvárať Československá republika.

Volebný zákon č. 5/1848 tvoril súčasť širšieho súboru zákonov prijatých v priebehu mesiaca marec. Podľa toho sa aj zvyknú označovať ako bratislavská marcová ústava. Napriek tomu, že sa volebné právo posunulo aj mimo rámca dovtedy privilegovaných skupín, rozsah cenzov spôsobil, že sa politického života mohlo zúčastniť asi len 6 % obyvateľstva (pozri: Mosný, Hubánek, 2008). Ak by sme to mali konkretizovať, pre aktívne volebné právo sa zavádzal vekový cenzus, cenzus pohlavia, majetkový, resp. daňový cenzus, vzdelanostný cenzus, cenzus viery (vierovyznania) a tiež cenzus svojprávnosti. Voliť tak mohol len muž s minimálnym vekom

20 rokov s definovaným majetkom na úrovni nehnuteľného majetku vo výške aspoň 300 zlatých v slobodných kráľovských mestách a v mestách s magistrátom alebo ročným príjmom 100 zlatých. V prípade roľníkov sa vyžadovalo vlastniť aspoň $\frac{1}{4}$ usadlosti. Účasť vo voľbách sa umožnila napríklad továrnikom, remeselníkom a obchodníkom s vlastným podnikom a s aspoň jednou zamestnanou osobou. Volebný zákon priniesol vzájomné prepojenie vzdelanostného a majetkového cenzu, čoho výsledkom bolo, že po dosiahnutí istého vzdelania sa znižovali majetkové nároky, resp. sa na ne neprihliadalo. V dôsledku toho volebným právom disponovali bez ohľadu na majetok vedci, profesori, akademickí umelci, učitelia, lekári, notári, advokáti, duchovní, pomocní duchovní a členovia Uhorského spolku vzdelancov. Právo voliť sa tiež obmedzilo len na osoby s plnoprávnym členstvom v jednej zo štátom uznaných cirkví. Historická skúsenosť sa do tohto volebného zákona premietla v tom, že sa volebné právo prisúdilo všetkým tým osobám, ktoré mohli voliť v minulosti. V praxi sa toto ustanovenie dotýkalo hlavne šľachtického obyvateľstva a občanov slobodných kráľovských miest. Ďalšie obmedzenia sa vzťahovali na osoby pod otcovskou, poručenskou alebo gazdovskou mocou (k nastaveniam volieb v roku 1848: Podrimavský a kol., 1992; Štenpien, 2004; Potemra, 1976).

Pomerne rozsiahly sumár obmedzení volebného práva uvedených v rámci tohto volebného zákona znásobovalo to, že sa nehlasovalo tajne. Týmto krokom sa tak vytvorili podmienky pre kontrolu rozhodovania každého voliča (Podrimavský a kol., 1992; Štenpien, 2004; Potemra, 1976).

Pasívne volebné právo sa viazalo podľa zákona z roku 1848 na aktívne volebné právo s tým, že sa ešte dopĺňalo o minimálny vek 24 rokov a tiež jazykový cenzus. Každý kandidát preto musel plynule ovládať maďarský jazyk (Podrimavský a kol., 1992; Štenpien, 2004; Potemra, 1976).

Pre výber zástupcov sa využíval dvojkolový absolútny väčšinový volebný systém kombinovaný s jednomandátovými volebnými obvody (pozri: Orozs a kol., 2015).

V kontexte vyššie uvedeného teda vidíme, že v tomto období sa dalo len veľmi ťažko hovoriť o uplatnení všeobecnosti volebného práva. Neznamená to však, že by sa v spoločnosti požiadavka o jeho zavedenie neobjavovala. Táto téma sa dostala do dokumentov viacerých národov

žijúcich v Uhorsku vrátane Slovákov. Za zmienku určite stoja 14 bodové *Žiadosti slovenského národa* z 10. 5. 1848, kde nachádzame aj otázku volebného práva postaveného na princípoch všeobecnosti a rovnosti s minimálnym vekom 20 rokov pre právo voliť a 24 rokov pre právo byť volený (viac k Žiadostiam slovenského národa: Bokes, 1962).

Prijímanie nového zákona (resp. novelizácie predchádzajúceho zákona), konkrétne v roku 1874, bolo poznačené zmenou politickej klímy v uhorskej časti monarchie. Okrem už zrealizovaného rakúsko-uhorského vyrovnania z roku 1867 sa znásobovala ambícia maďarských elít zabezpečiť si dominantné postavenie v mocenskej hierarchii. Popritom sa tiež komplikovali podmienky pre rozvoj nemaďarských národov. S ohľadom na tieto skutočnosti je preto potrebné aj chápať nastavenia volieb a volebného práva v spomínanom volebnom zákone č. 33/1874.

Zastupiteľským orgánom ľudu zostala naďalej len dolná komora parlamentu. Volebné právo sa aj v tomto prípade spájalo s uplatnením majetkového cenzu, vzdelanostného cenzu či cenzu pohlavia. Absentovala tu tiež garancia tajnosti hlasovania. S ohľadom na to sa tak volieb mohol zúčastniť len muž vo veku minimálne 20 rokov. Ďalej sa stanovovalo v prípade municipiálnych miest a miest s magistrátom vlastníctvo domu s minimálne tromi izbami a s povinnosťou platiť príslušnú daň. Voliť mohlo aj meštianske obyvateľstvo s vlastníctvom pôdy a s uhradenou daňou za ňu vo výške aspoň 16 zlatých. Celkový ročný príjem sa v týchto mestách musel vyšplhať na aspoň 105 zlatých po zdanení, a to v prípade vlastníkov domov, pôdy, obchodníkov, továrnikov a remeselníkov. Volebný zákon tiež vytváral dve daňové triedy, kde sa hranica stanovila na úrovni 100, resp. 700 zlatých ročného príjmu. Remeselníci museli mať vo vlastníctve aspoň $\frac{1}{4}$ usadlosti. Nachádzame tu tiež podmienku vzdelania, ktoré otváralo cestu pre právo vyberať si svojich zástupcov zo strany profesorov, vedcov, lekárov, advokátov, právnikov, notárov, duchovných, učiteľov či diplomovaných gazdov, lesníkov, baníkov. Podmienkou však pre nich bolo, aby sa nachádzali v úrade. So stratou funkcie došlo aj k strate volebného práva, platil preto vzťah: výkon úradu = disponovanie volebným právom. Mimo vyššie uvedených obmedzení sa ešte neumožnilo voliť ani osobám pod otcovskou mocou, resp. u tých, ktorí boli hospodársky ovládaní (k zákonu č. 33/1874 Zb. pozri viac: Podrimavský a kol., 1992; Potemra, 1975).

Pasívne volebné právo prinášalo navýšenie minimálneho veku na 24 rokov a tiež požiadavku ovládať maďarský jazyk, čím sa zavádzal jazykový cenzus (Podrimavský a kol., 1992; Potemra, 1975).

Začiatok nového storočia priniesol viaceré snahy (často skôr len deklaratórnej povahy) o riešenie problematiky volebného práva v uhorskej časti monarchie. V niektorých prípadoch však možno považovať tieto pokusy skôr za politickú tému v snahe vytvoriť tlak na politických rivalov (pozri napríklad: Kováč a kol., 2004).

Ďalšia zmena volebných pravidiel prišla v roku 1913 pod tlakom prevažne nemaďarských národov a tiež samotného panovníka. Ani v tomto prípade však nenastalo zásadné rozširovanie volebného práva, pričom je vhodné dodať, že v tom čase, konkrétne od roku 1907, sa už v rakúskej časti monarchie (zahŕňalo aj územie dnešného Česka) uplatňovalo volebné právo postavené na princípoch všeobecnosti, no tiež rovnosti, tajnosti a priamosti (v dobovom chápaní, keďže sa stále vzťahovalo len na mužskú časť populácie) (k vývoju volebného práva v rakúskej časti monarchie pozri: Krejčí, 2006). Aj v tomto prípade naďalej zohrával veľkú úlohu pri vylúčení časti populácie zachovaný cenzus pohlavia, konkrétne nezahrnutím žien do obsahovej náplne politických práv. Špecifikom tohto volebného zákona sa stalo tiež to, že výška minimálneho veku pre volenie nebola stanovená v jednotnej podobe, ale diferencovala sa s ohľadom na vzdelanie. Rozpätie sa určilo v rozsahu 24 (pre absolventov stredných a vysokých škôl) až po 30 rokov. Do tejto kombinácie vzájomne podmienených obmedzení ešte vstupoval ďalší faktor, a to výška majetku. Výsledkom toho boli štyri kategórie voličov: 1) s minimálne stredoškolským vzdelaním bez ďalších majetkových limitov, 2) absolventi 6. triedy ľudovej školy s výškou uhradenej dane aspoň 2 korún, resp. s vlastníctvom dielne alebo obchodu; za definovaných podmienok tu spadali tiež zamestnanci pracujúci v priemysle a obchode, 3) bez ukončenia základnej školy, no gramotní občania s daňou vo výške aspoň 20 korún, resp. majitelia dielne či obchodu ak zamestnávali minimálne 7 ľudí a platili daň vo výške minimálne 20 korún; vzťahovalo sa to aj na zamestnancov v priemysle a obchode, ak tu mali odpracované aspoň 3 roky, 4) negramotní s daňou vo výške aspoň 40 korún. Stále to však neboli všetky obmedzenia, vyžadovalo sa mať trvalý pobyt v obci, kde malo byť volebné právo vykonané, a to minimálne 1 rok. Za isté pozitívum

považujeme to, že sa v municipiálnych mestách a v Budapešti objavuje tajnosť hlasovania (pozri: Potemra, 1978).

V prípade pasívneho volebného práva sa stanovila minimálna výška veku na úrovni 30 rokov a tiež sa zachovala podmienka plynule ovládať maďarský jazyk (pozri: Potemra, 1978).

Nasledujúce obdobie neprineslo zmeny, ktoré by znamenali uplatnenie všeobecného, rovného a tajného volebného práva, pokrývajúceho skutočne široké skupiny obyvateľstva uhorskej časti monarchie. Túto zmenu neprinesol ani posledný zákon z roku 1918 (konkrétne zákon č. 17/1918). Obyvatelia súčasného územia Slovenskej republiky tak vstupovali do nového spoločného štátneho útvaru Čechov a Slovákov s minimálnymi skúsenosťami so svojou správou a bez rozsiahlejšie uplatňovaných politických práv.

Prvá Československá republika

Vznik prvej Československej republiky 28. 10. 1918 (Slováci sa prihlásili k spoločnému štátu *Martinskou deklaráciou* zo dňa 30. 10. 1918) znamenal v otázke politických práv priam revolučný posun. Po výrazne turbulentnom období, ktoré bolo (okrem iného) výsledkom nepripravenosti politických elít oboch národov, nahrádza v roku 1920 predchádzajúce ústavné provizórium a tiež dočasnú ústavu prvá demokratická ústava. Pri jej tvorbe sa v oblasti volebného práva kládol dôraz na princípy všeobecnosti, rovnosti, priamosti a tajnosti. Výsledkom toho bolo, že sa obyvatelia dnešného územia Slovenska mohli po prvýkrát zapojiť do politického života bez uplatňovania širokej škály obmedzení, ktoré by im v tom bránili (pozri: Filip, Schelle, 1992).

Dvojkomorový parlament sa podľa *Ústavy* z roku 1920, *zákona č. 123/1920 Sb.* a *zákona č. 124/1920 Sb.* utváral na základe hlasovania občanov štátu za použitia pomerného volebného systému. Dôležitým rysom novoformovaného politického systému sa stalo to, že sa už pri definovaní volebného práva nezohľadňovala rodová alebo iná príslušnosť, neprihliadalo sa na majetok, výšku zaplatenej dane, jazykovú zdatnosť, náboženské vyznanie a pod. Voličom tak mohol byť každý občan s trvalým pobytom v obci na území štátu v trvaní aspoň 3 mesiacov pred voľbami (neplatilo pre vojakov) a vo veku minimálne 21 rokov

(Poslanecká snemovňa), resp. 26 rokov (Senát). Pasívne volebné právo prinieslo navýšenie vekovej hranice, pri Poslaneckej snemovni na 30 rokov a pri Senáte na 45 rokov. Ustanovovala sa tu aj minimálna dĺžka trvania občianstva na aspoň 3 roky pri Poslaneckej snemovni a až na 10 rokov pri Senáte. Volebným právom súčasne nedisponovali osoby napríklad odsúdené za definovaný trestný čin alebo s uvaleným konkurzom. Takisto nevolili ani tí, ktorým nebolo z rozhodnutia súdu umožnené narábať s majetkom, či boli umiestnení do donucovacej pracovne (časť obmedzení definoval aj zákon č. 663/1919 Sb.). Tieto obmedzenia sa rozšírili v roku 1927 (zákon č. 56/1927) aj na príslušníkov ozbrojených síl.

Pri pohľade na nastavenie volebného systému 300 člennej Poslaneckej snemovne, je možné hovoriť o listinnom pomernom volebnom systéme, ktorý sa realizoval v 23 viacmandátových volebných obvodoch. Ich veľkosť (v zmysle počtu pridelených mandátov) sa určovala priamo v zákone. Úloha volebných obvodov však bola obmedzená, keďže neboli zohľadňované počas celého prerozdelenia mandátov. Brali sa do úvahy len v prvom z celkového počtu troch skrutínií (mimo Podkarpatskej Rusi, kde sa celý proces pridelenia mandátov odohral v rámci príslušného volebného obvodu – vládne nariadenie č. 18/1924 Sb.). Pre pridelenie mandátov sa následne využívali tieto techniky: v prvom skrutíniu postup vychádzajúci z logiky Hareho kvóty, v druhom skrutíniu postup inšpirovaný Hagenbach-Bischoffovou kvótou a v prípade potreby tretieho skrutínia sa rátalo s metódou najvyššieho zostatku. Z pohľadu súčasnosti je tiež zaujímavé, ako sa postavil zákonodarca k uzatvárajúcej klauzule, resp. kvóru. Prítomnosť umelej hranice nachádzame až v rámci druhého skrutínia, kde bola podmienka definovaná buď v podobe minimálneho zisku hlasov na úrovni 20 tisíc, alebo na úrovni volebného čísla, teda kvocientu. Charakteristickým rysom tohto volebného systému bolo tiež to, že podávať kandidátne listiny mohli len politické strany, ktoré museli predložiť petíciu s podpismi k podaniu každej svojej kandidátnej listiny. Spomínané kandidátne listiny môžeme označiť ako prísne viazané, keďže v nich volič v rámci samotných volieb nemal možnosť realizovať úpravy. Navyše, v druhom skrutíniu kandidátne listiny za volebné obvody zanikli a namiesto nich utvárali politické strany celoštátne kandidátne listiny zložené z kandidátov, ktorí na základe predchádzajúceho prerozdelenia nemali nárok na mandát (zákon č. 123/1920 Sb).

Volebný systém do 150 členného Senátu priamo kopíroval základnú logiku toho, ktorý sa využíval v rámci volieb do Poslaneckej snemovne. Ako špecifikum môžeme uviesť napríklad počet volebných obvodov, ktorých bolo 13 (zákon č. 124/1920 Sb.).

Volebné nastavenia pre obsadzovanie mandátov v rámci parlamentu boli upravené zákonmi prijatými v roku 1925 (zákon č. 205/1925 Sb. a zákon č. 206/1925 Sb.) a 1935 (zákon č. 58/1935 Sb.). V rámci nich priniesol zákonodarca niekoľko úprav, ako napríklad v počte volebných obvodov (z 23 na 22), v podmienkach podávania kandidátnych listín a ich číslovania, v procese pridelenia mandátov, v uzatvárajúcej klauzule. V rámci týchto noviel dávame do pozornosti upravenie tretieho skrutícia z roku 1925, ktoré rozdeľovalo politické strany na dve skupiny, konkrétne reprezentujúce národnostné menšiny (explicitne definované nemecké, maďarské a poľské menšiny) s nadpolovičnou väčšinou takýchto kandidátov, a potom ostatné politické strany (viac v zákone č. 205/1925 Sb.).

Prvorepublikové voľby prinášali v porovnaní so súčasným politickým systémom neznámy prvok, a to povinnosť účasti vo voľbách, z ktorej bol oslobodený len špecifický okruh osôb. Uvedené nastavenie bolo vlastné pre voľby nielen na celoštátnej úrovni, ale aj na tých nižších úrovniach.

Viete, že... ?

Prvorepubliková legislatíva zavádzala relatívne špecifické obmedzenie. Dotýkalo sa zákazu predaja, čapovania alebo podávania alkoholických nápojov v deň pred voľbami a v samotný volebný deň.

Zdroj: príslušné volebné zákony

Všeobecné volebné právo však nebolo po prvýkrát definované v legislatíve v prípade volieb do najvyššieho zákonodarného orgánu, ale na najnižšej, a to obecnej úrovni. Stalo sa tak ešte v roku 1919 *zákonom č. 75/1919 Sb.* Za použitia kombinácie (nemyslíme tým ale kombinovaný volebný systém) pomerného volebného systému a blokového stranického systému si mohli vyberať občania ČSR svojich zástupcov do zastupiteľstiev

od 21 rokov a uchádzať sa o tento mandát od 26 rokov. Ako ďalšie obmedzenia sa v danom zákone objavili: dĺžka trvalého pobytu, výkon definovaných funkcií, upadnutie do konkurzu, odsúdenie za uvedené podoby konania, zbavenie práva nakladať so svojím majetkom. Bez práva voliť ostali rovnako tí, ktorí boli v donucovacej pracovni. Okrem toho sa tu tiež zavádzala jednak povinnosť voliť, no aj povinnosť prijať voľbu za člena zastupiteľstva.

S obdobným nastavením volieb a volebného práva ako na obecnej úrovni sa stretávame aj pri župných voľbách. *Zákon č. 330/1920 Sb.* však upravoval minimálny vek pre uplatnenie pasívneho volebného práva vo voľbách zastupiteľstiev žúp vo výške 30 rokov a poznal len pomerný volebný systém. Uvedený zákon tiež definoval voľby pre okresné výbory, ktoré boli obsadzované na základe priamych volieb občanmi štátu, pričom definované volebné nastavenie vychádzalo z nastavení župných volieb.

Zavedenie župnej samosprávy však nebolo prijaté veľmi pozitívne, a to hlavne v českej časti republiky, ktorá mala odlišnú skúsenosť z predchádzajúceho štátneho útvaru v porovnaní so Slovákami, konkrétne so samotnou organizáciou samosprávy a hlavne jej podobou. Pokus o odstránenie existujúceho dualizmu tak po vzniku spoločného štátu nevyšiel. Musela sa preto hľadať nová cesta, ktorá prišla v roku 1927. Tá priniesla úpravu usporiadania štátu. Republiku na základe toho tvorili 4 krajiny, a to konkrétne Česko, Moravsko-Sliezsko, Slovensko a Podkarpatská Rus. (Orosz a kol., 2015; k formovaniu a organizácii regionálnej samosprávy tiež pozri: Mikuš, 2018).

Krajinské zastupiteľstvo (na Slovensku tvorené 54 členmi) bolo obsadzované z 2/3 priamymi voľbami za použitia listinného pomerného volebného systému. Ostávajúcich členov menovala vláda. Na podobnej logike sa postavilo aj kreovanie okresných zastupiteľstiev s tým, že nevolenú 1/3 menoval minister vnútra (zákon č. 125/1927 Sb.). Zmenami tiež prešli niektoré nastavenia volebného práva, ako napríklad minimálny vek pre volenie zástupcov, ktorý sa navýšil na 24 rokov. Rovnako sa upravilo minimálne trvanie trvalého pobytu na 1 rok a aspoň 3 mesiace v obci, kde má dôjsť k voľbe. Predĺženie požiadavky trvalého pobytu nastalo aj pri pasívnom volebnom práve, a to na 2 roky. Obmedzenia sa vzťahovali aj na ozbrojené sily. Uvedená logika nastavenia volebného

práva platila rovnako pre krajské zastupiteľstvo, ako aj pre okresné zastupiteľstvo (pozri: zákon č. 126/1927 Sb.).

Občania ČSR si podľa Ústavy nemohli voliť svojho prezidenta priamo. O obsadení tohto postu rozhodovalo Národné zhromaždenie 3/5 väčšinou prítomných poslancov a senátorov (Ústavní listina Československé republiky, 1920).

Prvorepublikový politický systém vytvoril aj vďaka nastaveniu volebného systému podmienky pre pomerne silné postavenie politických strán. Ich pozícia vychádzala z toho, že podanie kandidátnej listiny do oboch komôr parlamentu bolo umožnené len im. Mimo nich teda nebolo možné vstúpiť do parlamentu. Navyše, existenciou prísne viazaných kandidátnych listín získali aj priamy dosah na personálne zloženie zákonodarného zboru. Obdobný efekt mohlo mať aj vytvorenie dvoch úrovní volebných obvodov, ktorých význam sa strácal po prvom skrutíniu.

Predvojnové Československo, prvá Slovenská republika

Druhá polovica tridsiatych rokov 20. storočia sa v Československu spája s dôležitými zmenami. Pôsobením nielen viacerých vonkajších, ale aj vnútorných faktorov sa postupne vytvárali podmienky pre rozdelenie vtedy už územne okliešteného spoločného štátu Čechov a Slovákov. Navyše, pod výrazným politickým tlakom sa obmedzovali demokratické výdobytky zo začiatku 20. storočia. Po predchádzajúcom vyhlásení autonómie (vyhlásená na základe ústavného zákona č. 299/1938 Zb.) vznikla samostatná Slovenská republika 14. 3. 1939. Počas jej existencie sa úloha volieb vytratila, aj keď ich samotná legislatíva definovala. Najvyšší zákonodarný orgán štátu (Snem Slovenskej republiky) svojim zložením priamo vychádzal zo snemu, ktorý sa utvoril v súvislosti s vyhlásením autonómie. Znamená to, že nebol kreovaný opätovne na základe výsledkov volieb. Počas fungovania samostatného štátu sa teda nekonali na jeho území voľby a aj tie, ktoré tvorili základ pre utvorenie snemu, neboli demokratické, keďže tu, ako upozorňuje D. Kováč a kol. (2017), došlo k narušeniu politickej súťaže likvidáciou politickej opozície Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Z uvedeného dôvodu sa stáva problematika nastavenia volebného práva či volebného systému v tomto období skôr okrajovou.

Povojnové Československo

Proces konštituovania politického systému povojnového Československa sa začal ešte počas 2. svetovej vojny. Príprava prvých povojnových volieb bola zverená dekrétom prezidenta republiky Dočasnému národnému zhromaždeniu, ktoré sa utvorilo nepriamymi voľbami prostredníctvom voliteľov za uplatnenia princípu politickej parity (viac: Krejčí, 2006). Novoprijaté volebné pravidlá pre najvyšší zákonodarný zbor (Ústavodarné národné zhromaždenie), tentokrát už jednokomorového parlamentu, definoval súbor volebnej legislatívy prijatej v priebehu roka 1946, hlavne *ústavný zákon č. 65/1946 Sb., zákon č. 67/1946 Sb.*, ale aj *zákon č. 28/1946 Sb.* Napriek tomu, že sa v týchto zákonoch znížila veková hranica pre výkon volebného práva na 18 rokov (právo voliť), resp. 21 rokov (právo byť volený), nachádzame tu istý nedemokratický prvok vzťahujúci sa na to, že sa ako jedna z podmienok uplatňovala príslušnosť k národu (národnostný cenzus). Výsledkom toho mohli voliť len Česi, Slováci alebo iné slovanské národy. Neslovanské menšiny (hlavne Nemci a Maďari) sa v zmysle vyššie uvedeného dostali mimo politický (ale aj občiansky) život povojnovej republiky.

K ďalším obmedzeniam volebného práva patrila podmienka trvalého pobytu, nespôsobilosť na právne úkony a myslelo sa tu aj na tých, voči ktorým sa začal proces ohľadne vojnových zločinov, kolaborácie a ďalších činov z obdobia vojny, resp. už boli odsúdení. Okrem toho nevolili ani osoby v donucovacej pracovni. Pre pasívne volebné právo sa tiež definoval rad funkcií, ktoré neboli zlučiteľné s výkonom mandátu poslanca. V legislatíve tohto obdobia tiež nachádzame zásadu povinných volieb (pozri: zákon č. 28/1946 Sb., ústavný zákon č. 65/1946 Sb. zákon č. 67/1946 Sb.)

Ako je už uvedené vyššie, v legislatíve nachádzame ambíciu zákonodarcu, ktorú je možné označiť ako denacifikáciu spoločnosti. V tejto súvislosti je možné hovoriť o tzv. retribučnej legislatíve (viac: Machala, 2013).

Ak sa pozrieme na konkrétne nastavenie volebného systému, využíval sa listinný pomerný volebný systém s dvomi úrovňami viacmandátových volebných obvodov (28 volebných obvodov a následne 3 krajiny – Česko, Moravskosliezsko, Slovensko). Podobne ako v prechádzajúcom období, aj v tomto nastavení sa úloha volebných obvodov strácala

po prvom skrutíniu a následne sa utvárali celokrajinské kandidátne listiny. Matematická formula kombinovala postupy vychádzajúce z Hareho kvóty, modifikovanej Hagenbach-Bischoffovej kvóty a metódy najvyššieho zostatku. Kandidátne listiny mohli podať len politické strany, ktoré museli vykázať aktivitu v príslušnej krajine a ich charakter vo voľbách môžeme označiť ako prísne viazaný. Ako nový inštitút sa tu objavujú tzv. prázdne kandidátne listiny, v rámci ktorého sa umožnilo hlasovať za „nikoho“ (môžeme sa stretnúť s označením biele lístky) (zákon č. 28/1946 Sb.; ústavný zákon č. 65/1946 Sb.; zákon č. 67/1946 Sb.).

Limitovanie podávania kandidátnych listín len pre politické strany vykazujúce aktivitu v rámci konkrétnej krajiny je možné považovať za základ pre obmedzenie politickej súťaže, a tým aj formovanie obmedzeného politického pluralizmu. O tejto skutočnosti je možné hovoriť preto, že v dôsledku uvedených nastavení sa mohli zúčastňovať volieb len tie subjekty, ktoré boli súčasťou Národného frontu (viac: Orosz a kol., 2015).

Charakteristickým prvkom tohto obdobia je existencia asymetrického modelu fungovania orgánov, ktorý priniesol na jednej strane Slovenskú národnú radu a Zbor povereníkov, no na druhej strane štátu absentoval takýto druh orgánov na príslušnej úrovni. Uvedené diferencie boli odstránené až v roku 1968.

Májové voľby uskutočnené v roku 1946 je možné považovať vo viacerých atribútoch za zlomové. Z celorepublikového pohľadu tu dosiahli úspech komunisti, zatiaľ čo na území Slovenska získala najvýraznejšiu podporu Demokratická strana. Májové voľby do Ústavodarného národného zhromaždenia mali význam aj preto, že sa na základe nich určovalo obsadenie Slovenskej národnej rady, ako aj národných výborov na Slovensku (viac: Orosz a kol., 2015).

Povojnové obdobie tiež prinieslo zásadný stret odlišných názorových prúdov, ktoré v sebe integrovali aj rôzny pohľad na budúce smerovanie samotného štátu. Pre výsledky tohto súboja sa stal zlomovým február 1948 a odstúpenie nekomunistických členov vlády. Týmto krokom sa otvorila cesta pre komunistické sily, ktoré v krátkom čase významne ovplyvnili podobu politického systému, kde sa stali voľby len legitimizačným nástrojom bez možnosti skutočného slobodného výberu.

V roku 1948 bola prijatá nová ústava štátu (zákon č. 75/1948 Zb.), ktorej predchádzalo odsúhlasenie nových volebných pravidiel (zákon č. 150/1948 Zb.). Ako upozorňuje L. Orozs a kol. (2015), napriek deklaratórne definovaným pravidlám nesúcim prvky demokratických princípov, išlo v konečnom dôsledku len o „demokratickú fasádu“, ktorá zakrývala postupné implementovanie nedemokratického systému do praxe s týmito priamo volenými orgánmi (z pohľadu územia Slovenska): Národné zhromaždenie, Slovenská národná rada a národné výbory.

Na základe vyššie uvedených zákonov (zákon č. 150/1948 Zb.; zákon č. 75/1948 Zb.) je možné konštatovať, že sa ponechala existencia jednokomorového parlamentu, ktorý bol volený opätovne listinným pomerným volebným systémom s dvomi úrovňami volebných obvodov. Prvú úroveň tvorilo 28 viacmandátových volebných obvodov (z toho 9 na Slovensku). Druhú úroveň volebných obvodov následne predstavovali dve volebné oblasti, konkrétne Česko a Slovensko. Počet mandátov pre jednotlivé volebné obvody nebol pevne daný, definoval sa tam konkrétny mechanizmus určený na prepočítavanie mandátov medzi ne. Podávať kandidátne listiny mohli politické strany, ich koalície a skupiny voličov, preto sa tu stretávame s pojmom „volebná skupina“. Podanie kandidátnej listiny muselo byť doplnené o petíciu s podpismi aspoň 1 000 oprávnených voličov. Nadalej sa využívali prísne viazané kandidátne listiny, čo znamená, že sa tu opätovne nedal priestor pre ich úpravu. Voličovi ale bola ponúknutá možnosť odovzdať prázdny hlasovací lístok. Uzatvárajúca klauzula bola definovaná až v rámci druhého skrutínia, kde bolo potrebné splniť podmienku získania aspoň jedného mandátu v rámci príslušnej oblasti a obdržania aspoň 100 tisíc hlasov na príslušnom území. Matematická formula bola, podobne ako v minulosti, tvorená najskôr postupmi vychádzajúcich z Hareho kvóty, ktoré následne v druhom skrutíniu dopĺňal prepočet vychádzajúci z logiky Hagenbach-Bischoffovej kvóty. V prípade neprerozdelenia všetkých mandátov sa ešte následne využila metóda najvyššieho zostatku. Ak sa v rámci volebného obvodu uchádzala o hlasy voličov len jedna kandidátka, mala automaticky nárok na 4/5 mandátov, pričom uvedené pridelenie mandátov muselo reflektovať to, že sa pre ďalšie skrutínie museli za daný obvod ponechať neobsadené 2 – 4 mandáty. Pri reflektovaní tejto skutočnosti sa začínalo aj druhé skrutínie, kde sa najskôr vyriešilo pridelenie mandátov pre tie

strany, ktoré kandidovali samy v rámci konkrétneho volebného obvodu a až následne sa pristúpilo k ďalšiemu pridelovaniu mandátov (zákon č. 75/1948 Zb.).

Nastavenie volebného práva vo viacerých ohľadoch vychádzalo z prechádzajúceho obdobia. Naďalej sa požadoval vek aspoň 18 rokov pre volenie poslancov a 21 rokov pre uchádzanie sa o hlasy voličov. Pomerne široko sa uvádzali obmedzenia jeho výkonu, čo sa prejavilo napríklad na rozsahu definovaných trestných činov. Naďalej ostala účasť na voľbách v podobe povinnosti. V súvislosti s volebným právom je tiež vhodné spomenúť limitovanie tajnosti volebného práva, keďže presun na miesto určené pre hlasovanie bolo definované ako možnosť, nie povinnosť (zákon č. 150/1948 Zb.; zákon č. 28/1946 Zb.; zákon č. 75/1948 Zb.).

Uvedený volebný zákon bol do prijatia nového volebného zákona v roku 1954 ešte novelizovaný, no úpravy sa dotkli hlavne nastupovania náhradníkov (napríklad zákon č. 204/1948 Zb. a zákon č. 18/1951 Zb.). Už spomínaný rok 1954 priniesol prostredníctvom zákona č. 27/1954 Zb. zásadnú zmenu volebného systému. Listinný pomerný volebný systém bol nahradený väčšinovým volebným systémom. Kandidát v ňom potreboval získať v jednomandátovom volebnom obvode nadpolovičnú väčšinu hlasov. Ak ju nikto nezískal, konali sa nové voľby. Definovala sa tu tiež minimálna volebná účasť za volebný obvod, ktorá mala byť na úrovni aspoň 50 % oprávnených voličov. Ak nebola dosiahnutá, konali sa takisto nové voľby. Voličom okrem toho bolo umožnené odvolať svojich zástupcov.

Veková hranica pri nastavení volebného práva ostala nezmenená, čo znamená, že právo voliť mali občania od 18 rokov a právo byť volení sa viazalo na vek minimálne 21 rokov. Zákon č. 27/1954 Zb. už nepokračoval v logike uplatňovania národnostného cenzu. Problém naďalej ostal pri uplatnení tajnosti volebného práva, ktorého možnosť a nie povinnosť už bola v legislatíve aj v predchádzajúcom období. Pasívne volebné právo bolo okrem iného obmedzené aj v tom význame, že kandidátov mohol predkladať len Národný front, čím voľby stratili, ako upozorňuje O. Krejčí (1994), jednu zo svojich hlavných úloh, a to úlohu výberu z viacerých kandidátov.

V roku 1954 boli prijaté zákony dotýkajúce sa obsadzovania mandátov aj na ďalších úrovniach. Zákon č. 14/1954 Zb. sa vzťahoval na nastavenie

volieb a volebného práva v prípade volieb do národných výborov a zákon č. 26/1954 Zb. tiež reguloval vybrané atribúty volieb do Slovenskej národnej rady. Vekové hranice v oboch prípadoch kopírovali celoštátnu úroveň, keď boli na úrovni 18, resp. 21 rokov. Rovnako sa tu limitovalo pasívne volebné právo, ktoré bolo uplatniteľné len cez kandidátnu listinu Slovenského národného frontu a nachádzame tu tiež prítomnosť imperatívneho mandátu.

Rok 1954 môžeme označiť za rok, ktorý priniesol výraznú úpravu logiky volieb vo význame, že nahradil dlhodobu aplikovaný pomerný volebný systém väčšinovým volebným systémom. V nasledujúcom období však ešte môžeme nájsť ďalšie ambície novelizovať pravidlá a tiež pokus priniesť volebnú reformu upravujúcu aj samotnú podstatu volebného systému. V roku 1967 bol prijatý zákon č. 113/1967 Zb., ktorý zavádzal mechanizmus vychádzajúci v istom ohľade z metódy schvaľovania, ktorá je zaraditeľná do kategórie semiproporčných volebných systémov. Jej logika bola postavená na tom, že sa mali utvoriť viacmandátové volebné obvody o veľkosti 4 – 8 mandátov. Podstata hlasovania mala byť postavená na tom, že volič prečiarkuje pre neho neakceptovaných kandidátov a všetci tí, ktorí neboli prečiarknutí, získavajú od neho hlas. Nárok na mandát mal následne vzniknúť u kandidátov pri prekročení nadpolovičnej väčšiny hlasov, pričom sa reflektovalo poradie kandidátov s ohľadom na plánovaný počet obsadzovaných mandátov za daný volebný obvod.

V súvislosti s týmto obdobím je vhodné ešte spomenúť, že v roku 1960 bola prijatá nová ústava (ústavný zákon č. 100/1960 Zb.). V tom istom roku sa tiež schválili volebné zákony na všetkých úrovniach, pričom ich nastavenie kopírovalo dlhodobé nedemokratické riadenie štátu. Toto a ani nasledujúce obdobie nenapĺňalo základné požiadavky slobodných a demokratických volieb a ich úloha sa stala v istom ohľade len formálnou. Ďalšie zákonné úpravy je možné identifikovať aj v roku 1964 a v už spomínanom roku 1967, ktorý sa niesol v duchu uvoľňovania režimu. Neúspech demokratizácie spoločnosti sa prejavil aj na ďalšom fungovaní štátu a neskôr aj na samotnej volebnej legislatíve, ktorá prešla opätovnou úpravou v roku 1971. Za zmienku tiež stojí rok 1968 a transformovanie štátu do federálnej podoby. Tento krok odstránil dlhodobú asymetrickosť a zaviedol obdobné orgány existujúce na slovenskej a aj na českej strane (viac pozri v: Orosz a kol., 2015).

Podmienky pre realizáciu volieb dodržiujúcich všetky základné demokratické princípy sa podarilo opätovne obnoviť až po roku 1989. Prvé slobodné voľby uskutočnené na území Slovenska po desiatkach rokoch absentujúcej plurality a politickej súťaže priniesli veľký záujem obyvateľov Slovenska – voľby do Slovenskej národnej rady uskutočnené v roku 1990 pritiahli do volebných miestností až 95,39 % oprávnených voličov (Výsledky volieb rok 1990, 1990). Obdobná účasť sa už v nasledujúcom období v žiadnych ďalších voľbách nezopakovala.

Kontrolné otázky

1. Aké podoby volebného práva rozlišujeme?
2. Aké sú základné princípy demokratických volieb?
3. Aké volebné cenzy akceptuje demokratická prax a prečo?
4. Ako sa vyvíjalo volebné právo vo svete?
5. S akými limitmi volebného práva sa stretávali obyvatelia územia dnešnej Slovenskej republiky do vzniku Československej republiky?
6. Aké boli charakteristické znaky volebných pravidiel v prvej Československej republike?
7. Aké boli charakteristické znaky volebných pravidiel tesne pred 2. svetovou vojnou a krátko po jej ukončení?
8. Aké boli charakteristické znaky volebných pravidiel po 2. svetovej vojne až do roku 1989?

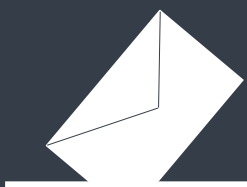
Použitá literatúra

- BARDOVIČ, J. 2016. Bariéry politickej participácie – volebný cenzus a jeho historický kontext v slovenských podmienkach. In: *Občianstvo a občianska spoločnosť. Stav – Kontexty – Perspektívy*. Košice: UPJŠ, 2016. s. 66-81. ISBN 978-80-8152-417-2.
- BOKES, F. 1962. *Dokumenty k slovenskému národnému hnutiu v rokoch 1848 – 1914*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1962. 473 s.

- BZDILOVÁ, R. 2015. Ženské práva v kontexte ľudských práv. In: *Ľudské práva. Kam kráčaš demokracia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. s. 175-188. ISBN 978-80-8152-380-9.
- DAHL, R. A. 1995. *Demokracia a jej kritici*. Praha: Victoria publishing, 1995. 350 s. ISBN 80-85605-81-3.
- FILIP, J.; SCHELLE, K. 1992. *Vývoj a súčasnosť voleb a volebného práva v ČSFR*. Brno: Masarykova univerzita v Brne, 1992. 128 s. ISBN 80-210-0405-3.
- KLÍMA, M. 1998. *Volby a politické strany v moderných demokraciách*. Praha: Radix, 1998. 276 s. ISBN 80-86031-13-6.
- KOVÁČ, D. 2017. *Vol'by od Rakúsko-Uhorska podnes*. [online]. 2017. [cit. 8/1/2016]. Dostupné na internete: <<http://www.svet.czsk.net/clanky/publicistika/volbyretro.html>>.
- KOVÁČ, D. a kol. 2004. *Na začiatku storočia 1901 – 1914*. Bratislava: Veda, 2004. 292 s. ISBN 978-80-224-0776-3.
- KREJČÍ, O. 1994. *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994. 353 s. ISBN 8085605880.
- KREJČÍ, O. 2006. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. 481 s. ISBN 80-86946-01-0.
- KUBÁT, M. 2002. Volby a volební systémy. In: *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 268-323. ISBN 80-86432-41-6.
- MACHALA, J. 2013. Retribuce a parlamentní volby 1946. In: *Pamät' a dejiny*. [online]. Vol. 7, No. 2, 2013. s. 39-51. ISSN 1802-8241. [cit. 5/8/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1302/039-051.pdf>>.
- MIKUŠ, D. 2018. Formovanie a premeny regionálnych celkov na území Slovenska. In: *Regionálna samospráva na Slovensku*. Bratislava: Iris, 2018. s. 14-26. ISBN 978-80-8200-022-4.
- MOSNÝ, P.; HUBÁNEK, L. 2008. *Dejiny štátu a práva na území Slovenska*. Košice: UPJŠ, 2008. ISBN 978-80-89346-02-8.
- OROSZ, L. a kol. 2015. *Volebné právo*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. 290 s. ISBN 978-80-8152-346-5.
- PODRIMAVSKÝ, M. a kol. 1992. *Dejiny Slovenska III. (od roku 1848 do konca 19. storočia)*. Bratislava: Veda Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1992. 930 s. ISBN 80-224-0078-5.

- POTEMRA, M. 1975. *Uhorské volebné právo a voľby na Slovensku v rokoch 1901-1914*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1975. s. 201-239.
- POTEMRA, M. 1976. *Boj za všeobecné volebné právo v Uhorsku v politike slovenskej buržoázie v rokoch 1905-1910*. Bratislava: Veda, 1976. s. 161-202.
- POTEMRA, M. 1978. *Boj za všeobecné volebné právo v Uhorsku v politike slovenskej národnej buržoázie v rokoch 1910-1918*. [s.l]: [s.n.], 1978. s. 161-202.
- Program vlády Národného frontu Čechov a Slovákov z 5. apríla 1945 (Košický vládny program). 2009. In: *Pramene k právnym dejinám Slovenska II (po roku 1918)*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PRAF UK, 2009. s. 84-88. ISBN 978-80-7160-270-5.
- SARTORI, G. 1993. *Teória demokracie*. Bratislava: Archa, 1993. 512 s. ISBN 80-7115-049-5.
- ŠTENPIEN, E. 2004. Posledný stavovský snem feudálneho Uhorska a reformy župnej správy. In: *Acta Iuridica Cassoviensia*. 25/2004. s. 26-35. ISBN 80-7097-552-0.
- Ústava SR / zákon č. 460/1992 Zb. *Ústava Slovenskej republiky*.
- Ústavného zákona č. 299/1938 Zb. *o autonomii Slovenskej krajiny*.
- Ústavní listina Československej republiky (Zákon č. 121/ 1920 Sb., ktorým se uvozuje Ústavní listina Československej republiky).
- Ústavní zákon č. 150/1948 Zb. *Ústava Československej republiky*.
- Ústavní zákon č. 26/1954 Zb. *o volbách do Národného shromáždění a o volbách do Slovenské národní rady*.
- Ústavný zákon č. 100/1960 Zb. *Ústava Československé socialistické republiky*.
- Ústavný zákon č. 65/1946 Sb. *o ústavodárném Národním shromáždění*.
- Vládne nariadenie č. 18/1924 Sb. *o volbách do Národného shromáždění za Podkarpatskou Rus na prvé volební období*.
- Výsledky volieb rok 1990. 1990. [online], [cit. 18/6/2021]. Dostupné na internete: <https://volby.statistics.sk/nrsr/snr1990/volby90_s/pph90.htm>.
- Výsledky volieb rok 1990. 1990. [online], [cit. 20/6/2021]. Dostupné na internete: <https://volby.statistics.sk/nrsr/snr1990/volby90_s/pph90.htm>.

- Zákon č. 113/1967 Zb. o volbách do Národního shromáždění.*
- Zákon č. 123/1920 Sb., kterým vydává se řád volení do poslanecké sněmovny.*
- Zákon č. 124/1920 Sb. o složení a pravomoci senátu.*
- Zákon č. 125/1927 Sb. o organizaci politické správy.*
- Zákon č. 126/1927 Sb. o volbách zemských a okresních zastupitelstev.*
- Zákon č. 126/1927 Sb. o volbách zemských a okresních zastupitelstev.*
- Zákon č. 14/1954 Zb. o volbách do národních výborů.*
- Zákon č. 18/1951 Zb. o povolávání náhradníků poslanců.*
- Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov.*
- Zákon č. 204/1948 Zb., kterým se mění zákon o volbách do Národního shromáždění.*
- Zákon č. 205/1925 Sb., kterým se mění řád volení do poslanecké sněmovny ze dne 29. února 1920, č. 123 Sb. z. a n.*
- Zákon č. 206/1925 Sb., kterým se mění některá ustanovení zákona ze dne 29. února 1920, č. 124 Sb. z. a n., o složení a pravomoci senátu.*
- Zákon č. 27/1954 Zb. o volbách do Národního shromáždění.*
- Zákon č. 28/1946 Sb. o úpravě stálých seznamů voličských.*
- Zákon č. 330/1920 Sb. o volbách župních zstupitelstev a okresních výborů (řád volební).*
- Zákon č. 56/1927 Sb. o volebním právu příslušníků branné moci a četnictva.*
- Zákon č. 58/1935 Sb., kterým se mění a doplňují řády volení do poslanecké sněmovny, senátu, zemských a okresních zastupitelstev a do obcí.*
- Zákon č. 663/1919 Sb. o stálých seznamech voličských.*
- Zákon č. 67/1946 Sb. o volbě ústavodárného Národního shromáždění.*
- Zákon č. 75/1919 Sb., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé.*
- Zákon č. 75/1948 Zb. o volbách do Národního shromáždění.*

ČASŤ 2
VOLEBNÉ SYSTÉMY

1 VOLEBNÉ SYSTÉMY A ICH KLASIFIKÁCIA

Realizácia akýchkoľvek volieb si vyžaduje stanovenie konkrétnych pravidiel a postupov, ktoré definujú to, ako prebehnú od okamihu ich vyhlásenia až po obsadenie mandátu konkrétnym kandidátom. Uvedený súbor postupov a pravidiel, integrujúci aj konkrétne procedúry prepočtu hlasov na mandáty, môžeme zachytiť prostredníctvom pojmu **volebný systém**. V nasledujúcej časti ponúkame krátky sumár niekoľkých vybraných definícií tohto pojmu:

V publikácii od kolektívu autorov okolo R. Chytílka (2009, s. 13) je charakterizovaný volebný systém ako „**spôsob, ktorým je vôľa vyjadrená voličmi transformovaná do konečnej podoby volebného zboru**“.

Pomerne krátku definíciu ponúka K. Žaloudek (2004, s. 504), keď v súvislosti s pojmom volebný systém spomína „**princípy organizácie a realizácie volieb**“.

K. Petőcz (1997, s. 2) konštatuje, že „**volebný systém je súhrnom legislatívno-technických a organizačných pravidiel, ktorými sa premieňa politická vôľa voličov na poslanecké mandáty**.“

V duchu predchádzajúcich definícií pracuje s volebným systémom aj V. Dančišin (2014, s. 84), keď konštatuje, že „**volebný systém sa štandardne definuje ako súhrn právnych predpisov, ktoré upravujú prípravu, organizáciu a priebeh volieb do zastupiteľských orgánov. Volebný systém vychádza z politického systému danej spoločnosti, vytvárajúc pravidlá, prostriedky a mechanizmus tvorby zastupiteľských orgánov, prostredníctvom ktorých sa politické strany snažia o získanie alebo udržanie moci v štáte**.“

O. Krejčí (2006) ponúka kategorizáciu definícií volebného systému, ktoré je možné nájsť v odbornej literatúre. Vo všeobecnej rovine (v istom ohľade chápané ako sociologický pohľad) tak ide o „*súhrn všetkých jednotlivcov a inštitúcií (vrátane vzťahov medzi nimi), ktorí sa zúčastňujú volieb*“ (Krejčí, 2006, s. 49). V užšom významne (skôr normatívnom) je „*volebný systém súhrnom všetkých pravidiel či sociálnych noriem, ktoré regulujú volebné vzťahy*“ (Krejčí, 2006, s. 49). A nakoniec v tom najužšom význame predstavuje „*štátom stanovené pravidlá prípravy volieb, ich organizáciu a zisťovanie výsledkov volieb*“ (Krejčí, 2006, s. 49).

Podstata volebných systémov má svoj význam pri akomkoľvek procese, kde prebieha realizácia určitého výberu, nemusí ísť nevyhnutne len o politickú sféru spoločnosti a tým aj zastupiteľské orgány na rôznych úrovniach štátu (napríklad v prípade EÚ môžeme hovoriť aj o nadštátnej úrovni). Stretávame sa tak s nimi napríklad v komisiách, ktoré vyberajú zamestnanca z väčšieho počtu uchádzačov na nejakú pozíciu hlasovaním, pri výbere svojich zástupcov v bytových domoch či v iných životných situáciách. Súčasne ale nemusia byť využívané len pre výber osôb. Ako príklad je možné uviesť jeden z inovatívnych nástrojov politickej participácie, konkrétne participatívny rozpočet (k podstate participatívneho rozpočtu pozri napr.: Klimovský, Gašparík, 2020). V rámci neho môžu obyvatelia (v závislosti od konkrétnych nastavení) príslušnej samosprávy hlasovať za podané projekty, pričom s ohľadom na dopredu stanovené kritéria sa následne realizujú a financujú tie, ktoré získajú určenú podporu.

V duchu konštatovania T. Lebedu (2008, s. 7) môžeme povedať, že volebný systém „*je jedným zo základných stavebných kameňov politického systému každého demokratického štátu a do značnej miery definuje jeho vlastnosti a fungovanie*“. Pre doplnenie ale dodávame, že využitie volebného systému sa nemusí viazať len na demokratické štáty, keďže, ako sme už uviedli vyššie, voľby sa spájajú rovnako s nedemokratickými systémami.

Ak sa ale vrátíme k vyššie uvedenému výroku T. Lebedu, v istom ohľade je možné povedať, že politický systém je odrazom toho, aký volebný

systém sa v danom štáte používa. Vysvetlenie tohto výroku prinesieme v nasledujúcich riadkoch v rámci predstavenia jednotlivých volebných mechanizmov. Uvidíme, že záleží na tom, či volič volí len jedného kandidáta alebo je možné odovzdať hlas viacerým kandidátom, že záleží na tom, či sa volí politická strana alebo konkrétny kandidát, alebo či má každý jeden odovzdaný hlas voliča rovnakú váhu.

Dôležité miesto v rámci skúmania volebných systémov patrí sledovaniu ich vzťahu k stranickým systémom. Túto skutočnosť reflektujú viacerí autori. Na úvod tejto témy je vhodné povedať, že uvedená kauzalita sa prejavuje hlavne v podobe volebný systém → stranický systém. Na konkrétne previazania týchto dvoch prvkov politického systému sa pozrieme pri jednotlivých volebných systémoch.

Existuje niekoľko klasifikácií volebných systémov. Pri ich utváraní je rozhodujúce to, aké kritériá si určíme pre tvorbu konkrétnych kategórií. Najčastejšie sa však môžeme stretnúť s **klasifikáciou odlišujúcou jednotlivé procedúry na základe mechanizmu, ktorý je použitý pri transformovaní hlasov na mandáty**. S ohľadom na to rozlišujeme: **väčšinové volebné systémy, pomerné volebné systémy a kombinované (zmiešané) volebné systémy**. Aktuálne sa stretávame v odbornej literatúre aj so špecifickou kategóriou, ktorá však nie je všeobecne uznávanou všetkými odborníkmi, a to so **semiproporčnými volebnými systémami**¹.

Ďalšou z možností klasifikácie je napríklad ich **odlíšenie podľa počtu kôl**, ktoré sú potrebné pre obsadenie mandátu. S ohľadom na to rozlišujeme **jednokolové volebné systémy**, kde postačuje vždy jedno kolo (napríklad relatívny väčšinový volebný systém, systém alternatívneho hlasovania, ale aj listinné či personalizované pomerné volebné systémy) a **viackolové volebné systémy**, kde jedna návšteva volebnej miestnosti nemusí priniesť obsadenie mandátu. Typickým príkladom je v podmienkach Slovenskej republiky absolútny väčšinový volebný systém využívaný pri voľbe prezidenta SR.

Mimo toho je možné rozlišovať volebné systémy aj podľa toho, koľkými hlasmi v nich disponuje volič, či sa v nich pracuje s jeho preferenciami, či

¹ Z dôvodu nejednotnosti prístupu ku klasifikácii, ako aj k samotnému zaradovaniu jednotlivých volebných systémov k príslušným kategóriám, sme zvolili pre väčšiu prehľadnosť klasifikáciu prezentovanú v knihe R. Chytílkova a kol. (2009).

sa tu vyberajú konkrétni kandidáti alebo politické strany, ako aj s ohľadom na mnoho ďalších kritérií.

Predtým ako prejdeme k už konkrétnym volebným systémom, pozrime sa na dva základné pojmy, ktoré sa na ne viažu a budú pre nás dôležité v rámci nasledujúcich riadkov, no súčasne im pri volebných systémoch nebudeme venovať samostatný priestor.

Ako prvý pojem uvádzame **volebný obvod**. Označuje územie, v rámci ktorého prebieha prerozdelenie mandátov do zastupiteľského orgánu. Každý štát si určuje vlastné pravidlá ich utvárania, no ako kľúčové kritérium by tu mala vystupovať rovnosť hlasov voličov. Pri organizovaní volieb sa stretávame s prípadmi, keď sa utvorí iba jeden volebný obvod pre celé teritórium (napríklad voľby do NR SR; alebo obsadzovanie len jedného mandátu – prezident, primátor / starosta), keď sa mandáty obsadzujú vo viacerých volebných obvodoch, alebo keď dochádza ku kombinácii vyššie uvedených možností a formujú sa viaceré úrovne.

Dôležitým kritériom pre rozlíšenie volebných obvodov je ich **veľkosť**. Tá neznamená územnú rozlohu, počet obyvateľov alebo voličov v ňom, ale počet prerozdelených mandátov v rámci nich. Na základe toho rozlišujeme **jednomandátové volebné obvody** a **viacmandátové volebné obvody**.

Ak sa utvára **jednomandátový volebný obvod**, znamená to, že si voliči za dané územie vyberajú jedného svojho zástupcu. Takáto veľkosť volebného obvodu problematizuje jeho použitie v kombinácii s napríklad pomerným volebným systémom, keďže pri výbere jedného kandidáta nie je možné očakávať dosahovanie akéhokoľvek pomerného zastúpenia voličov (jednomandátový volebný obvod vytvára základ pre naplnenie princípu, kde víťaz berie všetko, čo nie je v súlade s logikou pomerných volebných systémov).

Viacmandátové volebné obvody prinášajú prerozdelenie viacerých mandátov za definované územie. Platí, že jeho minimálna veľkosť v počte mandátov je na úrovni 2 a maximálna sa definuje cez počet poslancov príslušného voleného zboru (napríklad pri NR SR je maximálna veľkosť volebného obvodu na úrovni 150 pridelených mandátov, keďže má tento kolektívny zbor celkovo 150 členov). Platí teda, že počet poslancov tohto orgánu sa rovná maximálnej veľkosti viacmandátového volebného obvodu.

(Ne)manipulácia s volebnými obvodmi

Gerrymandering sa spája s osobou Elbridge Gerryho, guvernéra v štáte Massachusetts. V snahe zabezpečiť svojej politickej strane víťazstvo navrhol vytvorenie volebných obvodov s nelogickými tvarmi, ktoré pragmaticky reflektovali rozloženie elektorátu. Pod týmto pojmom sa preto označuje proces spojený s tvorbou volebných obvodov, ktorého cieľom je zvýhodniť alebo znevýhodniť konkrétne skupiny/jednotlivcov uchádzajúcich sa o hlasy voličov.

Samotný pojem „gerry-mander“ má základ v už spomínanej snahe, ktorá priniesla utvorenie volebných obvodov neštandardných tvarov. Tie spolu pripomínali predhistorické monštrum, ktorému už len chýba doplniť krídla. Nakoniec sa jeho označenie spojilo s pomenovaním salamandra, čím sa vytvoril základ pre utvorenie pojmu „gerry-mander“.

Zdroj: Dančišin, 2012; 2014.

Malapportionment je fenomén, ktorý sa viaže na otázku veľkosti volebných obvodov a možný nesúlad medzi podielom obyvateľov a podielom pridelených mandátov. Znamená to, že ide o ciele utváranie odlišne veľkých volebných obvodov, kde vznikajú výrazne rozdiely v počte voličov pripadajúcich na jeden obsadzovaný mandát.

Zdroj: Ong, Kasuya, Mori, 2017

S problematikou volieb súvisí aj **kandidátna listina**. Často sa tento pojem spája s pomerným volebným systémom a zoznamom kandidátov konkrétnej politickej strany alebo koalície politických strán. Je však vhodné povedať, že kandidátna listina sa podáva aj v prípade jedného kandidáta, napríklad pri väčšinových volebných systémoch. Okrem toho sa domnievame, že je potrebné rozlíšiť medzi kandidátnou listinou, ktorú podávajú kandidáti alebo príslušné oprávnené subjekty a kandidátnou listinou určenou pre voliča vo volebnej miestnosti.

Kontrolné otázky

- 1) Ako je možné charakterizovať volebný systém?
- 2) Aké podoby volebných systémov rozlišujeme s ohľadom na využívaný mechanizmus?
- 3) Čo chápeme pod pojmom volebný obvod a veľkosť volebného obvodu?
- 4) Aký je rozdiel medzi gerrymanderingom a malapportionmentom?

Použitá literatúra

- DANČIŠIN, V. 2012. Dvesto rokov gerrymanderingu v USA. In: *Annales Scientia Politica*. Vol. 1, No. 1, 2012. s. 45-53. ISSN 1339-0732.
- DANČIŠIN, V. 2014. *Voľby a volebné systémy. Terminologické penzum*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2004. 92 s. ISBN 978-80-555-1197-9.
- CHYTÍLEK, R. a kol. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. 376 s. ISBN 978-80-7367-548-6.
- KLIMOVSKÝ, D.; GAŠPARÍK, J. 2020. Základný rámec participatívnej tvorby verejných politík a súvisiace pojmy. In: *Participatívne procesy v praxi: Čítanka participatívnej tvorby verejnej politiky*. 2. vyd. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2020. s. 12-26. ISBN 978-80-89051-63-2.
- KREJČÍ, O. 2006. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. 481 s. ISBN 80-86946-01-0.
- LEBEDA, T. 2008. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha: Karolinum, 2008. 162 s. ISBN 978-80-246-1523-3.
- ONG, K-M.; KASUYA, Y.; MORI, K. 2017. Malapportionment and democracy: A curvilinear relationship. In: *Electoral Studies*. Vol. 49, 2017. s. 118-127. ISSN 0261-3794.
- PETŐCZ, K. 1997. *Základy demokratických volebných systémov*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1997. 84 s. ISBN 80-967739-3-3.

ŽALOUDEK, K. 2004. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 2004. 575 s. ISBN 80-7277-209-0.

Ďalšia odporúčaná literatúra

MIHÁLIK, J. 2017. *Kapitoly z porovnávacej politológie*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2007. 78 s. ISBN 978-80-8105-872-1.

SARTORI, G. 2011. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání sktruktur, podnětů a výsledků*. Praha: SLON, 2011. 238 s. ISBN 978-80-7419-048-3.

SURMÁNEK, Š.; GBÚROVÁ, M.; DUDINSKÁ, I. 2003. *Politológia (vybrané kapitoly)*. Prešov: Slovacontact, 2003. 249 s. ISBN 80-88876-10-9.

2

VÄČŠINOVÉ VOLEBNÉ SYSTÉMY

Väčšinové volebné systémy (v anglickom jazyku napríklad ako „Majoritarian Formulae“: Norris, 2004) sa tiež zvyknú označovať ako systémy, kde „vítaz berie všetko“, v anglickom jazyku „Winner-takes-all“ (pozri tiež: Norris, 2004). Môžeme ich považovať, v porovnaní s ostatnými skupinami volebných systémov, za skôr jednoduchšie pre porozumenie zo strany voliča, ale aj kandidáta. **Vítazom sa tu stáva ten kandidát, ktorý má väčšinu.** Podoba tejto väčšiny sa však líši v závislosti od toho, aký väčšinový volebný systém je použitý.

Ich realizácia sa obvykle viaže na **jednomandátové volebné obvody**, čo znamená, že sa počet vytvorených volebných obvodov rovná počtu obsadzovaných mandátov v zastupiteľskom zbore. Rozdelenie územia na niekoľko volebných obvodov prináša tiež to, že má volič dosah na voľbu len v rámci svojho obvodu a nevie svojim hlasom ovplyvniť zvolenie, respektíve nezvolenie kandidáta z iného obvodu. Jeho hlas tak nepokrýva celé územie štátu. Táto skutočnosť je častokrát problematická pre politické strany, keďže tým nepostačuje jeden kvalitný kandidát, ale musia byť schopné ponúknuť zvoliteľného kandidáta v každom volebnom obvode, kde sa uchádzajú o hlasy voličov. Zásadným rozdielom v porovnaní s listinným pomerným volebným systémom je to, že **volič volí konkrétneho kandidáta/osobnosť**, nie politickú stranu. Preto môžeme v tomto prípade hovoriť ako o vysoko personalizovanom systéme.

G. Sartori (2001) určuje základnú charakteristiku väčšinových volebných systémov cez ich porovnanie s pomernými volebnými systémami. S ohľadom na to konštatuje, že ich ambíciou je určiť jasného víťaza a nie reflektovať rozloženie názorov v spoločnosti, čo je ambícia pomerných volebných systémov. Volič si v nich tak nevyberá len stranu alebo kandidáta, ktorý zásadne do parlamentu, no vo svojej podstate volí aj vládu.

Ako ďalšiu charakteristiku týchto volebných systémov môžeme uviesť, že za istých okolností umožňujú, aby dve politické strany s rovnakým

počtom hlasov nemali rovnaký počet mandátov. Táto skutočnosť je podmienená podobou elektorátu daných subjektov. Napríklad koncentrovaná voličská základňa vytvára podmienky pre potenciálne víťazstvo v obvode. Tento jav vykresľuje modelová situácia 1 pri politickej strane označenej ako sledovaná – vyznačené červeným. Naopak, jej rozptýlenie (napríklad pravidelne rozdelený elektorát v jednotlivých obvodoch bez výraznejšej prevahy) môže limitovať šance pre zisk aspoň jedného mandátu v niektorom z volebných obvodov. Túto skutočnosť zachytáva modelová situácia 2.

Modelový príklad:

Modelová situácia 1	
Volebný obvod 1	Volebný obvod 2
.....
.....
.....
.....
.....
Volebný obvod 3	Volebný obvod 4
.....
.....
.....
.....
.....

Modelová situácia 2	
Volebný obvod 1	Volebný obvod 2
.....
.....
.....
.....
.....
Volebný obvod 3	Volebný obvod 4
.....
.....
.....
.....
.....

* zobrazuje voličov sledovanej politickej strany

* zobrazuje voličov súperiacej politickej strany

Dôležitým znakom väčšinových volebných systémov využívaných pre voľbu zastupiteľských orgánov na celoštátnej úrovni je to, že vytvárajú podmienky pre sformovanie systému dvoch politických strán, respektíve aspoň znižujú počet relevantných politických strán v porovnaní s pomerným volebným systémom. To umožňuje vytváranie vlády, ktorá je častokrát zložená len z jednej politickej strany. Vláda je tak akcieschopnejšia a súčasne je vo vzťahu k nej oveľa jednoduchšie

vyvodzovanie zodpovednosti. K negatívam však môžeme zaradiť vysoké percento prepadnutých hlasov.

Existencia väčšieho počtu volebných obvodov, ako aj volenie konkrétnych kandidátov vytvára podmienky pre decentralizáciu politických strán, ich orientáciu na konkrétneho kandidáta, jednoduchšie vyvodzovanie zodpovednosti a užší vzťah medzi poslancom a voličom.

Väčšinové volebné systémy predstavujú širokú skupinu volebných procedúr, ktoré je možné ďalej členiť. Základné členenia prinášajú ich kategorizáciu **podľa počtu kôl, ktoré je potrebné zrealizovať**, aby sme mohli určiť víťaza a tiež **podľa toho, akú väčšinu potrebuje víťaz získať**.

Podľa počtu kôl rozlišujeme **jednokolové, dvojkolové a viackolové väčšinové volebné systémy**. K **jednokolovým systémom** môžeme zaradiť relatívny väčšinový volebný systém alebo systém alternatívneho hlasovania. V ich prípade postačuje pre určenie víťaza len jedno kolo, volič sa teda dostaví do volebnej miestnosti len raz. K **dvojkolovým a viackolovým volebným systémom** môžeme zaradiť absolútny väčšinový volebný systém. Ich podstata vychádza z toho, že v prípade, ak ani jeden z kandidátov nesplní v prvom kole podmienky pre získanie mandátu, realizuje sa ďalšie kolo, do ktorého buď postupuje presný počet kandidátov, väčšinou prví dvaja, alebo všetci tí, ktorí prekročili požadovanú hranicu. Napríklad v parlamentných voľbách vo Francúzku postupujú do druhého kola všetci kandidáti so ziskom viac ako 12,5 % hlasov (Chytílek a kol., 2009; Bzdilová, Eštok, Bardovič, 2018).

Druhou možnosťou členenia je **odlíšenie na základe toho, akú väčšinu potrebuje získať víťaz a ako ju získa**. Rozlišujeme hlavne relatívnu a absolútnu väčšinu (pozri tiež: Norris, 2004). V prvom prípade postačuje získať o jeden hlas viac ako druhý v poradí. V druhom prípade musí dosiahnuť kandidát pre obsadenie mandátu nadpolovičnú väčšinu hlasov, teda 50 % + 1 hlas.

Medzi základné väčšinové volebné procedúry zaraďujeme: **relatívny väčšinový volebný systém, absolútny väčšinový volebný systém a systém alternatívneho hlasovania**.

2.1 Relatívny väčšinový volebný systém

Relatívny väčšinový volebný systém patrí k najjednoduchším volebným systémom vôbec. Zvykne sa označovať aj ako „**systém prvého v cieľi**“ (v anglickom jazyku: „**First-past-the-post**“). V anglickom jazyku sa tiež stretne s označením „**Single-member Plurality Elections**“ (Norris, 2004). Realizuje sa hlavne v **jednomandátových volebných obvodoch**, no v tomto bode neexistuje v odbornej literatúre úplná zhoda. Napríklad O. Krejčí (2006) rozlišuje relatívny väčšinový volebný systém v jednomandátových volebných obvodoch a relatívny väčšinový volebný systém vo viacmandátových volebných obvodoch. V našom prípade ale budeme viazať relatívny väčšinový volebný systém na jednomandátový volebný obvod a podobu mechanizmu, ktorá pracuje s viacmandátovým volebným obvodom predstavíme v rámci semiproporčných volebných systémov.

Určovanie víťaza prebieha v jednotlivých jednomandátových volebných obvodov samostatne. V každom z nich pritom nadobúda **nárok na mandát ten kandidát, ktorý získal najvyšší počet hlasov**. Pri určení víťaza tak nezohráva úlohu celkový počet odovzdaných hlasov a ani voličská podpora ďalších kandidátov, rieši sa tu len kandidát, ktorý skončil na prvom mieste a v istom ohľade aj na druhom mieste. Platí tu teda, že je postačujúce, **ak víťaz získa aspoň o jeden hlas viac ako druhý v poradí**. Matematicky môžeme vyjadriť túto požiadavku ako $h_v \geq (h_k + 1)$, kde h_k predstavuje získané hlasy kandidáta, ktorý skončil druhý v poradí a h_v označuje požiadavku na minimálny počet hlasov kandidáta, ktorému by mal vzniknúť nárok na mandát (pozri aj: Bardovič, 2018a).

Nasledujúca tabuľka nám ukazuje modelové situácie, kde môžeme vidieť istú absenciu úlohy volebnej účasti pri určovaní minimálnych požiadaviek pre získanie mandátu. Vo všetkých troch príkladoch sa stáva víťazom kandidát D, no v prvom a druhom príklade mu pre víťazstvo postačuje získať dva hlasy, keďže platí, že kandidáti s druhým najnižším počtom hlasov získali 1 hlas. Matematicky môžeme vyjadriť túto požiadavku pre získanie mandátu takto: $(1 + 1) = 2$, čím platí, že $h_v \geq 2$. Kým v prvom prípade získava kandidát D presne 2 hlasy, čo je minimálna požiadavka, v druhom príklade už kandidát D túto požiadavku výrazne prevyšuje získanou podporou od voličov na úrovni 10 hlasov. Až v rámci

tretieho príkladu by kandidátovi D nepostačovalo získať 2 hlasy, a to aj napriek rovnakej volebnej účasti na úrovni 11 voličov. Je to z toho dôvodu, že kandidát s druhým najvyšším počtom hlasov získal podporu 5 voličov, čím sa požiadavka na víťazného kandidáta mení do nasledujúcej podoby: $(5 + 1) = 6$, a teda $h_v \geq 6$. Ziskom 6 hlasov bola zo strany kandidáta D splnená táto požiadavka, čím by mu vznikol nárok na mandát.

Tabuľka 2: Modelové príklady určovania víťaza v relatívnom väčšinovom volebnom systéme

Kandidát	Príklad č. 1	Príklad č. 2	Príklad č. 3
	Počet hlasov	Počet hlasov	Počet hlasov
A	1	1	0
B	1	0	0
C	1	0	5
D	2	10	6
E	1	0	0
F	1	0	0
G	1	0	0
H	1	0	0
I	1	0	0
J	1	0	0
Spolu hlasov	11	11	11

Zdroj: čiastočne upravené podľa Bardovič, 2018a

Volič v prípade tohto volebného systému disponuje len jedným hlasom, respektíve jednou preferenciou. Nepoznáme preto jeho názor na ďalších kandidátov a súčasne nemáme informácie, či reálne volil svoju prvú preferenciu, alebo sa rozhodol strategicky udeliť svoj hlas pre neho prijateľnej (akceptovateľnej) alternatíve, ktorá ale nie je jeho prvou preferenciou, no súčasne takej, ktorá má z jeho subjektívneho pohľadu šancu uspieť vo voľbách. Jeho dôležitým znakom je tak **prítomnosť strategického hlasovania**. V tejto súvislosti tak vzniká otázka, nakoľko dokáže tento volebný systém zachytiť skutočné preferencie voličov a nakoľko je víťaz skutočným preferenčným víťazom voličov.

Nasledujúci príklad ukazuje základnú logiku fungovania relatívneho väčšinového volebného systému pri zohľadnení toho, ako pracuje, alebo skôr nepracuje, s preferenciami jednotlivých voličov. Tento príklad nám posluží pre porovnanie s ostatnými predstavovanými volebnými systémami v tejto kategórii.

Príklad 2.1:

Predstavme si modelové voľby bez prítomnosti strategického hlasovania, kde sa uchádzajú o jeden mandát 3 kandidáti (kandidát A, B, C) a volebným právom disponuje 50 voličov. Aj keď má volič málokedy úplne jasné preferencie vo vzťahu ku každej alternatíve, ktorá sa uchádza o jeho hlas, v danej situácii budeme pracovať s tým, že ak by sme sa opýtali ktoréhokoľvek z nich, vedel by nám urobiť zoznam od najobľúbenejšieho po najmenej obľúbeného kandidáta. Výsledok takéhoto prieskumu znázorňujeme v nasledujúcej tabuľke. V rámci prvého riadku uvádzame počet voličov, následne ďalšie riadky zachytávajú ich preferencie. Môžeme teda konštatovať, že pre 17 voličov je prvou preferenciou kandidát A, druhou preferenciou kandidát C a tretou preferenciou kandidát B. V tomto istom duchu môžeme charakterizovať preferencie 20 voličov v poradí B, A a C a u 13 voličov C, B a A.

Počet voličov	17	20	13
1. preferencia	A ↓	B ↓	C ↓
2. preferencia	C ↓	A ↓	B ↓
3. preferencia	B	C	A

*Keďže pracujeme s relatívnym väčšinovým volebným systémom, kde je umožnené voličovi označiť len jednu svoju preferenciu, je možné predpokladať, že na volebnom lístku označí svoju prvú preferenciu. V takom prípade by 17 voličov označilo kandidáta A, 20 voličov kandidáta B a 13 voličov kandidáta C. Vzhľadom na to, že pre určenie víťaza nám postačuje relatívna väčšina, nachádzame ho v kandidátovi C, keďže má o 3 hlasy viac ako druhý v poradí. **Vítaz je teda kandidát C.***

Tabuľka 2 ukazuje aj ďalšie veľmi dôležité vlastnosti tohto volebného systému. V prvom rade je vhodné povedať, že v rámci príkladu č. 1 je viditeľná jeho istá **tendencia k prepadávaní vyššieho počtu hlasov**. Tá môže, ale aj nemusí nastať (príklad č. 1 a príklad č. 2 to ukazujú), čo záleží napríklad od roztrieštenia politickej scény v rámci daného volebného obvodu, no tiež aj od ďalších faktorov. V načrtnutej modelovej situácii môžeme vidieť, že z 11 zúčastnených voličov smerovali len 2 hlasy víťaznému kandidátovi, čo spôsobilo, že 9 hlasov sa priamo nepremietlo do obsadenia mandátu. Presným opakom je príklad č. 2, kde získal víťazný kandidát podporu až 10 voličov z 11 hlasujúcich.

S uvedenou vlastnosťou súvisí aj ďalší potenciálny efekt relatívneho väčšinového volebného systému, a to že za istých okolností **môže priniesť víťazstvo kandidáta, za ktorého nehlasovala väčšina volebného obvodu**. Opäť je to prípad príkladu č. 1 v tabuľke 2, kde 9 voličov z 11 zúčastnených hlasovalo za niekoho iného, ako je víťaz volieb, ktorým je kandidát D. Znamená to, že víťazný kandidát môže byť za určitých okolností **kandidátom najväčšej menšiny** (na tento fenomén upozorňujú viacerí autori, napríklad: Sartori, 2001), ktorá je dostatočne koncentrovaná na to, aby mohla poraziť potenciálne roztrieštenú väčšinu. Túto nedokonalosť podčiarkuje **porušovanie kritéria symetrického obrátenia**, podľa ktorého by nemala nastať situácia, kde je víťazom ten istý kandidát rovnako v situácii, keď majú voliči voliť svojho najobľúbenejšieho kandidáta (Prípad 1 v tabuľke 3) a tiež vtedy, keď sa ich preferencie prehodí a majú voliť toho najmenej obľúbeného kandidáta (Prípad 2 v tabuľke 3) (o tomto probléme viac: Dančišin, 2005). Ako môžeme vidieť v nasledujúcej tabuľke, v prvom prípade vychádza z volieb víťazne kandidát A, keďže by mu vo voľbách odovzdalo hlas až 20 voličov, čo je viac, ako by získal druhý v poradí (C – 18 hlasov). Nedokonalosť sa ale objaví v situácii, ak by sme požiadali voličov, aby odovzdali svoj hlas najmenej obľúbenému kandidátovi, čiže pôvodne svojej najnižšej preferencii. Aj v tejto situácii (prípad 2) by vyhral kandidát A. Znamená to, že **víťaz** určený relatívnym väčšinovým volebným systémom **môže byť** za istých okolností **najmenej obľúbeným kandidátom** v rámci príslušného volebného obvodu.

Tabuľka 3: Modelový príklad možnosti úspechu najmenej obľúbeného kandidáta

Prípado 1				Prípado 2			
20	18	17	15	20	18	17	15
A	C	B	D	D	A	A	A
B	B	C	B	C	D	D	C
C	D	D	C	B	B	C	B
D	A	A	A	A	C	B	D

Zdroj: čiastočne upravené podľa Bardovič, 2018a

S víťazstvom najmenej obľúbeného kandidáta tiež súvisí čiastočne porušenie ďalšieho kritéria, ktoré prezentuje V. Dančišin (2005) a označuje sa ako **Condorcetovo kritérium**. Aj keď sa s ním spájajú viaceré limity, ako upozorňuje samotný autor, pre porozumenie nedokonalosti relatívneho väčšinového volebného systému nám posluží jeho hlavná myšlienka, na ktorej budeme stavať. Podstatou Condorcetovej techniky je, že Condorcetovým víťazom by sa mal stať ten kandidát, ktorí vzíde z každého porovnávania dvoch kandidátov víťazne. Ako môžeme vidieť v tabuľke 3, tento volebný systém nielen že potenciálne umožňuje víťazstvo kandidáta, ktorý by nemusel s niektorým z ostatných kandidátov vyhrať, no môže ním byť aj ten, kto by prehral každé vzájomné porovnanie – to znamená, že je Condorcetov porazený. Pozrime sa na konkrétne výsledky. Predstavme si, že sa troch alternatívnych volieb zúčastní vždy 70 voličov, ktorých preferencie sú uvedené v tabuľke 3, no pred voľbami vždy odstúpi vybraná dvojica kandidátov. Postup určovania víťaza si predstavíme na porovnaní 1 z tabuľky 4, kde sú vo vzájomnej konfrontácii kandidát A a B. 20 voličov má svoju voľbu jasnú a svoje hlasy odovzdá v tomto prípade kandidátovi A. Pri 18 voličoch s prvou preferenciou C to už na prvý pohľad také jasné nebude, keďže ich prvá preferencia nie je účasťou týchto volieb. Svoj hlas preto odovzdajú svojej druhej preferencii, kandidátovi B. Rovnako bude postupovať aj 15 voličov, ktorí pôvodne plánovali voliť kandidáta D. Ten ale v tejto situácii nakoniec nekandiduje a keďže A je až ich posledná preferencia, uprednostnia odovzdanie hlasu kandidátovi B. Nakoniec 17 voličov odovzdá svoj hlas

svojej prvej preferencii, a to kandidátovi B. Výsledkom je, že A získa 20 hlasov a B získa 50 hlasov. Víťazom je tak kandidát B. Obdobný postup môžeme zvoliť aj pri druhom a treťom porovnaní. Aj v ich prípade nastane situácia, kde bude pomer hlasov 20:50 vždy v neprospech A. Znamená to, že ide o kandidáta, ktorý v každom vzájomnom porovnaní neuspeje, je preto Condorcetov porazený.

Tabuľka 4: *Vzájomné porovnanie kandidátov*

Porovnanie 1	
A	B
20	$18 + 17 + 15 = 50$
Porovnanie 2	
A	C
20	$18 + 17 + 15 = 50$
Porovnanie 3	
A	D
20	$18 + 17 + 15 = 50$

Zdroj: vlastné spracovanie

Ak sa ešte vrátíme nakrátko k určovaniu víťaza volieb pri použití relatívneho väčšinového volebného systému, je vhodné upozorniť, že voliči a ani kandidáti nepoznajú pred voľbami počet hlasov, ktorý je potrebné získať pre nadobudnutie mandátu. Rovnako platí, ako sme už uviedli, že samotná volebná účasť nemusí priamo upravovať minimálne požiadavky na víťazného kandidáta čo sa týka počtu hlasov. Tie sa menia len za predpokladu, ak sa mení počet hlasov kandidáta, ktorý je druhý v poradí po sčítaní hlasov.

Medzi jeho ďalšie vlastnosti, ktoré sa prejavujú hlavne pri využití pre výber poslancov parlamentu, zaraďujeme (vychádzame z Chytílek a kol., 2009; Dančišin, 2005):

- vytvára podmienky pre existenciu dvoch silných politických strán v politickom systéme, medzi ktorými sa volič rozhoduje vo voľbách, pričom postavenie tretej strany je často podreprezentované; tento stav tiež výrazne komplikuje vznik nových politických strán, ktoré by

dokázali uspieť vo voľbách a etablovať sa v politickom systéme.

- prináša často disproporčné výsledky, čo sa premieta do toho, že dve politické strany s rovnakým podielom hlasov nemusia mať rovnaký podiel mandátov v parlamente.
- uvedený jav je v prospech väčších politických strán (získavajú vyšší podiel mandátov ako je ich voličská podpora) a naopak ide v neprospech menších politických strán; v prípade tých menších politických strán je ale tiež dôležité to, v akom rozsahu majú koncentrovaný alebo roztrieštený elektorát; pri roztrieštenom elektoráte môže strana narážať na problém, kde v žiadnom volebnom obvode nevie získať požadovanú väčšinu. Naopak, pokojne aj menšia strana s koncentrovaným elektorátom môže získať v konkrétnom volebnom obvode mandát, a to aj keď z celoštátneho pohľadu nemá veľkú voličskú podporu.
- často prináša situáciu, kde je veľké percento hlasov nereprezentovaných v zastupiteľskom zbore – ide o prepadnuté hlasy.
- s tým tiež súvisí, že výrazne popiera reprezentáciu jednotlivých politických strán.
- vytvára podmienky pre formovanie vlády zloženej z jednej politickej strany, čím sa zvyšuje priestor pre jej akcieschopnosť, vládny program je priamym premietnutím volebného programu a nie kompromis, za ktorý nikto nehlasoval, ako to je v prípade potreby tvoriť vládne koalície; podobne je na tom opozícia, kde dominuje jedna politická strana, ktorá často utvára tieňovú vládu.
- existencia jednomandátových volebných obvodov vytvára podmienky preto to, aby boli strany regionálne citlivé a vnímali potreby jednotlivých častí štátu; bez toho nemajú šancu uspieť v príslušných volebných obvodoch.
- politické strany musia ísť do regiónov a potrebujú hľadať kvalitných kandidátov (pojmem „kvalita“ je v tomto prípade subjektívna kategória a rozhodujúcim pri určovaní jeho obsahu je to, čo samotný volič chápe ako kvalitné alebo čo politická strana dokáže „predať“ ako kvalitné), ktorí majú šancu uspieť vo volebnom obvode.
- prináša užšie previazanie medzi voličom a kandidátom, keďže kandidátovi musí volič explicitne vyjadriť svoju podporu a ten sa nemôže skryť za kandidátnu listinu politickej strany, na ktorej sa „zvezie“; kandidát tak nemôže zabudnúť po zvolení na svoj volebný

obvod, keďže mu to môžu volíči v ďalších voľbách spočítať.

- voličovi je tak umožnené ľahšie odmietnuť nežiaduceho kandidáta, a to tým, že mu neodovzdá (opätovne) hlas.
- za istých okolností tiež umožňuje úspech len čisto regionálnych politických strán, ktoré vykazujú činnosť len na malom území.
- jeho nastavenia umožňujú uchádzanie sa o hlasy voličov aj nestraničným kandidátom – tzv. nezávislým kandidátom.
- znižuje pravdepodobnosť úspechu extrémistických politických strán.
- zvykne prinášať menšie zastúpenie žien.
- je veľmi citlivý na rôzne pokusy spojené s volebnou manipuláciou.

Typickým príkladom využívania tohto volebného systému na celoštátnej úrovni je voľba poslancov v Spojenom kráľovstve (viac: Bzdilová, Eštok, Bardovič, 2018). V Slovenskej republike sa využíva pri voľbe starostov, primátorov a tiež predsedov VÚC.

Cvičenie 2.1:

Pokúste sa určiť možného víťaza volieb v modelovej situácii pri využití relatívneho väčšinového volebného systému. Volieb sa zúčastní 53 voličov a o ich hlasy sa uchádzajú 4 kandidáti. Preferencie voličov vo vzťahu k jednotlivými kandidátom sú nasledujúce:

Počet voličov	15	13	11	14
1. preferencia	A	B	C	D
2. preferencia	C	D	B	C
3. preferencia	D	A	A	B
4. preferencia	B	C	D	A

2.2 Absolútny väčšinový volebný systém

Absolútny väčšinový volebný systém sa v anglickej literatúre označuje napríklad ako „**Second Ballot Elections/Systems**“ (pozri: Norris, 2004).

Jeho podstatou je **podmienka získať absolútnu väčšinu (50 % + 1 hlas) pre obsadenie mandátu**. V prípade, ak ani jeden z kandidátov požadovanú podmienku nesplní, realizuje sa druhé kolo (volič opätovne príde do volebnej miestnosti a odovzdá svoj hlas), do ktorého postupujú dvaja kandidáti s najvyšším počtom hlasov. **V rámci druhého kola následne vyhráva kandidát s vyšším počtom hlasov**. Z toho navyše vyplýva, že z dvojice kandidátov aj tu jeden z nich musí získať (logicky) nadpolovičnú väčšinu platných hlasov.

Pozor!

Častou chybou zo strany študentov je pri označovaní tohto volebného systému, ktorý sa používa aj pri voľbe prezidenta SR, že v prvom kole sa tu využíva absolútny väčšinový volebný systém a v druhom kole klasický relatívny väčšinový volebný systém. Toto konštatovanie nie je korektné, keďže absolútny väčšinový volebný systém predstavuje kompletný mechanizmus tvorený prvým a v prípade potreby aj druhým kolom.

V tejto súvislosti je však vhodné povedať, že neexistuje len jedna podoba absolútnej väčšiny. Už zo slovenskej skúsenosti poznáme v nastavení absolútneho väčšinového volebného systému jej dve alternatívy: **absolútna väčšina z platných hlasov** (potenciálne aj zo zúčastnených voličov) a **absolútna väčšina z oprávnených voličov**. Nasledujúca tabuľka ukazuje s ohľadom na to dva modelové prípady, kde sa v prvom príklade vyžaduje pre získanie mandátu v prvom kole absolútna väčšina z platných hlasov a v druhom príklade sa požaduje absolútna väčšina z oprávnených voličov. Pre zjednodušenie tu platí, že počet zúčastnených voličov a počet platných hlasov je rovnaký (nebol teda odovzdaný žiadny neplatný hlas). Pri účasti 50 voličov zo 100 oprávnených voličov prináša víťaza v prvom kole len prvý príklad, keďže kandidát A získal 26 hlasov, čo je 50 % + 1 hlas z platných hlasov (súčasne aj zo zúčastnených voličov). Tento počet hlasov ale nie je postačujúci za predpokladu, ak sa vyžaduje absolútna väčšina hlasov oprávnených voličov, keďže v tomto príklade nie je ani samotná účasť voličov nad touto úrovňou. V rámci tejto situácie sa

minimálna požiadavka pre získanie mandátu rovná 51 hlasom. Platí tak, že by sa tu vyžadovalo realizovať aj druhé kolo, kde by postúpili kandidáti A a B.

Tabuľka 5: *Absolútny väčšinový volebný systém a podoby absolútnej väčšiny*

Kandidát	Príklad 1 - požiadavka na absolútnu väčšinu z platných hlasov (zúčastnených voličov)	Príklad 2 - požiadavka na absolútnu väčšinu z oprávnených voličov
A	26	26
B	15	15
C	6	6
D	3	3
Hlasy zúčastnených voličov/platné hlasy	50	50
Počet oprávnených voličov	100	100
Minimálny počet požadovaných hlasov pre získ mandátu v 1. kole	26	51
Vítaz v prvom kole/ potreba druhého kola	áno (kandidát A)/nie	nie/áno

Zdroj: vlastné spracovanie

Uvedené modelové príklady ukazujú základné odlišnosti v týchto dvoch prístupoch k absolútnej väčšine. Platí, že kým požiadavka na absolútnu väčšinu z oprávnených voličov je oveľa ťažšie dosiahnuteľná, o to viac, ak sa voľby boria s nižšou volebnou účasťou, je možné povedať, že nie je náchylná na výšku volebnej účasti, ako to je v prípade absolútnej väčšiny z platných hlasov (prípadne zo zúčastnených voličov). Navyše, v prípade požiadavky na absolútnu väčšinu z oprávnených voličov pozná volič a aj kandidát presný počet hlasov, ktorý je potrebné získať pre víťazstvo, už pred voľbami.

Citlivosť absolútneho väčšinového volebného systému pracujúceho s požiadavkou viažucou sa na platné hlasy, resp. zúčastnených voličov pri určovaní víťaza uvádzame v rámci nasledujúcej tabuľky. Ako môžeme vidieť, v jednom prípade postačujúci počet hlasov nemusí priniesť mandát v inom prípade, a to keď sa účasť (resp. platné hlasy) vo voľbách navýši. To vytvára podmienky pre to, aby za istých okolností, a teda pri veľmi nízkej volebnej účasti, mohla vyhrať aj koncentrovaná (najväčšia) menšina, ktorá by pri vyššom zapojení voličov nemala šancu získať svojho zástupcu.

Tabuľka 6: *Absolútny väčšinový volebný systém s požiadavkou na absolútnu väčšinu zo zúčastnených voličov a jeho citlivosť na volebnú účasť*

Kandidát	Príklad 1	Príklad 2
A	26	26
B	15	17
C	6	10
D	3	7
Hlasy zúčastnených voličov/platné hlasy	50	60
Počet oprávnených voličov	100	100
Minimálny počet požadovaných hlasov pre zisk mandátu v 1. kole	26	31
Vítaz v prvom kole / potreba druhého kola	áno (kandidát A)/nie	nie/áno

Zdroj: vlastné spracovanie, upravené podľa Bardovič, 2018a.

Podobne ako v prípade relatívneho väčšinového volebného systému sa realizácia absolútneho väčšinového volebného systému viaže hlavne na **jednomandátové volebné obvody**. Volič takisto môže vyjadriť svoj názor len vo vzťahu k jednému kandidátovi, a to jeho vyznačením (napríklad v podobe zakrúžkovania). V tomto prípade však môže nastať situácia, že svoju preferenciu vyjadruje dvakrát, v prvom a následne v druhom kole. Aj v jeho prípade môžeme hovoriť o strategickom hlasovaní. Podobne ako to je pri relatívnom väčšinovom volebnom systéme, aj tu má volič možnosť

vyberať z potenciálne nezávislých kandidátov, čo znamená, že nemusí ísť len o kandidátov politických strán. S ohľadom na vyššie uvedené je tiež vhodné zdôrazniť, že sa tu volia konkrétne osobnosti, nie politické strany a ich kandidátne listiny. Z toho vyplýva, že len členstvo v strane alebo jej silná pozícia vo volebnom obvode nemusia byť postačujúce, ak kandidát nie je považovaný z pohľadu voliča za dostatočne kvalitného, aby mu odovzdal svoj hlas. Rovnako to platí aj pre vysporiadanie sa s kandidátmi opätovne sa uchádzajúcimi o hlasy. Nespokojnosť voliča sa môže ľahko premietnuť do jeho nezvolenia. Kandidát sa tu teda „neskryje“ a „nezvezie“ na často anonymnej kandidátnej listine, ako to je v prípade ďalej uvádzaného listinného pomerného volebného systému.

Príklad 2.2:

Pre vysvetlenie postupu určovania víťaza v absolútnom väčšinovom volebnom systéme použijeme rovnaké modelové voľby, ako boli uvedené v prechádzajúcej časti pri relatívnom väčšinovom volebnom systéme. Týchto modelových volieb sa zúčastňujú 3 kandidáti (kandidát A, B, C) a volebným právom disponuje 50 voličov. Ich preferencie sú uvedené v nasledujúcej tabuľke, ktorá je vysvetlená v príklade 2.1. V tejto časti je však potrebné upozorniť, že ani absolútny a ani relatívny väčšinový volebný systém neumožňujú v skutočných voľbách poznanie všetkých týchto preferencií voličov.

Počet voličov	17	20	13
1. preferencia	A ↓	B ↓	C ↓
2. preferencia	C ↓	A ↓	B ↓
3. preferencia	B	C	A

Kedže pracujeme s absolútnym väčšinovým volebným systémom, kde je umožnené voličovi označiť len jednu svoju preferenciu v prvom kole, je možné povedať, že 17 voličov by podporilo kandidáta A, 20 voličov kandidáta B a 13 voličov kandidáta C. Požadovanú nadpolovičnú väčšinu 26 hlasov by

nikto nezískal, preto by bolo potrebné realizovať druhé kolo, do ktorého by postúpili dvaja kandidáti s najvyšším počtom hlasov – A a B. V následnom kole pri opätovnej návšteve volebnej miestnosti by rovnakých 50 voličov hlasovalo takto: 17 by odovzdalo hlas kandidátovi A, 20 kandidátovi B a 13 kandidátovi B, keďže ich prvá preferencia nepostúpila do druhého kola a B je podľa ich preferencií pre nich prijateľnejší ako A.

Môžeme preto napísať:

1. kolo – je bez víťaza – žiadny kandidát nesplnil podmienku 26 hlasov, a preto je potrebné realizovať druhé kolo, kde postupujú kandidát A a B.

*2. kolo – A : B
 17 : 20 + 13
 17: 33*

Vítazom druhého kola je kandidát B s 33 hlasmi.

Na rozdiel od relatívneho väčšinového volebného systému nevytvára absolútny väčšinový volebný systém podmienky pre zvolenie kandidáta najväčšej menšiny. Jediná takáto možnosť vzniká za predpokladu, ak tu zahrnieme aj externé (nematematické) faktory spojené s veľmi nízkou volebnou účasťou a roztrieštenou väčšinou v kombinácii s požiadavkou dosiahnuť absolútnu väčšinu zo zúčastnených voličov, resp. platných hlasov. Tieto okolnosti sú však, ako uvádzame, mimo matematických vlastností tohto volebného systému. Z vyššie uvedeného teda vyplýva (upozorňuje na to: Dančišin, 2005), že neumožňuje víťazstvo tzv. Condorcetovho porazeného. Súčasne ale V. Dančišin (2005) dodáva jeho dôležitú nedokonalosť, a to **porušenie kritéria monotónnosti**. Podstatou tohto kritéria je to, že „*hlasovanie v prospech jednej alternatívy jej neuškodí, t. j. neznevýhodňuje ju voči iným alternatívam*“ (Dančišin, 2005, s. 52, 53). Pre tento účel uvádza spomínaný autor (Dančišin, 2005) modelové situácie, ktoré sú zachytené v nasledujúcej tabuľke. V oboch prípadoch je účasť rovnaká, konkrétne 17 voličov. O ich hlasy sa pritom

uchádzajú 3 kandidáti. Ako môžeme vidieť, pre zvolenie je potrebné získať 9 hlasov. Túto podmienku nesplnil v prvom kole žiadny kandidát, musí sa preto konať druhé kolo. V prvom prípade postúpi do druhého kola kandidát A (6 hlasov) a B (6 hlasov). V následnom druhom kole vyhráva kandidát A s počtom hlasov 6 + 5 (títo voliči pôvodne hlasovali za kandidáta C, no keďže ten nepostúpil, svoj hlas odovzdajú svojej druhej preferencii) = 11. Druhý prípad prináša situáciu, kde sa dvaja voliči rozhodli zmeniť svoje preferencie a ich najpreferovanejším kandidátom sa stáva kandidát A. Znamená to, že nastáva situácia, kde je v prvom kole tento kandidát posilnený o tieto dva hlasy a s touto posilnenou pozíciou postupuje do druhého kola. Tam sa však stretáva s kandidátom C, ktorý získal 5 hlasov. Po opätovnej návšteve volebných miestnosti zo strany voličov sú výsledky druhého kola nasledovné: kandidát A má 8 hlasov a kandidát C získava podporu 5 + 4 (druhá preferencia u voličov, ktorí pôvodne volili kandidáta B) = 9. Víťazom sa tak stáva kandidát C, a to aj napriek tomu, že bol v prvom kole kandidát A posilnený 2 hlasmi. Práve tieto hlasy mu v porovnaní s predchádzajúcou situáciou uškodili.

Tabuľka 7: Absolútny väčšinový volebný systém a porušenie kritéria monotónnosti

Počet hlasov/ preferencie	Prípad 1				Prípad 2		
	6	5	4	2	8	5	4
1. preferencia	A	C	B	B	A	C	B
2. preferencia	B	A	C	A	B	A	C
3. preferencia	C	B	A	C	C	B	A

Zdroj: Dančišin, 2005

Tento volebný systém môže byť známy slovenskému voličovi z volieb prezidenta SR. V minulosti sa tiež používal pre voľbu predsedov VÚC. Ich hlavná odlišnosť však bola v tom, že v prvom prípade sa podmienka absolútnej väčšiny určila prostredníctvom oprávnených voličov a v druhom prípade cez platné hlasy. Tento volebný systém je vo všeobecnosti často prítomný pri voľbe hláv štátov – využívaný je aj napríklad v Českej republike či v Poľsku (pozri tiež: Bardovič, 2018b)

Cvičenie 2.2:

Pokúste sa využiť absolútny väčšinový volebný systém pre určenie víťaza v simulovaných voľbách pri účasti 53 voličov. O ich hlasy sa pritom uchádzajú 4 kandidáti. Preferencie voličov sú nasledovné:

Počet voličov	15	13	11	14
1. preferencia	A	B	C	D
2. preferencia	C	D	B	C
3. preferencia	D	A	A	B
4. preferencia	B	C	D	A

2.3 Systém alternatívneho hlasovania

Systém alternatívneho hlasovania môžeme nájsť v anglicky písanej literatúre pod viacerými označeniami, napríklad „Alternative Vote“ (Norris, 2004), „Instant Runoff Voting“, „Preferential Voting“ či „Majority Preferential Voting“ (pozri tiež: Chytílek a kol., 2009). Jeho existencia sa spája hlavne s územím Austrálie. Jeho výhodou je v porovnaní s predchádzajúcimi podobami väčšinových volebných systémov to, že umožňuje **zvolenie kandidáta nadpolovičnou väčšinou hlasov** (teda 50 % + 1 hlas) **bez potreby realizovať ďalšie kolá** – volič sa teda dostaví do volebnej miestnosti len raz. Túto skutočnosť umožňuje to, že volič nie je limitovaný vyjadrením len jednej svojej preferencie, ale naopak, vyjadruje v rámci jedného kola volieb svoje preferencie k viacerým kandidátom (pozri tiež: Říchová, 2002). Z príslušného hlasovacieho lístka sa tak stáva poradovník, v ktorom volič zoraďuje kandidátov od najobľúbenejšieho po najmenej obľúbeného (Klíma, 1998). Môžeme preto hovoriť, že tu ide o „*mnohonásobnú voľbu jednorazovým aktom*“ (Klíma, 1998, s. 223).

Systém alternatívneho hlasovania ponúka 3 základné podoby, ktoré zhrnuli R. Chytílek a kol. (2009). Podstatou tohto rozlíšenia je to, ako je nastavená práca s preferenčným hlasovaním pri voľbe voliča. S ohľadom na to rozlišujeme **povinné alternatívne hlasovanie**, **nepovinné**

alternatívne hlasovanie a obmedzené alternatívne hlasovanie.

V prípade povinného alternatívneho hlasovania je potrebné zo strany voliča vyjadriť svoju preferenciu ku každému jednému kandidátovi, ktorý je na hlasovacom lístku (využíva sa napríklad v Austrálii pre voľbu dolnej komory či v parlamentných voľbách na Fidži). Nepovinné alternatívne hlasovanie umožňuje voličovi nevyjadriť všetky svoje preferencie. Znamená to, že pokojne môže označiť iba jedného kandidáta (využíva sa v niektorých austrálskych provinciách). A posledné, obmedzené alternatívne hlasovanie, definuje určitý počet preferenčných hlasov, ktoré je potrebné udeliť, aby sa hlasovanie voliča zohľadnilo. Tento počet je stanovený často prostredníctvom intervalu (od – do). Ako príklad sa zvykne uvádzať skúsenosť z Papui-Novej Guinei.

Už intuitívne sa dá predpokladať, že najťažším na realizáciu z pohľadu voliča je povinné alternatívne hlasovanie, keďže tam musí volič vyjadriť svoj názor na každého kandidáta. To môže za istých okolností komplikovať situáciu a podobne ako budeme uvádzať pri ďalších volebných systémoch, môže vzniknúť otázka, či sú tie posledné preferencie úprimné, alebo sa stávajú v istom ohľade len náhodnými.

Je však možné konštatovať, že existencia preferenčného hlasovania vytvára podmienky pre to, aby tzv. strategické hlasovanie stratilo význam. Volič sa nemusí báť o prepadnutie hlasu, lebo aj v prípade ak označí ako svoju prvú preferenciu najmenej obľúbeného kandidáta z volebného obvodu, neznamená to, že jeho hlas prestáva vplývať na výsledky volieb, keďže do hry sa dostávajú v závislosti od fázy výpočtu aj jeho ďalšie preferencie, ktoré vyjadril.

Systém alternatívneho hlasovania je využívaný **prevažne v jednomandátových volebných obvodoch**. Znižuje v porovnaní s relatívnym a za istých okolností aj s absolútnym väčšinovým volebným systémom úroveň prepadnutých hlasov. Súčasne vytvára **podmienky pre zvolenie kompromisnejšieho kandidáta**, ktorý je prijateľný pre širšie skupiny obyvateľstva. Práve prítomnosť preferenčného hlasovania limituje možné úvahy uvedené pri predchádzajúcich dvoch volebných systémoch, ktoré sme spojili s možným neúprimným hlasovaním voliča (v limitoch uvedených vyššie) a tiež s tým, či dokážu nájsť reálne toho kandidáta, ktorého chce príslušný volebný obvod.

Mechanizmus prepočtu hlasov na mandáty je možné uviesť tak, že v rámci prvého skrutínia sa sleduje, či niektorí z kandidátov neprekročil nadpolovičnú hranicu na základe získaných prvých preferencií. Ak ani jeden z kandidátov neprekročil túto hranicu, nie je potrebné realizovať druhé kolo, kde by opätovne prišli voliči do volebnej miestnosti. Namiesto toho sa vyradí z prerozdelenia mandátov kandidát s najnižším počtom prvých preferencií a jeho hlasy sa s ohľadom na ďalšie preferencie voličov prerozdelia ostatným kandidátom. Tento postup sa opakuje, až kým jeden z kandidátov nezíska nadpolovičnú väčšinu hlasov.

Pozor!

V prípade systému alternatívneho hlasovania neodporúčame hovoriť pri jednotlivých krokoch výpočtu o 1. kole, 2. kole, 3. kole atď. Kolo označuje akt voľby voličov, ktorý sa realizuje vo volebnej miestnosti/miestnosti na to určenej. V tomto prípade preto pracujeme s označením 1. skrutínum, 2. skrutínum, 3. skrutínum, atď. Môžeme preto hovoriť, že máme víťaza 2. kola volieb v absolútnom väčšinovom volebnom systéme, no nemôžeme to isté povedať v prípade systému alternatívneho hlasovania. Tam sa to viaže na prípadné 2. skrutínum.

Príklad 2.3:

Pre vysvetlenie možného postupu určovania víťaza v systéme alternatívneho hlasovania ponúkame nasledujúci príklad. Modelových volieb sa zúčastní 50 voličov, pričom o ich hlasy sa uchádzajú 4 kandidáti – A, B, C, D. Preferencie voličov sú uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Počet voličov	12	15	13	10
1. preferencia	A ↓	B ↓	C ↓	D ↓
2. preferencia	C ↓	D ↓	B ↓	A ↓

3. preferencia	D ↓	C ↓	A ↓	C ↓
4. preferencia	B	A	D	B

Pre istotu zopakujeme opäť, že v prípade systému alternatívneho hlasovania zvykneme poznať tieto uvedené preferencie voličov (do akej miery ich poznáme, záleží od podoby zvolenej alternatívy a ako sú definované pravidlá pre vyjadrovanie preferencií). S ohľadom na to vieme určiť víťaza len na základe realizácie jedného kola. Stále ale platí, že hľadáme kandidáta s nadpolovičnou väčšinou hlasov. S ohľadom na to platí, že pri účasti 50 voličov je minimálna požiadavka na kandidáta na úrovni 26 hlasov. Túto podmienku nespĺnil ani jeden kandidát, preto je z prepočtu vylúčený kandidát s najnižšou podporou – kandidát D s 10 hlasmi. Hlasy týchto voličov ale neprepadnú. Zohľadní sa ich ďalšia preferencia. V tomto modelovom príklade sa všetci zhodli, že je ich druhá preferencia kandidát A. Preto tieto hlasy priradíme kandidátovi A. Vo výsledku tak má 22 hlasov, čo znamená, že ešte nespĺňa minimálnu požiadavku. V ďalšom kroku preto opäť vyradíme kandidáta s najnižším počtom hlasov, kandidáta C. Tieto hlasy podľa preferencií voličov presunieme kandidátovi B. Po tomto skrutíniu má B celkovo 28 hlasov, čím splnil podmienky pre získanie mandátu. Mandát preto získava kandidát B.

Skrátený postup:

A	B	C	D
12	15	13	10
10			
22	15	13	
	13		
22	28		

Cvičenie 2.3:

Pokúste sa využiť systém alternatívneho hlasovania pre určenie víťaza v simulovaných voľbách pri účasti 53 voličov. O ich hlasy sa pritom uchádzajú 4 kandidáti. Preferencie voličov sú nasledovné:

Počet voličov	15	13	11	14
1. preferencia	A	B	C	D
2. preferencia	C	D	B	C
3. preferencia	D	A	A	B
4. preferencia	B	C	D	A

2.4 Ďalšie podoby väčšinového volebného systému

V súvislosti s predstavením ďalších možných mechanizmov, prostredníctvom ktorých sa dajú vyberať zástupcovia do príslušných orgánov, je vhodné povedať, že sa v tejto oblasti jednotliví autori rozchádzajú. Niektoré postupy (ako napríklad blokové hlasovanie) nami uvádzané v inej kategórii volebných systémov, môžeme nájsť u nich napríklad práve v tejto kategórii. Je to prípad autorov ako T. Lebeda (2011), O. Krečí (2006) či P. Norris (2004).

Do kategórie väčšinových volebných systémov môžeme zaradiť aj už spomínaný tzv. **parlamentný model dvojkolovej voľby, ktorý sa využíva vo Francúzsku** (voľby do Národného zhromaždenia). Jeho podstatou je to, že sa voľby realizujú v prípade potreby v dvoch kolách, pričom už v prvom kole môže byť zvolený kandidát, ak získa nadpolovičnú väčšinu hlasov v rámci daného volebného obvodu. Ak taký kandidát nie je, do druhého kola nepostupujú len dva kandidáti, no všetci tí, ktorí prekročili legislatívne danú hranicu, vo Francúzsku to je 12,5 % hlasov. Znamená to, že pred voľbami nevieme, či sa bude konať druhé kolo a ani to, koľko kandidátov sa v ňom zúčastní. Následne v druhom kole vyhráva ten kandidát, ktorý získal najvyšší počet hlasov. Jeho nastavenie vytvára podmienky pre to, aby sa hlavne v druhom kole politické strany spájali

prostredníctvom podpory vzájomne akceptovateľného kandidáta. Jeho efektom je preto úspech hlavne silných politických strán a tvorba dvoch blokov, čo sa premieta aj do podoby stranického systému (viac k voľbám vo Francúzsku: Bzdilová, Eštok, Bardovič, 2018).

G. Sartori (2011) v súvislosti s dvojkolovými volebnými systémami konštatuje, že v prípade ich využitia s jednomandátovými volebnými obvody je vhodné ich zaradenie k väčšinovým volebným systémom a v prípade kombinácie s viacmandátovými volebnými obvody odporúča ich zaradenie k pomerným volebným systémom. Napriek tomu ale upozorňuje, že nikdy nebudú v plnom rozsahu väčšinové, resp. pomerné. Je to z toho dôvodu, že podľa neho nie je v prvom kole prítomný nátlak pri vyjadrení iba jednej preferencie a súčasne preto, že význam týchto volebných systémov by sa v skutočnosti stratil, ak by sa kombinovali s veľkými viacmandátovými volebnými obvody.

V súvislosti s uvedeným názorom G. Sartoriho by sme ale upozornili na dôležitú skutočnosť, a to že prítomnosť strategického hlasovania môžeme za istých okolností identifikovať napríklad v prípade absolútneho väčšinového volebného systému. Z pohľadu voliča má logiku uvažovať, či ním zvolená alternatíva má šancu postúpiť do druhého kola, alebo má potenciálnu šancu vyhrať s možným protikandidátom v danom kole.

Ako ďalšie možné techniky môžeme uviesť napríklad **stranícky blokový systém, schvalovaciu metódu, doplnkové hlasovanie** či **Bordovo hlasovanie**. Nejde však stále o vyčerpávajúci sumár možných postupov.

Podstatou **stranického blokového systému** je to, že volič vyberá vo viacmandátových volebných obvodoch kandidátne listiny. Disponuje však len jedným hlasom, ktorý smeruje ako celok jednej z nich. Nevolí teda konkrétnych kandidátov, ale hlasuje za celú kandidátnu listinu. Nemá tu možnosť robiť úpravy v rámci nej. Tá, ktorá získa najviac hlasov, má nárok na mandáty za daný volebný obvod (pozri tiež: Krejčí, 2006; Chytílek a kol., 2009).

Ako upozorňuje V. Dančišin (2005), podstatou **schvalovacej metódy** je to, že volič sa v istom ohľade môže vyjadriť ku každému kandidátovi v podobe, či s ním súhlasí (označí napríklad cez „áno“ pri schválení a cez „nie“ pri jeho neschválení). Každý súhlasný hlas znamená pre kandidáta podporu, ktorá sa mu zarátava, naopak, nesúhlasný hlas znamená, že

mu volič nedáva svoju podporu. Víťazom sa následne stáva ten kandidát, ktorý má najvyšší počet týchto súhlasných hlasov. Hlavným motívom potenciálneho využitia tejto metódy môže byť podľa V. Dančišina to, že bráni tomu, aby bol zvolený kandidát, ktorý je výsledkom strategického hlasovania, čo ponúka hlavne relatívny väčšinový volebný systém.

Doplňkové hlasovanie je postavené na tom, že voliči majú možnosť udeliť tzv. doplnkové preferencie, ich počet a možnosti udelenia sa už nastávajú individuálne. Víťazom sa stáva kandidát spĺňajúci minimálnu požiadavku stanovenú v podobe absolútnej väčšiny. Ak taký kandidát nie je, koná sa tzv. instantné druhé kolo s dvomi kandidátmi s najvyšším počtom hlasov. Tu vstupujú do hry „doplňkové“ preferencie voličov. Tie sa presunú od kandidátov, ktorí nepostúpili do druhého kola tým dvom, ktorí sa v ňom nachádzajú. Z tohto kola vzíde víťazne kandidát s najvyšším počtom pôvodných hlasov doplnených o doplnkové preferencie (viac: Chytílek a kol., 2009).

Ako ďalšiu z možných techník uvádzame **Bordovo hlasovanie**, ktorého podstatou je to, že voličovi je poskytnutá možnosť bodového hodnotenia kandidátov, kde najviac bodov získava prvá preferencia a následne menší počet bodov na základe stanovenej logiky získavajú ďalšie preferencie voliča. Víťazom sa následne stáva kandidát s najvyšším počtom bodov. V tomto prípade má tak volič možnosť vyjadriť svoje preferencie, ktoré však na rozdiel od napríklad systému alternatívneho hlasovania nie sú len v podobe zoradenia, ale sú postavené na už spomínanom princípe bodovania. Navyše, jednotlivé body voliča sú v „hre“ od začiatku, lebo tu nemáme skrutíniá a vyradovanie kandidátov s najnižším počtom bodov. Od začiatku sa teda pracuje s bodmi smerovanými aj posledným preferenciám voličov. Ako v tejto súvislosti uvádza V. Dančišin (2005), aj keď sa dnes Bordovo hlasovanie reálne nepoužíva pre výber zástupcov vo verejných funkciách, patrí k tým najznámejším, ktoré operujú s princípom bodovania kandidátov.

Kontrolné otázky

1. Aké sú základné vlastnosti väčšinových volebných systémov?
2. Aké sú možné klasifikácie väčšinových volebných systémov?

3. Aké sú základné rozdiely medzi relatívnym väčšinovým volebným systémom, absolútnym väčšinovým volebným systémom a systémom alternatívneho hlasovania?

Príklad na precvičenie:

Nasledujúca tabuľka znázorňuje preferencie voličov v modelových voľbách, kde sa o hlasy 50 voličov uchádza 5 kandidátov: A, B, C, D, E. Zopakujme si, že prvý riadok predstavuje počet voličov s danými preferenciami, následne každý ďalší riadok prináša informáciu o preferencii vo vzťahu ku každému kandidátovi. Určte víťaza volieb na základe:

1. Relatívneho väčšinového volebného systému
2. Absolútneho väčšinového volebného systému
3. Systému alternatívneho hlasovania

10	8	12	7	13
A	B	C	D	E
E	C	B	A	A
B	D	A	E	B
D	A	D	C	D
C	E	E	B	C

Použitá literatúra

BARDOVIČ, J. 2018a. Voľby do orgánov VÚC a využívané volebné systémy. In: *Regionálna samospráva na Slovensku*. Bratislava: Iris, 2018. s. 99-110. ISBN 978-80-8200-022-4.

BARDOVIČ, J. 2018b. Voľby a volebné systémy v krajinách Vyšehradskej skupiny. In: *Transformácia a premeny politických systémov v krajinách Vyšehradskej skupiny*. Bratislava: Iris, 2018. s. 121-143. ISBN 978-80-2000-031-6.

BZDILOVÁ, R.; EŠTOK, G.; BARDOVIČ, J. 2018. *Voľby a volebná problematika v štátoch EÚ*. Košice: UPJŠ, 2018. 240 s. ISBN 978-80-8152-706-7.

- DANČIŠIN, V. 2005. *O nedokonalosti volebných procedúr*. Prešov: Reproma, 2005. 192 s. ISBN 80-967171-8-1.
- CHYTÍLEK, R. a kol. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. 376 s. ISBN 978-80-7367-548-6.
- KLÍMA, M. 1998. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix, 1998. 276 s. ISBN 80-86031-13-6.
- KREJČÍ, O. 2006. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. 481 s. ISBN 80-86946-01-0.
- LEBEDA, T. 2011. Volební systémy. In: *Úvod do studia politiky*. Praha: SLON, 2011. s. 600-637. ISBN 978-80-7419-052-0.
- NORRIS, P. 2004. *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 375 s. ISBN 978-0-511-18659-2.
- ŘÍCHOVÁ, B. 2002. *Úvod do současné politologie*. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4.
- SARTORI, G. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání sktruktur, podnětů a výsledků*. Praha: Slon, 2001. 238 s. ISBN 80-85850-94-X.
- SARTORI, G. 2011. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání sktruktur, podnětů a výsledků*. Praha: SLON, 2011. 238 s. ISBN 978-80-7419-048-3.

Ďalšia odporúčaná literatúra

- GBÚROVÁ, M. a kol. 2015. *Základy politológie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. 146 s. ISBN 978-80-8152-336-6.
- MIHÁLIK, J. 2017. *Kapitoly z porovnávej politológie*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2007. 78 s. ISBN 978-80-8105-872-1.
- SURMÁNEK, Š. – GBÚROVÁ, M. – DUDINSKÁ, I. 2003. *Politológia (vybrané kapitoly)*. Prešov: Slovacontact, 2003. 249 s. ISBN 80-88876-10-9.

3

POMERNÉ VOLEBNÉ SYSTÉMY

Pomerné volebné systémy (v anglickom jazyku aj „Proportional Representation Formulae“) predstavujú širokú kategóriu historicky mladších volebných systémov v porovnaní s väčšinovými volebnými systémami. Ideové zdroje týchto mechanizmov môžeme hľadať v 18. storočí. Prvé dve jeho kategórie (systém jedného prenosného hlasu a listinný pomerný volebný systém) následne môžeme spojiť s 19. storočím. Napríklad systém jedného prenosného hlasu sa využil po prvýkrát v Dánsku v roku 1855 a listinný pomerný volebný systém v roku 1877 v provincii Buenos Aires. Ak by sme sa pozreli na územie Európy, prvenstvo majú švajčiarske kantóny Solothurn a Ticino a na celoštátnej úrovni Belgicko, ktoré umožnilo vyberať si svojich zástupcov s jeho využitím v roku 1899 (viac k histórii pozri: Dančišin, 2014a).

Ich hlavnou charakteristikou je vo všeobecnosti existencia **viacmandátových volebných obvodov** a **volenie kandidátnych listín**, nie konkrétnych kandidátov. Využívajú sa hlavne v **heterogénnych spoločnostiach**, kde by uplatnenie niektorého z väčšinových volebných systémov znemožňovalo reprezentáciu širokej skupiny obyvateľstva. Na tomto mieste je vhodné opäť uviesť slová G. Sartoriho (2011, s. 15), ktorý si pomáha pri vymedzovaní volebných systémov vzájomným porovnaním dvoch hlavných kategórií: *„vo väčšinových systémoch berie víťaz všetko; v pomerných systémoch sa víťazstvo delí a je skrátka potrebné získať dostatočný podiel“*.

Napriek tomu, že sme vyššie uviedli, že sa táto kategória systémov viaže na volenie kandidátnych listín, je vhodné povedať, že niektoré jeho podoby (napríklad systém jedného prenosného hlasu) sú postavené na odlišnom prístupe, a to na volení konkrétnych kandidátov.

Jednou z kľúčových ambícií pomerných volebných systémov je **dosiahnutie proporčných výsledkov**, a teda aby sa hlasovanie voličov odrzkadlilo čo najpresnejšie na zložení zastupiteľského orgánu. V tomto bode sa výrazne rozchádzajú s väčšinovými volebnými systémami

prinášajúcimi často výrazne disproporčné výsledky, keďže operujú s princípom „vítaz berie všetko“.

Poznámka:

Podstatou proporčnosti je to, že volebný systém by mal priniesť také výsledky, kde sa podiel hlasov získaných vo voľbách rovná podielu mandátov (napríklad: ak politická strana získa 20 % hlasov, mala by získať aj 20 % mandátov). Toto je v podstate ideálna proporčnosť a také hodnoty je takmer nemožné dosiahnuť pre všetky zúčastnené politické strany.

Opakom je disproporčnosť, ktorá sa spája so situáciou, kde strana získa odlišný podiel hlasov a podiel mandátov. Extrémna disproporčnosť (reálne nedosiahnuteľná) nastáva v prípade, ak by strana získala na základe 100 % hlasov 0 % mandátov.

Zdroj: Lebeda, 2008

Využívanie pomerných volebných systémov sa spája s **existenciou viacerých relevantných politických strán** v politickom systéme, čo sa premieňa do častej potreby **skladania vládnych koalícií**. Tie sú potom menej stabilné, menej akcieschopné, no hlavne programové vyhlásenie takýchto vlád nemá priamu podporu voličov, keďže je kompromisným výsledkom povolebných vyjednávaní a v jeho finálnej podobe za neho reálne nikto nehlasoval.

Existencia vládnych koalícií má tiež zásadnejšie dôsledky na správanie sa voličov, a to vo význame, že sa z jeho pohľadu ťažšie identifikuje v niektorých prípadoch zodpovednosť za isté rozhodnutia, čo môže komplikovať rozhodovanie o tom, koho voliť v nasledujúcich voľbách.

Priamo slovenská skúsenosť (prípady HZDS v rokoch 1998 a 2002 či SMERu-SD v roku 2010) ukázala jeho ďalšiu dôležitú vlastnosť, a síce, že v ňom nemusí byť rozhodujúce víťazstvo vo voľbách, ale to, či má daný subjekt potenciál zložiť väčšinu v parlamente za asistencie možných koaličných partnerov. Do hry tak vo významnej miere vstupuje okrem veľkosti strany aj jej koaličný potenciál. Navyše, z dôvodu potreby

skladania koalícií môže mať aj malá strana veľmi dôležitý dosah na politiku, keďže bez jej prítomnosti nemusí byť možné zložiť vládu.

Pri pomerných volebných systémoch je tiež vhodné spomenúť to, že z politických strán robia nenahraditeľných aktérov v politike. Samotné navrhovanie kandidátov je v rukách politických strán. To znamená že lojalita vo vzťahu k strane môže byť silnejšia ako vo vzťahu k voličovi. Pre kandidáta je tak dôležitejšie byť na kandidátnej listine a na dobrom mieste, čo je možné len pri očakávanej práci v súlade s predstavami danej politickej strany (pozri tiež: Popper, 1998).

V odbornej literatúre sa môžeme stretnúť s rôznymi prístupmi k členeniu tejto kategórie volebných systémov. Chytílek a kol. (2009), ale aj M. Novák a T. Lebeda (2004) **rozlišujú** pomerné volebné systémy na: **listinné pomerné volebné systémy, personalizované pomerné volebné systémy** a **systémy jedného prenosného hlasu**. Môžeme sa však stretnúť s prácami (napríklad: Klíma, 1998; Lebeda, 2011; Norris, 2004), ktoré do uvedenej klasifikácie nezaraďujú personalizované pomerné volebné systémy, keďže ich považujú za zmiešané volebné systémy. Tento mechanizmus preto spomenieme aj v predstavených klasifikáciách kombinovaných volebných systémov.

3.1 Listinný pomerný volebný systém

Listinný pomerný volebný systém (v anglickom jazyku tiež označovaný ako „Party Lists Systems“) predstavuje širokú skupinu volebných systémov s rôznou podobou nastavení prinášajúcich odlišné výstupy. M. Novák a T. Lebeda (2004) a tiež R. Chytílek a kol. (2009) uvádzajú ako **základné premenné** listinného pomerného volebného systému **veľkosť volebného obvodu, matematické formule, uzatvárajúcu klauzulu/kvórum, počet a charakter úrovní volebných obvodov, respektíve skrutínií**. Ich nastavenie môže vo výraznej miere odlišovať výstupy použitého systému s ohľadom na prerozdelené mandáty konkrétnym politickým stranám. Okrem toho je k týmto premenným vhodné doplniť aj tzv. **typ kandidátnych listín**. Odlišné nastavenie tejto premennej nemení zloženie voleného orgánu v kontexte pomeru získaných mandátov jednotlivých politických strán, no ovplyvňuje rovnako dôležitú personálnu otázku a dosah voliča na to, kto zasadne za príslušný subjekt do poslaneckých lavíc.

Veľkosť volebného obvodu znamená v tomto prípade počet prerozdeľovaných mandátov v rámci vymedzeného územia. Malý volebný obvod teda nie je ten, kde je registrovaných len niekoľko tisíc voličov v porovnaní s miliónom voličov v inom volebnom obvode, ale napríklad taký, v rámci ktorého sa prerozdeľujú len dva mandáty. Túto premennú spolu so stanoveným počtom volebných obvodov môžeme považovať za jednu z kľúčových premenných **ovplyvňujúcich proporcionalitu** použitého volebného systému. Najproporčnejšie výsledky dostávame v prípade, ak je na území jeden viacmandátový volebný obvod. Zmenšovaním volebných obvodov a tým aj zvyšovaním ich počtu, narastá disproporčnosť výsledkov – teda nesúlad medzi pomerom získaných hlasov pre politickú stranu a pomerom získaných mandátov.

Pri pohľade na možné veľkosti volebných obvodov môžeme konštatovať, že samotná logika pomernosti znemožňuje využitie tohto typu volebného systému v jednomandátového volebného obvodu, preto sa vo všeobecnosti uvádza ako najmenší možný dvojmandátový volebný obvod. Najväčšiu veľkosť nedokážeme vymedziť číselne, je veľmi individuálna a viaže sa na veľkosť obsadzovaného orgánu, keďže platí, že počet mandátov parlamentu je rovný maximálnej veľkosti volebného obvodu. V takom prípade hovoríme o využití jedného viacmandátového volebného obvodu, čo je aktuálny prípad Slovenskej republiky vo voľbách do NR SR.

Pohľad na kategorizáciu veľkostí volebných obvodov nie je jednotný, na čo upozorňujú aj R. Chytílek a kol. (2009), keď uvádzajú dva príklady. V prvom príklade autor D. Nohlen rozlišuje volebné obvody na malé (2 – 5 mandátov), stredne veľké (6 – 10 mandátov) a veľké (od 11 mandátov). V druhom príklade prichádzajú autori R. Taagepera a M. S. Shugart s drobnými úpravami, keď malé obvody vymedzujú len v rozsahu 2 – 4 mandátov, stredne veľké sa následne pohybujú v rozmedzí 5 – 9 mandátov a potom veľké od 10 mandátov.

Nech zvolíme akýkoľvek prístup ku kategorizácii veľkostí volebných obvodov, je možné konštatovať, že vzťah veľkosti volebného obvodu a proporčnosti je nelineárny a zlom k výraznejšej disproporčnosti sa spája s volebnými obvodmi o veľkosti v rozmedzí 4 – 5 mandátov. Nie je to však pevná hranica, keďže do toho vstupujú aj ďalšie faktory, ako napríklad počet strán, ktoré sa uchádzajú o hlasy voličov. Tento zlom

k disproporčnosti sa preto môže za istých okolností posúvať smerom nadol, ale aj nahor (pozri tiež: Lebeda, 2008).

Matematické formuly slúžia k prepočítavaniu hlasov na mandáty. Ich aplikovanie takisto ovplyvňuje výstupy použitého listinného pomerného volebného systému. Každý z možných postupov v sebe obsahuje isté limity či špecifiká a vo viacerých prípadoch vieme identifikovať nedokonalosti spôsobujúce skreslenia vo výsledkoch. Rozlišujeme dve široké kategórie: **metódy volebných kvocientov (kvóty)** a **metódy volebných deliteľov** (pozri napríklad: Chytílek a kol., 2009; Dančišin, 2005).

Metódy volebného kvocienta (kvóty) sú postavené na potrebe vypočítať tzv. kvocient (tiež nazývaný ako napríklad republikové volebné číslo – v slovenskej legislatíve). Následne sa ním delia platné hlasy konkrétnej politickej strany (H_s/Q). Celé číslo (hodnota pred desatinnou čiarkou), ktoré vzniká z tohto delenia, označuje počet mandátov prináležiaci danému subjektu. Vo všeobecnosti preto môžeme povedať, že hodnota kvóty (Q) znamená nárok na jeden mandát a súčasne počet hlasov, ktorý je potrebné získať pre tento mandát.

K metódam volebného kvocienta zaradíme pôvodnú **Hareho kvótu**, od ktorej sa ostatné formuly odvíjajú. Jej vzorec je $Q=H/M$ (Q = kvocient, H = súčet platných hlasov politických strán, ktoré splnili podmienky pre zaradenie do príslušného skrutínia, teda uzatvárajúcu klauzulu, M = počet prerozdelených mandátov). Jej hlavnou nevýhodou (čo je nevýhodou kvót vo všeobecnosti) je, že často nedokáže prerozdeliť všetky mandáty už v prvom skrutíniu, a preto sa musí kombinovať vo veľkej časti prípadov s ďalšími technikami prepočtu hlasov na mandáty. Tento problém je veľmi výrazný v rámci malých volebných obvodov. Jej efekt môže byť relatívne proporčný, no do jej výstupov vstupuje ešte niekoľko ďalších faktorov, ktoré môžu túto jej schopnosť narušiť (pozri napríklad Chytílek a kol., 2009).

Príklad 3.1:

O 5 mandátov sa v modelových voľbách uchádzajú 4 strany (A, B, C a D). Volebná účasť dosahuje úroveň 200 voličov. Konkrétne rozloženie podpory je zobrazené v nasledujúcej tabuľke.

		Hareho kvóta	
Strana	Hlasy	q_s	Pridelené mandáty po 1. skrutíniu
A	33	0,83	0
B	69	1,73	1
C	66	1,65	1
D	32	0,8	0
Spolu	200	40	2
$Q = 40$			

Postup pre pridelenie mandátov je nasledovný. V prvom rade je potrebné si určiť hodnotu Q . Toto konštatovanie platí, ak nemáme definovanú klauzulu alebo kvórum, keďže v takom prípade by tomu ešte predchádzalo určenie tých strán, ktoré vstupujú do tohto skrutínia a prekročili požadovanú hranicu počtu hlasov/podielu hlasov.

V našom prípade nemáme definované kvórum/klauzulu, preto môžeme pristúpiť k určeniu $Q=H/M$, a teda $Q=200/5$. Výsledná hodnota je tak $Q = 40$. Následne je potrebné vypočítať q_s pre každú politickú stranu. Túto hodnotu dostaneme na základe $q_s=H_s/Q$. Ak si zoberieme príklad politickej strany A, tak platí $q_A=33/40$. V danom prípade je $q_A = 0,83$. Tento postup opakujeme aj pre ostatné politické strany. Následné pridelenie mandátov reflektuje každé naplnenie kvóty, s ktorým sa spája zisk mandátu – zjednodušene, hodnota pred čiarkou nám hovorí, na aký počet mandátov má politická strana nárok. S ohľadom na to môžeme vidieť, že len strany B a C majú hodnoty vyššie ako 1, čím každej z nich vzniká nárok na jeden mandát. Ostatné strany ani raz nenaplnili počtom hlasov kvótu, preto nemajú v tomto skrutíniu nárok na mandát.

Z Hareho kvóty priamo vychádza **Hagenbach-Bischoffova kvóta**, ktorej podstatu je možné vyjadriť nasledovne: $Q=H/(M+1)$. Odlišuje sa od prechádzajúceho postupu v tom, že sa tu počet prerozdelených mandátov v príslušnom volebnom obvode navyšuje o číslo jeden. Je to z toho dôvodu, aby sa jej podarilo prerozdeliť už v prvom skrutíniu väčší počet mandátov v porovnaní s Hareho kvótou. Napriek tomu nedokáže vždy prideliť všetky mandáty a za istých okolností môže prerozdeliť viac mandátov, ako sa pôvodne plánovalo. Pri jej matematickej interpretácii sa v literatúre podľa V. Dančišina (2012, 2014b) objavujú isté nepresnosti. Tie sa objavujú pri tom, ako pracovať s výslednou hodnotou, ktorá označuje kvótu. V pôvodne navrhutej verzii sa postup určil tak, „že výsledok delenia sa zväčšuje vždy na najbližšie celé číslo“. (Dančišin, 2014b, s. 4). To znamená, že napríklad ak je výsledok delenia 10; 10,1; alebo 10,6 finálna hodnota je vždy $Q = 11$. Korektné je preto podľa V. Dančišina (2014b) uvádzať presnejší vzorec: $Q=[H/(M+1)]+1$. Jeho podoba kopíruje to, čo sa zvykne označovať ako Droopova kvóta. Uvedená polemika následne otvára zásadnú otázku, a to konkrétne, akú kvótu potom využíva slovenský listinný pomerný volebný systém, ak tu nastáva táto nezrovnalosť. Odpoveď je pri zohľadnení vyššie uvedeného jednoduchá, nejde o postup pôvodne navrhnutý Hagenbach-Bischoffom. Z tohto dôvodu navrhujeme formulu využívanú pri voľbách poslancov NR SR a vo voľbách do EP na Slovensku označovať ako **modifikovanú Hagenbach-Bischoffovu kvótu**. V jej prípade platí, že výsledná hodnota z delenia sa zaokrúhľuje klasickým matematickým spôsobom. Znamená to, že ak vyjde z delenia hodnota 10 alebo 10,1, platí výsledne $Q = 10$, no ak je výsledok delenia 10,6, v takom prípade už je hodnota, s ktorou pracujeme $Q = 11$.

Príklad 3.2:

Aj v tomto príklade sa volieb zúčastňuje 200 voličov, o ktorých hlasy sa v 5-mandátovom volebnom obvode uchádzajú 4 politické strany. Rozloženie podpory zobrazuje nasledujúca tabuľka.

Matematická formula		Modifikovaná Hagenbach-Bischoffova kvóta (Slovensko)		Hagenbach-Bischoffova kvóta	
Vzorec		$Q=H/(M+1)$		$Q=[H/(M+1)]+1$	
Strana	Hlasy	q_s	1. skr.	q_s	1. skr.
A	33	1,00	1	0,97	0
B	69	2,09	2	2,03	2
C	66	2,00	2	1,94	1
D	32	0,97	0	0,94	0
Spolu	200	33,33*	5	33,33*	3
		RVČ (Q) = 33		RVČ (Q) = 34	

* Výsledok z delenia

Uvedený príklad nám ukazuje, nakoľko významný je zvolený spôsob práce s výslednou hodnotou z delenia. V oboch prípadoch je základná logika postupu identická. To znamená, že si dosadíme príslušné hodnoty do definovaného vzorca $Q=H/(M+1)$, konkrétne $Q=200/(5+1)$. Výsledok z delenia je 33,33. Až v tomto následnom kroku sa prvý a poslednýkrát rozchádzajú v rámci daného skrutínia. Pri pôvodnej Hagenbach-Bischoffovej kvóte sa má táto hodnota navýšiť na najbližšie celé číslo (ide o hodnotu „+ 1“ uvedenú v rámci vzorca). V tomto prípade tak platí $Q = 34$. Pri modifikovanej podobe, ktorá sa tiež používa na Slovensku, sa táto hodnota zaokrúhľuje, čo znamená, že $Q = 33$. Následný postup je už opäť rovnaký pre obe kvóty a rovnako sa zhoduje s Hareho kvótou. Pre každú politickú stranu tak platí $q_s = H_s/Q$, čo znamená napríklad pre stranu A: $q_A = 33/33$, a teda $q_A = 1$.

Do tejto skupiny ešte patria aj ďalšie postupy. Z možných uvádzame napríklad **Imperialiho kvótu**, kde platí $Q=H/(M+2)$ či **Posilnenú Imperialiho kvótu** s postupom: $Q=H/(M+3)$. Ich podstata je, ako môžeme vidieť, v navýšení hodnoty deliteľa, keď k počtu pridelovaných mandátov pripočítavame 2, resp. 3. Výsledkom je, že sa daným kvótam podarí častejšie prideliť väčší počet mandátov už v prvom skrutíniu, ako tým predchádzajúcim. Ich nevýhodou je ale pomerne vysoká hrozba pridelenia vyššieho počtu mandátov v porovnaní s tým, čo sa pôvodne plánovalo.

Viete, že...?

Česká legislatíva dlho využívala pre pridelovanie mandátov v rámci Poslaneckej snemovne metódu volebného deliteľa. Posledná novelizácia zákona prijatá v dôsledku rozhodnutia Ústavného súdu však priniesla úpravu, podľa ktorej sa v prvom skrutíniu na úrovni každého volebného obvodu uplatňuje logika postavená na Imperialiho kvóte. Konkrétne § 50 (2) zákona č. 247/1995 Sb. uvádza:

„Súčet platných hlasov odovzdaných vo volebnom kraji pre politické strany, politické hnutia a koalície, ktoré postúpili do prvého skrutínia, sa vydelí počtom mandátov, ktoré boli tomuto volebnému kraju pridelené, zväčšeným o dva; číslo takto vypočítané a zaokrúhlené na jednotky je krajským volebným číslom.“

Dôležitou vlastnosťou metód volebného kvocientu je to, že častokrát nedokážu prerozdeliť všetky mandáty v rámci prvého skrutínia, preto je potrebné ich doplniť ďalšími metódami. Je niekoľko možností, ako sa môže zákonodarca pri nastavovaní následného postupu rozhodnúť. Odlišný postup je v prípade jedného viacmandátového volebného obvodu a v prípade viacerých viacmandátových volebných obvodov. V prvom prípade je potrebné prerozdelenie uzavrieť v rámci daného volebného obvodu a nie je možné presúvať hlasy vyššie. Pre ďalšie skrutínia tak môže byť použitá niektorá z ďalších matematických formúl, napríklad jedna z metód volebných deliteľov. Druhou možnosťou je využitie **metódy**

najvyššieho zostatku (neprerozdelené mandáty z prvého skrutínia sa pridelia politickým stranám vykazujúcim najvyšší zostatok po delení) alebo **metódy najvyššieho priemeru** (hľadaný priemer sa dosahuje delením hlasov strany, ktoré získala vo voľbách, počtom pridelených mandátov v prvom skrutíniu pre danú politickú stranu navýšený o číslo jeden) (pozri viac: Dančišin, 2013). Metóda najvyššieho priemeru sa zvykne spájať s D'Hondtovým deliteľom, keďže obe prinášajú identické výsledky (pozri napríklad: Lebeda, 2008). V situácii ak kvóta prideliť viac mandátov, ako sa pôvodne plánovalo, môže sa kombinovať s **metódou najnižšieho zostatku** (mandát sa odoberie tej politickej strane, ktorá vykazuje najnižší zostatok z delenia). Tento postup je definovaný aj napríklad v slovenskej legislatíve v zákone č. 180/2014 Z. z.

V prípade ak je štát rozdelený do viacerých volebných obvodov, vstupuje do hry, okrem už uvedených riešení, aj možnosť presunu hlasov na vyššiu úroveň, kde sa následne využije jedna z vyššie alebo nižšie uvedených metód.

Príklad 3.3:

*Pre názorné zachytenie postupu v prípade **metódy najvyššieho zostatku** využijeme príklad, ktorý bol predstavený pri volebných kvótach, konkrétne ju skombinujeme s Hareho kvótou. Ako môžeme vidieť v nasledujúcej tabuľke, Hareho kvóta, použitá v 1. skrutíniu, prerozdelila len 2 mandáty. Znamená to, že ostávajúce 3 mandáty je potrebné prideliť v ďalšom skrutíniu. Za predpokladu, ak tu využijeme predstavovanú metódu najvyššieho zostatku, mandáty budeme pridelovať prvým trom politickým stranám, ktoré vykázali najvyšší zostatok z delenia po prvom skrutíniu. Konkrétne ide o stranu A so zostatkom 0,83, o stranu D so zostatkom 0,8 a o stranu B so zostatkom 0,73.*

Upozornenie

Ak by sme mali z predchádzajúceho skrutínia ostávajúci len jeden mandát, ktorý je neobsadený, potom by sme hľadali prvý najvyšší zostatok z delenia, ktorý má v rámci tohto príkladu strana A.

Strana	Hlasy	Hareho kvóta		Metóda najvyššieho zostatku		Výsledné pridelené mandátov
		q_s	Pridelené mandáty po 1. skrutíniu	Zostatok z delenia po 1. skrutíniu	Pridelené mandáty po 2. skrutíniu	
A	33	0,83	0	0,83	1	1
B	69	1,73	1	0,73	1	2
C	66	1,65	1	0,65	0	1
D	32	0,8	0	0,8	1	1
Spolu	200	40	2	-	3	5
Q = 40						

Príklad 3.4:

Ak by sme pre tie isté výsledky využili ako príklad kombináciu Hareho kvóty a metódy najvyššieho priemeru, postup by bol nasledujúci. Získané hlasy každej strany by sme vydělili počtom už získaných mandátov + 1, čo by v prípade strany A vyzeralo nasledovne $33/(0+1)=33$. Tento postup by sme zvolili aj pre ostávajúce strany. Výsledky sú znázornené v nasledujúcej tabuľke.

Strana	Hlasy	Hareho kvóta	Metóda najvyššieho priemeru		Celkovo pridelené mandáty
		po 1. skr.	po 2. skr.		
A	33	0	$33/(0+1)=33$	1	1
B	69	1	$69/(1+1)=34,5$	1	2
C	66	1	$66/(1+1)=33$	1	2
D	32	0	$32/(0+1)=32$	0	0
Spolu	200	2	-	3	5

Cvičenie 3.1

Pokúste sa prerozdeliť 5 mandátov na základe výsledkov volieb do NR SR uskutočnených v roku 2020. Pre tento účel využite Hareho kvótu v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku, Hagenbach-Bischoffovu kvótu v kombinácii s metódou najvyššieho priemeru a modifikovanú Hagenbach-Bischoffovu kvótu v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku. Uzatvárajúca klauzula je pritom stanovená na úrovni 5 % pre jednu politickú stranu, 7 % pre koalíciu zloženú z 2 a 3 strán a následne 10 % pre koalíciu zloženú z minimálne 4 politických strán.

Názov politického subjektu	Počet platných hlasov	Podiel platných hlasov v %
Slovenská ľudová strana Andreja Hlinku	8 191	0,28
DOBRÁ VOLBA	88 220	3,06
Sloboda a Solidarita	179 246	6,22
SME RODINA	237 531	8,24
Slovenské Hnutie Obrody	1 966	0,06
ZA ĽUDÍ	166 325	5,77
MÁME TOHO DOŠŤ !	9 260	0,32
Slovenská národná strana	91 171	3,16
Demokratická strana	4 194	0,14
OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OĽANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA	721 166	25,02
Koalícia Progresívne Slovensko a SPOLU - občianska demokracia	200 780	6,96
STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI	2 018	0,07
99 % - občiansky hlas	991	0,03
Kresťanskodemokratické hnutie	134 099	4,65
Slovenská liga	809	0,02
VLAŠŤ	84 507	2,93
MOST - HÍD	59 174	2,05

SMER - sociálna demokracia	527 172	18,29
SOLIDARITA - Hnutie pracujúcej chudoby	3 296	0,11
HLAS ĽUDU	1 887	0,06
Magyar Közösségi Összefogás - Maďarská komunitná spolupatričnosť	112 662	3,90
Práca slovenského národa	1 261	0,04
Kotlebovci - Ľudová strana Naše Slovensko	229 660	7,97
Socialisti.sk	15 925	0,55

Zdroj: Štatistický úrad SR.

Metódy volebných deliteľov vychádzajú z prvotnej zásady, že „nie je spravodlivé, aby niektorá strana získala mandát skôr, pokiaľ ma nižší priemerný počet hlasov na jeden mandát ako iná strana“ (Dančišin, 2005, s. 92). Ich uplatnenie si nevyžaduje realizáciu viacerých skrutínií, keďže dokážu prerozdeliť všetky obsadzované mandáty bez potreby kombinovania s ďalšími metódami. Podstata tejto kategórie matematických formúl spočíva v tom, že sa tu používa rad čísel, ktorým sa delia získané hlasy každej politickej strany. Mandáty sa následne pridávajú politickým stranám v poradí od najvyššieho podielu – ak sa majú napríklad prerozdeliť štyri mandáty, zohľadňujú sa štyri najvyššie podiely a daným stranám sa pridelia mandáty. K metódam volebného deliteľa môžeme zaradiť **D'Hondtov deliteľ**. Ten pracuje s radom prirodzených čísel: 1, 2, 3, 4, 5, ... Je pôvodnou technikou z kategórie deliteľov a, ako sme uviedli vyššie, spája sa s označením „metóda najvyššieho priemeru“. Patrí k najrozšírenejším postupom využívaných v rámci pomerných volebných systémov. Medzi jeho efekt sa zvykne označovať to, že často prináša výsledky v prospech väčších politických strán. Donedávna sa využívala napríklad v Českej republike vo voľbách do Poslaneckej snemovne. Ďalšou možnou podobou volebného deliteľa je **Sainte-Laguého deliteľ**, ktorý využíva rad nepárnych čísel: 1, 3, 5, 7, 9, ... V súčasnosti je už menej využívaným postupom a jeho efekt prináša istý prospech pre malé a stredne veľké politické strany. **Modifikovaný Sainte-Laguého deliteľ** sa spája s radom nepárnych čísel, kde je 1 nahradené 1,4. Táto drobná úprava spôsobuje to, že je disproporčný v prospech stredne veľkých politických strán.

Imperialiho deliteľ operuje s radom prirodzených čísel začínajúcich číslom 2, teda 2, 3, 4, 5, 6, ... Jeho hlavný efekt je v tom, že výrazne zvýhodňuje veľké politické strany a to až tak, že môžu vytvárať väčšiny, ktoré by iné postupy nepriniesli. V súčasnosti je takmer nepoužívaným postupom. Ako posledný v tejto kategórii uvedieme ešte **Dánsky deliteľ**. Ten pracuje s radom čísel, kde sa jednotlivé hodnoty navyšujú vždy o 3, vyzerá teda takto: 1, 4, 7, 10, ... Nastavený rad čísel výrazne zvýhodňuje malé strany na úkor tých veľkých (pozri viac: Lebeda, 2008; Chytílek a kol., 2009). Ako upozorňujú R. Chytílek a kol. (2009), Dánsky deliteľ a tiež Imperialiho deliteľ sú výrazne disproporčné matematické formule.

Uvedené matematické formule nepredstavujú vyčerpávajúci sumár možných postupov. Ambíciou je v tomto prípade vysvetliť ich základnú logiku, ktorá by mohla byť nápomocná k ich porozumeniu. Pre ďalšie štúdium tejto problematiky odporúčame určite publikácie napríklad od V. Dančišina (2005; 2013) či od T. Lebedu (2008).

Príklad 3.5:

Nižšie sú uvedené výsledky z modelových volieb, ktorých sa zúčastní 200 voličov a o mandáty sa uchádzajú 4 politické strany. V rámci daného volebného obvodu sa prideliuje 5 mandátov.

V tomto príklade si predstavíme postup prerozdelenia mandátov za použitia volebných deliteľov. Konkrétne kroky si ukážeme na D'Hondtovom deliteľovi a Sainte-Laguého deliteľovi. Ako uvidíme, jednotlivé kroky sú pri nich identické, rozdiel je však v už predstavených radoch čísel, s ktorými sa pracuje pri hľadaní najvyšších podielov z delenia. Čo je dôležité v tejto súvislosti povedať, v rámci matematických deliteľov, ktoré sme si v tejto časti predstavili, nie je potrebné počítat žiadne kvocienty (keďže nejde o volebné kvocienty), a teda neoperujeme tu ani s týmito pojmi. Neuvádzame preto v rámci prepočtov Q alebo q . Takisto v rámci nich nepotrebujeme poznať celkový počet hlasov strán, ktoré vstúpili do skrutínia. Z uvedeného dôvodu môžeme po určení strán, ktoré majú nárok na mandát, pristúpiť k samotnému výpočtu podielov pre každú z nich samostatne. Tento postup je nasledovný: delíme počet hlasov politickej strany vždy konkrétnou hodnotou z príslušného radu čísel. Znamená to, že v prípade strany A delíme:

- $30/1=30$;
- $30/2=15$;
- $30/3=10$;
- $30/4=7,5$;
- $30/5=6$.

Identický postup volíme aj pre strany B, C, D. Pozor ale pri realizovaní prepočtov. Vždy sa delí počet hlasov konkrétnej strany s konkrétnou hodnotou z radu čísel. Veľmi častou chybou študentov je, že sa delia už vypočítané podiely z predchádzajúceho delenia príslušnou hodnotou z radu čísel. To je nesprávny postup.

V ďalšom kroku sa hľadajú najvyššie podiely z delenia. Pozor, opäť častá chyba študentov je to, že najskôr označia podiely z prvého stĺpca a až následne prechádzajú do ďalšieho stĺpca. Je to nesprávny postup. Je potrebné sledovať vždy všetky vypočítané podiely, a teda aj tie, ktoré sú delené hodnotami 2, 3, 4 atď.

V našom príklade by sa postupne pridelili mandáty takto:

1. mandát získava strana B – má najvyšší podiel 71
2. mandát získava strana C – má druhý najvyšší podiel 66
3. mandát získava strana B – má tretí najvyšší podiel 35,5
4. mandát získava strana C – má štvrtý najvyšší podiel 33
5. mandát získava strana D – má piaty najvyšší podiel 32

Podľa uvedeného postupu tak majú strany B a C nárok na 2 mandáty a strana D na 1 mandát.

Za predpokladu, ak by sme pridelovali aj ďalšie mandáty, môžeme hľadať 6. najvyšší podiel, ktorý má strana A, 7. najvyšší podiel nachádzame u strany B atď..

D'Hondtov deliteľ

Strana	Hlasy	1	2	3	4	5
A	30	30	15,0	10	7,5	6
B	71	71 ₁	35,5 ₃	23,67	17,75	14,2
C	66	66 ₂	33 ₄	22	16,5	13,2
D	32	32 ₅	16	10,67	8	6,4
Spolu	200					

Nasledujúci príklad ukazuje postup pri využití Sainte-Laguého deliteľa vo vyššie predstavených modelových voľbách za účasti 4 politických strán uchádzajúcich sa o 5 mandátov. Ani tu nepotrebujeme pracovať s celkovým počtom hlasov odovzdaných pre politické strany, môžeme teda po určení, ktoré strany majú nárok na vstup do skrutínia, pristúpiť k výpočtom podielov. V tomto prípade delíme príslušné počty hlasov politických strán radom nepárnych čísel. Pre stranu A je preto postup nasledujúci:

- $30/1=30$;
- $30/3=10$;
- $30/5=6$;
- $30/7=4,29$;
- $30/9=3,33$.

Podľa tohto vzoru je potrebné postupovať aj pri ostatných stranách. Následne môžeme hľadať 5 najvyšších podielov. S ohľadom na to prideliť mandáty takto:

1. mandát získava strana B – má najvyšší podiel 71
2. mandát získava strana C – má druhý najvyšší podiel 66
3. mandát získava strana D – má tretí najvyšší podiel 32
4. mandát získava strana A – má štvrtý najvyšší podiel 30
5. mandát získava strana B – má piaty najvyšší podiel 23,7

Ak toto prerozdelenie mandátov zhrnieme, nárok na 2 mandáty má v tomto prípade strana B a po 1 mandáte získavajú ostatné strany A, C a D.

Môžeme si všimnúť odlišnosť správania týchto techník napríklad pri vyššie spomínaných menších politických stranách. Je to vďaka tomu, že druhé číslo v rade nie je 2 ale 3, čo spôsobuje, že aj nižší počet hlasov môže byť postačujúci, aby strana získala potenciálne nárok na mandát.

Sainte-Laguého deliteľ

Strana	Hlasy	1	3	5	7	9
A	30	30 ₄	10	6	4,29	3,33
B	71	71 ₁	23,7 ₅	14,2	10,14	7,89
C	66	66 ₂	22	13,2	9,43	7,33
D	32	32 ₃	10,67	6,4	4,57	3,56
Spolu	200					

Cvičenie 3.2:

Pokúste sa prerozdeliť 5 mandátov na základe výsledkov volieb do NR SR uskutočnených v roku 2020. Pre tento účel využite D'Hondtov deliteľ a Sainte-Laguého deliteľ. Uzatvárajúca klauzula je pritom stanovená na úrovni 5 % pre jednu politickú stranu, 7 % pre koalíciu zloženú z 2 a 3 strán a následne 10 % pre koalíciu zloženú z minimálne 4 politických strán.

Názov politického subjektu	Počet platných hlasov	Podiel platných hlasov v %
Slovenská ľudová strana Andreja Hlinku	8 191	0,28
DOBRÁ VOĽBA	88 220	3,06
Sloboda a Solidarita	179 246	6,22
SME RODINA	237 531	8,24
Slovenské Hnutie Obrody	1 966	0,06
ZA ĽUDÍ	166 325	5,77
MÁME TOHO DOSŤ !	9 260	0,32
Slovenská národná strana	91 171	3,16
Demokratická strana	4 194	0,14
OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OĽANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA	721 166	25,02
Koalícia Progresívne Slovensko a SPOLU - občianska demokracia	200 780	6,96
STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI	2 018	0,07
99 % - občiansky hlas	991	0,03
Kresťanskodemokratické hnutie	134 099	4,65
Slovenská liga	809	0,02
VLAŠŤ	84 507	2,93
MOST - HÍD	59 174	2,05
SMER - sociálna demokracia	527 172	18,29
SOLIDARITA - Hnutie pracujúcej chudoby	3 296	0,11

HLAS ĽUDU	1 887	0,06
Magyar Közösségi Összefogás - Maďarská komunitná spolupatričnosť	112 662	3,90
Práca slovenského národa	1 261	0,04
Kotlebovci - Ľudová strana Naše Slovensko	229 660	7,97
Socialisti.sk	15 925	0,55

Zdroj: Štatistický úrad SR.

Uzatvárajúca klauzula/volebné kvórum predstavuje hranicu, ktorú musí politická strana prekročiť, aby bola zaradená do prepočtu hlasov na mandáty. Jej úlohou je zabrániť situácii, v rámci ktorej by sa do voleného orgánu dostal veľký počet politických strán, čo by mohlo mať dôsledky pre schopnosť zostaviť vládu a následne ovplyvniť jej stabilitu. Nastavenie jej úrovne dokáže výrazne ovplyvniť zloženie zastupiteľského zboru a určuje tiež to, koľko hlasov reálne prepadne. Čím je jej hranica vyššia, tým menej hlasov môže byť reálne zastúpených a tým viac otvára cestu pre strategické hlasovanie voliča, ktorý sa môže obávať, že ním zvolená strana (jeho prvá preferencia) nemá šancu vstúpiť do parlamentu. R. Chytlík a kol. (2009) navrhujú rozlišovať medzi uzatvárajúcou klauzulou, ktorá je vždy vyjadrená v percentách (napríklad 5 % hlasov potrebných pre vstup do príslušného skrutínia) a volebným kvórum, kde sa vyjadruje podmienka prostredníctvom konkrétneho počtu hlasov (napríklad 20 000 hlasov).

Klauzula môže byť **explicitná** a **implicitná**. V prípade explicitnej uzatvárajúcej klauzuly je presne stanovená hranica v príslušnom zákone (napríklad 5 %). Ak hovoríme o implicitnej uzatvárajúcej klauzule, označujeme prirodzenú hranicu, ktorú musí politický subjekt prekročiť, aby získal nárok na aspoň jeden mandát. Jej hranicu môžeme vypočítať ako $100/M$, kde M predstavuje počet mandátov parlamentu, prípadne úrovne, kde sa majú mandáty pridelovať (pozri viac: Dančišin, 2005). Na Slovensku tak môžeme stanoviť hranicu prirodzeného prahu pre NR SR ako $100/150=0,67$.

Pri úvahách o možnom zavedení uzatvárajúcej klauzuly zohráva úlohu nielen nastavenie jej výšky, no tiež to, ako bude aplikovaná. Jednou

z možných ciest je jej využitie pre celé územie štátu, kde každá strana musí splniť definované podmienky s ohľadom na celoštátne výsledky volieb. Táto podoba sa využíva nielen pri jednom viacmandátovom volebnom obvode (príklad Slovenskej republiky), no môže sa kombinovať aj pri viacerých viacmandátových volebných obvodoch (napríklad Česká republika). Ak sa využije v druhom z uvedených prípadov, platí, že strana automaticky vstupuje do skrutínia v každom volebnom obvode, a to bez ohľadu na to, či v ňom splnila túto podmienku, alebo nie.

Ďalšou alternatívou je pri pomerných volebných systémoch s viacerými viacmandátovými volebnými obvodmi využitie klauzuly na úrovni každého volebného obvodu (napríklad Belgicko). V takom prípade musí politická strana splniť danú podmienku v rámci konkrétneho volebného obvodu, kde potom získava nárok na zaradenie do skrutínia, no súčasne nie je dôležité, či stanovenú hranicu prekročí v iných volebných obvodoch. Môže preto nastať pokojne situácia, kde jedna strana vstupuje do prepočtu hlasov na mandáty v každom volebnom obvode a iná zas napríklad len v jednom.

Alternatívnou cestou je napríklad kombinácia splnenia podmienky buď na celoštátnej úrovni, alebo na úrovni volebných obvodov. Je však vhodné povedať, že do možností nastavenia uzatvárajúcej klauzuly vstupuje aj to, ako sú v rámci volebného systému určené ostatné premenné. Preto je tu niekoľko možných variácií. Príkladom viacerých kombinácií je Dánsko a jeho volebný systém pre obsadzovanie kresiel v parlamente, kde sa pracuje jednak so ziskom mandátov v rámci predchádzajúceho skrutínia, ziskom na celoštátnej úrovni, ale aj v rámci konkrétnych regiónov (viac: Bzdilová, Eštok, Bardovič, 2018).

Počet úrovní volebných obvodov a tiež skrutínií predstavuje poslednú významnú premennú diferencujúcu výstupy použitého volebného systému. Nastavenie úrovní volebných obvodov, ako aj rozhodnutie, na ktorej z nich budú prebiehať jednotlivé skrutíniá, ovplyvňuje proporcionalitu volebného systému a tiež to, nakoľko prebieha prerozdeľovanie mandátov v rámci regiónov a v rámci centra. Možných variácií v tejto premennej je však niekoľko.

Pri hľadaní príkladu nie je potrebné ísť ani za hranice územia Slovenska, keďže už v samostatnej Slovenskej republike sa do roku 1998 využívali 4 viacmandátové volebné obvody, ktorých úloha bola len v rámci prvého

skrutínia. V následnom druhom skrutíniu sa neprerozdelené mandáty presunuli na celoštátnu úroveň, kde mohli politické strany zložiť nové kandidátne listiny z kandidátov z kandidátnych listín určených pre jednotlivé volebné obvody. V tejto fáze sa tak úloha členenia štátu stratila a pracovalo sa už len s jedným viacmandátovým volebným obvodom. Hovoríme preto o dvoch úrovniach (pozri pôvodné znenie zákona č. 80/1990 Zb.).

Typy kandidátnych listín sú špecifickou premennou, neovplyvňujú zloženie zákonodarného zboru čo sa týka počtu mandátov, ale určujú to, kto reálne zasadne do poslaneckých lavíc a nakoľko túto personálnu stránku môže ovplyvniť volič, respektíve nakoľko to ostáva v rukách politických strán. Kandidátna listina predstavuje zoznam kandidátov konkrétnej politickej strany, ktorí by mali v prípade svojho úspechu zasadiť do poslaneckých lavíc. Volič pri listinnom pomernom volebnom systéme hlasuje za politickú stranu tým, že vhodí do volebnej schránky kandidátnu listinu nim preferovaného subjektu. Týmto krokom neodsúhlasuje len samotnú politickú stranu, ale aj osoby na jej kandidátnej listine. Jednotlivé systémy sa však môžu líšiť v tom, akú kandidátnu listinu použijú. Vo všeobecnosti v rámci celej tejto skupiny volebných systémov **rozlišujeme: voľné kandidátne listiny, viazané kandidátne listiny a prísne viazané kandidátne listiny**. Pri voľných kandidátnych listinách môže volič upravovať poradie kandidátov takmer v plnom rozsahu. Je mu umožnené kandidátov prečiarknuť či presúvať v rámci kandidátnych listín. Typickým príkladom je Švajčiarsko. Pri viazaných kandidátnych listinách má volič limitované možnosti ovplyvniť poradie kandidátov (napríklad udelením prednostných hlasov). Ako príklad sa dá uviesť voľba poslancov NR SR na Slovensku a Poslaneckej snemovne v Česku. Žiadne úpravy voličovi neumožňuje prísne viazaná kandidátna listina. Kandidátne listiny sa tu odovzdávajú v presne takej podobe, ako boli vydané, a teda bez akýchkoľvek zásahov do personálneho zloženia. S takouto formou sa stretávali voliči na území Slovenska v čase prvej Československej republiky a tiež v neskorších obdobiach, v ktorých sa z tohto nastavenia priamo vychádzalo.

Pozor!

*V prípade listinného pomerného volebného systému s kandidátnymi listinami umožňujúcimi označiť preferovaných kandidátov odporúčame pracovať s pojmom **prednostné hlasovanie** a nie preferenčné hlasovanie. Je to z toho dôvodu, že pri prednostnom hlasovaní má každé označenie rovnakú váhu a nevieme, ktorý z kandidátov je najviac preferovaný, a teda či je druhou, tretou alebo ďalšou preferenciou. Vieme len, že označení kandidáti sú tí, ktorí od voliča dostali hlas (sú ním uprednostnení pred ostatnými) a po splnení zákonných podmienok sa rovnako pracuje s každým jedným takýmto hlasom.*

Ako ukazujú predchádzajúce riadky, listinný pomerný volebný systém má pomerne bohaté variácie, preto sa môžu akékoľvek dve jeho podoby líšiť v niektorých vlastnostiach a tiež v efektoch na stranický systém či politický systém. Vo všeobecnosti sa ale dá povedať, že **volič odovzdáva hlasy kandidátnym listinám**, ktoré zvyknú utvárať registrované politické strany alebo ich koalície. Tým sa výrazne **posilňuje postavenie politických strán** v systéme. Ich úloha sa môže posunúť až do takej podoby, že nie je možné vstúpiť do parlamentu mimo nich. Uvedenú situáciu nájdeme priamo na Slovensku v oboch parlamentných voľbách – do NR SR a EP. Znamená to, že sa tu nevytvárajú podmienky pre existenciu nezávislých kandidátov.

Podstata tohto volebného systému predurčuje k **prítomnosti viacerých relevantných politických strán v parlamente**, čo sa premieta do častej potreby **skladania vládných koalícií**, ktoré následne predkladajú programové vyhlásenie vlády v takej podobe, v akej nebolo schválené žiadnym voličom. Súčasne ale otvára **priestor pre úspech menších a potenciálne aj novších politických strán**.

Silné postavenie politických strán spojené s voľením kandidátnych listín deformuje úlohu konkrétnych **kandidátov, ktorí sú viac závislí na lojalite k strane** ako vo vzťahu ku konkrétnemu voličovi (bez strany sa nemôžu zúčastniť volieb). Oslabuje sa tu preto **vzťah volič – kandidát**. Volič nemôže „odstaviť“ konkrétneho kandidáta, ak je s ním nespokojný

a je na zvoliteľnej pozícii na kandidátnej listine (záleží to ale od podoby kandidátnych listín). **Ťažšie sa tu tiež vyvodzuje zodpovednosť** vo vzťahu k strane, keďže tá sa často ľahko stráca (rozplýva) v koalícii.

3.2 Personalizovaný pomerný volebný systém

Personalizovaný pomerný volebný systém je v odbornej obci dlhodobo predmetom širokej diskusie spojenej s tým, že neexistuje zhoda, či je vhodnejšie jeho zaradenie k pomerným volebným systémom alebo predstavuje jednu z podkategórií zmiešaných volebných systémov. Za problém, ktorý vytvára túto nejasnosť, môžeme označiť na jednej strane jeho vstup, kde má volič dva hlasy a následne jeho výstup s rozhodujúcou úlohou pomernej zložky pre samotné určenie rozloženia mandátov medzi strany. Ako klasický príklad jeho využívania sa uvádza Spolková republika Nemecko, konkrétne voľby do Bundestagu. Podobné kontúry má aj volebný systém aplikovaný na Novom Zélande. V anglickej literatúre sa zvykne označovať ako „Mixed-member Proportional“ (MMP) alebo tiež „Additional Member System“ (AMS) (pozri tiež: Chytílek a kol., 2009). Podľa T. Lebedu (2011) však druhé označenie nie je korektné, keďže sa pod týmto pojmom chápe reálne iný mechanizmus.

Podstatu personalizovaného pomerného volebného systému si predstavíme na voľbách do nemeckého Bundestagu. **Volič tu disponuje dvomi hlasmi**. Prvý hlas voliča smeruje konkrétnemu kandidátovi, ktorý sa uchádza o mandát v rámci jedného z 299 jednomandátových volebných obvodov. Druhý hlas volič odovzdáva kandidátnej listine politickej strany. Tento systém teda kombinuje **jednomandátové volebné obvody za použitia väčšinovej zložky** a **viacmandátové volebné obvody** (v počte totožnom s krajinami, na ktoré je delená Spolková republika, a to 16) **s pomernou zložkou**. Na samotné prerozdelenie mandátov má zásadný vplyv druhý hlas voliča. Na základe neho sa prerozdeľuje všetkých 598 kresiel parlamentu. Pre zaradenie do skrutínia je potrebné prekročiť hranicu 5 % druhých hlasov, alebo získať aspoň 3 mandáty z prvých hlasov. Aktuálne sa využíva na prepočet hlasov na mandáty tzv. **Sainte-Laguë/Schepersova metóda**, ktorá nahradila pôvodnú Hare-Niemayerovu metódu. Prvý hlas voliča sa dostáva na „scénu“ až pri určovaní toho, kto konkrétne zasadne do parlamentu. Primárne sa

obsadzujú mandáty konkrétnymi kandidátmi na základe väčšinovej zložky. Ak nie sú na základe toho obsadené všetky mandáty, ktoré patria strane s ohľadom na výsledky z pomernej zložky, zohľadňuje sa zloženie kandidátnej listiny. Ak strana získala viac mandátov vo väčšinovej zložke, ako jej prináleží na základe prepočtu druhých hlasov, nastáva situácia tzv. **presahujúceho mandátu**. To znamená, že všetci tí, ktorí uspeli vo väčšinovej zložke, zasadnú do poslaneckých lavíc. Takto môže mať Bundestag aj vyšší počet mandátov ako 598 (Election of Members and the allocation of seats, 2013; Elections, 2017).

Vzhľadom na to, že personalizovaný pomerný volebný systém je postavený pri určovaní rozloženia mandátov na jeho pomernej zložke, je možné konštatovať, že má vo viacerých nastaveniach obdobné vlastnosti ako listinný pomerný volebný systém. To znamená, že sa do parlamentu môžu dostať aj menšie politické strany, ktoré by v rámci jednotlivých volebných obvodov pri väčšinovom volebnom systéme nedokázali získať mandát. Personalizovaný pomerný volebný systém vedie tiež ku vzniku systému viacerých politických strán, čo sa premieťa do väčšieho počtu strán v parlamente a do potreby utvárať vládne koalície (pozri tiež: Chytílek a kol., 2009).

3.3 Systém jedného prenosného hlasu

Systém jedného prenosného hlasu (v anglickom jazyku ako „Single Transferable Vote“ – STV) je postavený na existencii **viacerých viacmandátových volebných obvodov**. Volič v ňom napriek zaradeniu do kategórie pomerných volebných systémov **nevolí politickú stranu, ale konkrétnych kandidátov**. Tých **zoraďuje podľa svojich preferencií**. Na rozdiel od predchádzajúcich pomerných volebných systémov tu teda volič pracuje s viacerými preferenciami (viac: Říchová, 2002; Petőcz, 1997). Zvolení sú následne tí kandidáti, ktorí prekročia **tzv. Droopovu kvótu**: $Q = H / (M + 1) + 1$ (Q – kvocient, H – platné hlasy, M – počet prerozdeľovaných mandátov). V prípade, **ak nie sú všetky mandáty prerozdeľené už v prvom skrutíniu, zohľadňujú sa ďalšie preferencie voličov**. Ako prvý vypadáva kandidát s najnižším počtom prvých preferencií, jeho hlasy sa následne prerozdelia ostatným kandidátom. Samotné prenášanie hlasov ale môže byť realizované aj cez

transfer hlasov už zvolených kandidátov, ktoré u nich boli nadbytočnými (viac k postupu: Dančišin, 2005).

S týmto volebným systémom sa môžeme stretnúť v parlamentných voľbách napríklad v Írsku či na Malte (podrobnejšie k nastaveniam pozri: Bzdilová, Eštok, Bardovič, 2018).

Existencia možnosti vyjadriť preferenčné hlasy, čo je často chápané ako pozitívum tohto volebného systému, výrazne **znižuje dôvod pre využitie strategického hlasovania**. Súčasne volič nie je limitovaný pri svojom hlasovaní výberom často len anonymnej kandidátnej listiny, no môže si **vybrať konkrétnych kandidátov** a tí nemusia byť len z jednej politickej strany (viac: Norris, 2004). V istom ohľade sa tu tak **oslabuje postavenie politických strán**. Za nedostatok tohto volebného systému je možné označiť to, že **porušuje kritérium monotónnosti** (porovnaj: Dančišin, 2005).

Kontrolné otázky

1. Aké sú základné vlastnosti pomerných volebných systémov?
2. Aké sú základné premenné listinného pomerného volebného systému a čo konkrétne sa pod nimi myslí?
3. Aký je rozdiel medzi listinným pomerným volebným systémom a personalizovaným pomerným volebným systémom?
4. Čím sa odlišuje systém jedného prenosného hlasu v porovnaní s ostatnými typmi pomerných volebných systémov?

Príklad na precvičenie:

Pokúste sa prerozdeliť 5 mandátov v modelových voľbách, ktorých sa zúčastňujú 4 politické strany a účasť je na úrovni 500 voličov. Použite najskôr:

1. Hareho kvótu v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku
2. Modifikovanú Hagenbach-Bischoffovu kvótu v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku
3. D'Hondtov deliteľ
4. Sainte-Laguého deliteľ

Politická strana	Hlasy
A	225
B	460
C	150
D	165
Spolu	1000

Použitá literatúra

- BZDILOVÁ, R.; EŠTOK, G.; BARDOVIČ, J. 2018. *Voľby a volebná problematika v štátoch EÚ*. Košice: UPJŠ, 2018. 240 s. ISBN 978-80-8152-706-7.
- DANČIŠIN, V. 2005. *O nedokonalosti volebných procedúr*. Prešov: Reproma, 2005. 192 s. ISBN 80-967171-8-1.
- DANČIŠIN, V. 2012. Nedokonalosť metódy prepočítavania hlasov na mandáty v Slovenskej republike. In: *Sloboda – rovnosť – poriadok. Kam kráčaš demokracia*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2012. s. 227-236. ISBN 978-80-7097-979-2.
- DANČIŠIN, V. 2013. *Metódy prerozdelenia mandátov v pomernom volebnom systéme*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013. 190 s. ISBN 978-80-555-0787-3.
- DANČIŠIN, V. 2014a. Idea pomerného zastúpenia. In: *Annales Scientia Politica*. Vol. 3, No. 1, 2014. s. 59-63. ISSN 1339-0732
- DANČIŠIN, V. 2014b. *Právna úprava metódy prerozdelenia mandátov v Slovenskej republike - aktuálny stav a perspektívy*. [online]. 2014. [cit. 28/8/2017]. Dostupné na intertene: <https://www.academia.edu/7538579/Pr%C3%A1vna_%C3%BAprava_met%C3%B3dy_prerozde%C4%BEOvania_mand%C3%A1tov_v_Slovenskej_republike_-_aktu%C3%A1lny_stav_a_perspekt%C3%ADvy>.
- Election of Members and the allocation of seats*. 2013. [online]. 2013. [cit. 20/7/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.bundestag.de/en/parliament/elections/arithmetric/arithmetric/199936>>.

- Elections*. 2017. [online]. 2017. [cit. 20/7/2017]. Dostupné na internete: <<https://www.bundestag.de/en/parliament/elections/elections/elections/199938>>.
- CHYTÍLEK, R. a kol. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. 376 s. ISBN 978-80-7367-548-6.
- KLÍMA, M. 1998. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix, 1998. 276 s. ISBN 80-86031-13-6.
- LEBEDA, T. 2008. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha: Karolinum, 2008. 162 s. ISBN 978-80-246-1523-3.
- LEBEDA, T. 2011. Volební systémy. In: *Úvod do studia politiky*. Praha: SLON, 2011. s. 600-637. ISBN 978-80-7419-052-0.
- NORRIS, P. 2004. *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 375 s. ISBN 978-0-511-18659-2.
- NOVÁK, M.; LEBEDA, T. 2004. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2004. 486 s. ISBN 80-86473-88-0.
- PETŐCZ, K. 1997. *Základy demokratických volebních systémů*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1997. 84 s. ISBN 80-967739-3-3.
- POPPER, K. R. 1998. *Život je řešení problémů: O poznání, dějinách a politice*. Praha: Mladá fronta, 1998. 287 s. ISBN 80-2040-686-7.
- ŘÍCHOVÁ, B. 2002. *Úvod do současné politologie*. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4.
- SARTORI, G. 2011. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: SLON, 2011. 238 s. ISBN 978-80-7419-048-3.
- Zákon č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů.*
- Zákon č. 80/1990 Zb. o volbách do Slovenskej národnej rady.*

Ďalšia odporúčaná literatúra

- BARDOVIČ, J. 2020. Volby a volebný systém v Slovenskej republike. In: *Vojská osveta. 1. časť: spoločenskovedné semináre*. Liptovský Mikuláš: Personálny úrad OS SR, 2020. s. 4-27. ISBN 978-80-89609-22-2.
- GBÚROVÁ, M. a kol. 2015. *Základy politologie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. 146 s. ISBN 978-80-8152-336-6.

- KREJČÍ, O. 2006. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. 481 s. ISBN 80-86946-01-0.
- SURMÁNEK, Š.; GBÚROVÁ, M.; DUDINSKÁ, I. 2003. *Politológia (vybrané kapitoly)*. Prešov: Slovacontact, 2003. 249 s. ISBN 80-88876-10-9.

4 SEMIPROPORČNÉ VOLEBNÉ SYSTÉMY

Semiproporčné volebné systémy predstavujú špecifickú (sub) kategóriu volebných systémov. Aktuálne neexistuje zhoda o ich existencii, resp. o potrebe ich samostatného vymedzenia. Stretávame sa tak aj s takými názormi, ako uvádza v tejto súvislosti T. Lebeda (2008, s. 22): „*Osobne som ale stále viac presvedčený, že táto kategória je nadbytočná...*“. Výsledkom takýchto pohľadov je preto častá absencia tejto skupiny volebných systémov v klasifikáciách viacerých autorov (napríklad: Horváth, 2004; Krejčí, 2006; Norris, 2004).

Napriek spomenutým nezhodám v odbornej obci, navrhujeme pracovať aj s touto kategóriou volebných systémov, a to z toho dôvodu, že je vhodné odlíšiť klasické väčšinové volebné systémy, kde je možné hovoriť, že víťaz berie všetko a tie volebné systémy, ktoré zväčša tiež pracujú v istom ohľade s logikou väčšiny, no súčasne pre ne neplatí, že víťaz berie všetko. Pre voličov v slovenskom prostredí môže byť pre ujasnenie tohto rozdielu uvedený príklad volieb do zastupiteľstiev územných samospráv. Napríklad na úrovni kraja sa môže vytvoriť jednomandátový volebný obvod, kde už vyššie uvedený výrok platí, no pokojne aj 13 mandátový volebný obvod, v ktorom jeho platnosť budeme hľadať ťažko. Navyše, druhý prípad ponúka širšie zastúpenie za dané územie potenciálnym zvolením aj takých kandidátov, ktorí by možno v prípade existencie menších jednomandátových volebných obvodov nemali šancu na zvolenie. Z uvedeného dôvodu budeme preto v našom prístupe pracovať so semiproporčnými volebnými systémami ako so systémami, ktoré sa kombinujú s viacmandátovými volebnými obvodmi.

Do tejto kategórie volebných systémov je možné zaradiť podľa R. Chytilka a kol. (2009) napríklad **Bordovo hlasovanie, metódu schvaľovania, systém neobmedzeného hlasovania, systém obmedzeného hlasovania, kumulované hlasovanie** a tiež **systém jedného neprenosného hlasu**.

Bordovo hlasovanie (v anglickom jazyku aj ako „Borda Count“) umožňuje vyjadriť preferencie vo vzťahu ku kandidátom tým, že im volič udeľuje body. Víťazom sa stávajú kandidáti s najvyšším počtom bodov. Napriek tomu, že R. Chytílek a kol. (2009) konštatujú, že je uplatniteľné v jednomandátových a aj viacmandátových volebných obvodoch, navrhujeme v prípade jeho zaradenia k semiproporčným volebným systémom pracovať len s viacmandátovými volebnými obvody, keďže práve toto nastavenie umožňuje vytvoriť širšie zastúpenie v rámci daného volebného obvodu. Napriek prítomnosti logiky preferenčného hlasovania v podobe bodovania, za istých okolností, konkrétne pri malom počte kandidátov, vzniká priestor pre strategické hlasovanie. Uvedenú techniku uvádzame aj v časti venujúcej sa väčšinovým volebným systémom (v danej situácii ju však spájame s jednomandátovými volebnými obvody).

Metóda schvaľovania (v anglickom jazyku ako „Approval Vote/Voting“) je postavená na tom princípe, že volič musí „schváliť“ svojim hlasom každého jedného kandidáta, prípadne by mal disponovať vyšším počtom hlasov, ako sa má prideliť mandátov (porovnaj: Chytílek a kol., 2009). Víťazom sa stávajú kandidáti s najvyšším počtom schvaľovacích hlasov. Ako sme mohli vidieť v prvej časti, táto technika sa nakrátko objavila aj v legislatíve v Československu, no k jej reálnemu využitiu nakoniec nedošlo. V danom prípade sa ale malo schvaľovanie realizovať prostredníctvom prečiarkovania kandidátov. Tí ako keby hlas voliča nedostali, keďže ním boli v istom ohľade zamietnutí. Naopak, neprečiarknutí kandidáti boli schválení a mali od neho hlas. Na rozdiel od Bordovho hlasovania ale v tomto prípade platí, že volič tu nemá preferenčné hlasy a nevyjadruje preferencie. Každé označenie alebo neoznačenie má rovnakú váhu a pre kandidáta to znamená vždy rovnaký jeden hlas. Aj túto metódu spomíname rovnako pri väčšinových volebných systémoch, no pre zaradenie k semiproporčným volebným systémom ju navrhujeme kombinovať s viacmandátovými volebnými obvody.

Najväčšiu pozornosť v tejto kategórii volebných systémov venujeme **systému neobmedzeného hlasovania** (v anglickom jazyku aj ako „Unlimited Vote“), na ktorý však nie je úplne jednotný pohľad. Aj v dôsledku toho tiež nie je univerzálne prijaté označenie tohto mechanizmu. V odbornej literatúre sa môžeme stretnúť s pomenovaním ako *blokové hlasovanie* pri zaradení do kategórie väčšinových volebných systémov –

napríklad M. Novák a T. Lebeda (2004). Alternatívou je tiež jeho označenie ako *relatívneho väčšinového volebného systému vo viacmandátových volebných obvodoch* (Krejčí, 2006).

Volič disponuje v rámci systému neobmedzeného hlasovania toľkými hlasmi, koľko má byť za daný volebný obvod pridelených mandátov. Platí ale, že nemusí využiť všetky svoje hlasy. Je však potrebné, aby označil aspoň jedného kandidáta pre platnosť jeho hlasovania. Každé označenie kandidáta tu má rovnakú váhu (je to 1 hlas pre konkrétneho kandidáta), nevyjadruje teda preferencie voliča. Víťazmi sa následne stávajú kandidáti s najvyšším počtom hlasov, a to v počte podľa prideloovaných mandátov. Napríklad pri prerozdeľovaní piatich mandátov, vyhrávajú prví piati kandidáti podľa počtu získaných hlasov.

V porovnaní s klasickým relatívnym väčšinovým volebným systémom ponúka systém neobmedzeného hlasovania z pohľadu voliča jeden zásadný rozdiel. Tým, že je tu umožnené obsadzovať viacero mandátov za daný volebný obvod, volič nie je postavený pred často problematicky riešiteľnú voľbu vyúsťujúcu do neúprimného strategického hlasovania, a teda pred možné nevolenie prvej preferencie zo strachu o prepadnutie hlasu. Práve naopak, veľmi veľké volebné obvody môžu otvárať otázku skôr náhodných hlasov v snahe využiť každý ponúkaný hlas. Tým môže vznikať otázka, či neúmerne veľké volebné obvody neponúkajú priestor pre zvolenie aj takých kandidátov, ktorých reálne volič nechcel, no podporu získali len preto, že voličovi ostali voľné/nevyužité hlasy.

Príklad 4.1:

*Pre vysvetlenie logiky **systému neobmedzeného hlasovania** použijeme príklad uvedený pri väčšinových volebných systémoch. Máme tu 3 kandidátov, účasť 50 voličov, no pridelovať sa budú 2 mandáty. Znamená to, že volič môže označiť na hlasovacom lístku dvoch kandidátov. Predpokladajme, že každý volič využije plnú silu svojho hlasu a označí vždy 2 alternatívy, a to podľa preferencií uvedených nižšie.*

Počet voličov	17	20	13
1. preferencia	A ↓	B ↓	C ↓
2. preferencia	C ↓	A ↓	B ↓
3. preferencia	B	C	A

Ako sme si povedali vyššie, volič tu nedisponuje preferenčnými hlasmi, keďže každé označenie kandidáta má rovnakú váhu. Nekonajú sa tu dve kolá volieb a ani viaceré skrutíniá. Finálne výsledky tak dosiahneme po jednej návšteve volebnej miestnosti a priamo po prvom sčítaní hlasov. Ak sa pozrieme na postup, pri zachovaní vyššie uvedenej logiky, že volič volí podľa svojich preferencií, môžeme konštatovať, že v prípade dvojmandátového volebného obvodu, a teda možnosti označiť dvoch kandidátov, bude vybrať svoju prvú a druhú preferenciu. S ohľadom na to potom vyzerá podpora kandidátov nasledovne:

- kandidát A - $17+20=37$
- kandidát B - $20+13=33$
- kandidát C - $17+13=30$

Podľa počtu pridelených hlasov by sa stal víťazom s nárokom na jeden mandát kandidát A s podporou 37 voličov a druhý mandát by získal kandidát B s 33 hlasmi. Kandidát C by nezískal mandát a ak by sme uplatnili logiku platnú v slovenskej legislatíve, stal by sa náhradníkom.

Ako už naznačuje logika tohto volebného systému, víťaz neberie všetko, berie len jeden mandát. Z toho vyplýva, že úspech nemusia dosiahnuť len kandidáti najväčších politických strán. Súčasne ale platí, že volenie konkrétnych kandidátov umožňuje uchádzať sa o hlasy aj nezávislým kandidátom, čím sa politika v rámci príslušného zastupiteľstva môže tvoriť aj mimo politických strán. Navyše, z pohľadu voliča nie je potrebné pri voľbe voliť kandidáta len z jednej strany, môže uplatniť rôzne kombinácie výberu z ponúkaných alternatív. Volič tak môže podporiť zástupcov viacerých subjektov a tiež nezávislých kandidátov. To v istom ohľade vytvára tlak na samotné politické strany, keďže sa tu

žiadny kandidát nemôže skryť za anonymnú kandidátnu listinu, no musí získať podporu (napríklad krúžok) od konkrétneho voliča. Znamená to, že musí byť pre neho známy, prijateľný a spĺňať subjektívne kategórie kvality (z pohľadu voliča). Skúsenosti zo slovenskej krajskej a komunálnej úrovne tiež ukazujú veľmi časté utváranie volebných koalícií, ktoré sú niekedy aj pomerne široké. Do volieb vstupujú často samostatne len tie subjekty, ktoré majú v samospráve výraznú podporu alebo sa s nimi spája slabý koaličný potenciál.

Cvičenie 4.1:

Pokúste sa prerozdeliť 2 mandáty v modelových voľbách pri využití systému neobmedzeného hlasovania. Volieb sa zúčastní 53 voličov a o ich hlasy sa uchádzajú 4 kandidáti. Preferencie voličov vo vzťahu k jednotlivými kandidátom sú nasledujúce:

Počet voličov	15	13	11	14
1. preferencia	A	B	C	D
2. preferencia	C	D	B	C
3. preferencia	D	A	A	B
4. preferencia	B	C	D	A

Alternatívou uvedeného volebného systému je **systém obmedzeného hlasovania** (v anglickom jazyku ako „Limited Vote“). Odlišnosť sa prejavuje v tom, že má volič menej hlasov ako je pridelených mandátov, stále však disponuje minimálne dvomi hlasmi. Rovnako ako pri predchádzajúcich postupoch, aj v tomto prípade by malo dôjsť k jeho kombinovaniu s viacmandátovými volebnými obvodmi, aby bolo zaraditeľné do tejto kategórie volebných systémov. V klasifikáciách autorov ho často môžeme nájsť ako väčšinový volebný systém (pozri napríklad: Reynolds a kol., 2005) Z pohľadu voliča ide o voľbu konkrétnych kandidátov, nie kandidátnej listiny politickej strany. Platí preto, ako pri každej technike postavenej na výbere kandidáta, výrazná

požiadavka na jeho akceptovateľnosť, kvalitu a popularitu z pohľadu elektorátu. Dôležitou odlišnosťou v porovnaní s predchádzajúcim volebným systémom je, že volič nemá možnosť označiť počet kandidátov rovnajúci sa počtu pridelených mandátov a súčasne politická strana nie je motivovaná nominovať toľkých kandidátov, ako sa má za daný volebný obvod zvoliť poslancov. To, ako upozorňuje R. Chytílek a kol. (2009), v porovnaní s predchádzajúcim volebným systémom neobmedzeného hlasovania ešte viac limituje možnú existenciu výsledkov vykazujúcich väčšinový charakter. Nemusia tu tak uspieť len veľké subjekty a naopak, sú vytvorené podmienky pre aspoň parciálny úspech menších strán.

Kumulované hlasovanie (v anglickom jazyku aj ako „Cumulative Vote“) dáva možnosť voličovi „nabalovať“ hlasy na jedného kandidáta, čím zvyšuje jeho šancu zvolenia. V rámci volebného obvodu sa tu disponuje toľkými hlasmi, ako má byť pridelený počet mandátov (viac pozri: Chytílek a kol., 2009). Tieto hlasy môže volič pokojne v plnom rozsahu udeliť jednému preferovanému kandidátovi alebo ich môže rozložiť viacerým. Opäť je tu preto voľba konkrétnych kandidátov a svoju úlohu zohráva subjektívna kvalita kandidáta (z pohľadu voliča). Pre zaradenie do kategórie semiproporčných volebných systémov ho spájame s viacmandátovými volebnými obvodmi.

V **systéme jedného neprenosného hlasu** (v anglickom jazyku ako „Single Non-Transferable Vote“ – SNTV) disponuje volič jedným hlasom, no v rámci viacmandátových volebných obvodov (pozri viac: Dančíšin, 2005). Práve táto kombinácia umožňuje jeho zaradenie medzi semiproporčné volebné systémy, keďže nie je len jeden víťaz. Z pohľadu voliča si však nesie nedokonalosť klasického relatívneho väčšinového volebného systému, a to preto, že voľbou len jedného kandidáta sa otvára priestor pre neúprimné a strategické hlasovanie. Mandát následne získavajú kandidáti s najvyšším počtom hlasov. Napríklad v 5 mandátovom volebnom obvode má nárok na mandát prvých 5 kandidátov. Jeho nastavenie môže priniesť pri nesprávnej stratégii oslabenie aj veľkých politických strán. Práve preto je dôležité jej správne nastavenie. Hlavné rozhodovanie je pritom postavené na tom, koľko kandidátov nominovať, a to tak, aby sa vzájomne neoslabovali a súčasne, aby nenastala situácia výrazného nevyužitého potenciálu možného počtu zvolených kandidátov (tiež: Dančíšin, 2005). Dá sa to interpretovať napríklad cez koncentrovanú menšinu (jedného

kandidáta, ktorý dokáže získať podporu všetkých podporovateľov malej strany) a roztrieštnú väčšinu (viacero kandidátov za väčšiu stranu, kde sa tie hlasy voličov „roztrúsia“ medzi nich).

Kontrolné otázky

1. Aké sú základné vlastnosti semiproporčných volebných systémov?
2. Prečo vznikajú nejasnosti pri existencii tejto kategórie volebných systémov?
3. Aké techniky môžeme zaradiť do tejto kategórie a aký je medzi nimi rozdiel?

Príklad na precvičenie:

V tomto cvičení sa pokúste prerozdeliť 3 mandáty pri využití systému neobmedzeného hlasovania. Volebná účasť je tu na úrovni 53 voličov a o ich hlasy sa uchádzajú 5 kandidáti. Opätovne tu pracujeme s tým, že každý volič zakrúžkuje maximálny ponúkaný počet kandidátov. Preferencie voličov vo vzťahu k jednotlivým kandidátom sú nasledujúce:

Počet voličov	14	11	9	12	7
1. preferencia	A	B	C	D	E
2. preferencia	E	D	E	C	C
3. preferencia	D	E	A	B	D
4. preferencia	B	C	D	A	B
5. preferencia	C	A	B	E	A

Použitá literatúra

DANČIŠIN, V. 2005. *O nedokonalosti volebných procedúr*. Prešov: Reproma, 2005. 192 s. ISBN 80-967171-8-1.

- HORVÁTH, P. 2004. Voľby a volebné systémy. In: *Slovak Journal of Political Sciences/Slovenská politologická revue*. Vol. 4, No. 4, 2004. s. 1-13. ISSN 1335-9096.
- CHYTÍLEK, R. a kol. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. 376 s. ISBN 978-80-7367-548-6.
- KREJČÍ, O. 2006. *Nová kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 2006. 481 s. ISBN 80-86946-01-0.
- LEBEDA, T. 2008. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha: Karolinum, 2008. 162 s. ISBN 978-80-246-1523-3.
- NORRIS, P. 2004. *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 375 s. ISBN 978-0-511-18659-2.
- NOVÁK, M.; LEBEDA, T. 2004. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2004. 486 s. ISBN 80-86473-88-0.
- REYNOLDS, A. a kol. 2005. *Electoral System Design: The New International IDEA Handbook*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2005. 237 s. ISBN 91-85 391-18-2.

Ďalšia odporúčaná literatúra

- BARDOVIČ, J. 2020. Voľby a volebný systém v Slovenskej republike. In: *Vojenská osвета. 1. časť: spoločenskovedné semináre*. Liptovský Mikuláš: Personálny úrad OS SR, 2020. s. 4-27. ISBN 978-80-89609-22-2.

5

KOMBINOVANÉ VOLEBNÉ SYSTÉMY

Kombinované/zmiešané volebné systémy (v anglickom jazyku aj ako „Mixed Electoral Systems“) predstavujú pomerne širokú a nejednotnú skupinu volebných systémov, s ktorou súvisí viacero nejasností spojených s pokusmi o ich kategorizáciu. Nižšie tak ponúkame len krátky výber, ktorý nemá ambíciu byť vyčerpávajúci, no má poslúžiť ako podklad pre ujasnenie si tejto problematiky.

Jedným z dôvodov vzniku tejto kategórie volebných systémov je ambícia čo najviac eliminovať nedostatky ponúkané jednotlivými mechanizmami zaradenými do jednej z vyššie uvedených skupín. Relatívna bohatosť úprav, ktorú tiež dopĺňa široký priestor pre určovanie vzájomného dosahu na obsadzovanie mandátov, výrazne limituje snahy o sumarizáciu univerzálnych vlastností a efektov kombinovaných volebných systémov. Napriek týmto odlišnostiam ale vieme identifikovať aj spoločné znaky. Za hlavný označujeme to, že kombinujú minimálne dve volebné techniky určovania víťaza, resp. pridelovania mandátov, pričom obvykle tu je väčšinová a/alebo pomerná zložka. T. Lebeda (2011) však pripúšťa aj kombináciu napríklad dvoch väčšinových techník. Týmto krokom v istom ohľade rozširuje pohľad na chápanie tejto kategórie.

Ak hovoríme o kombinácii, je vhodné upozorniť na to, že sa musí viazať na voľbu jedného orgánu, respektíve jednej komory parlamentu. To znamená, že ak je v dvojkomorovom parlamente jedna komora volená napríklad relatívnym väčšinovým volebným systémom v jednomandátových volebných obvodoch a druhá komora listinným pomerným volebným systémom vo viacmandátových volebných obvodoch, nehovoríme o tom, že je použitý kombinovaný volebný systém. Uvedená podmienka kombinácie však nie je postačujúca, zvykne sa dopĺňať ešte o ďalšiu. V tejto súvislosti L. Massicotte a A. Blais (1999) definujú minimálny pomer medzi jednotlivými využívanými zložkami v podobe 95 : 5. Konkrétne konštatujú: „*aby bol systém zmiešaný, počet poslancov volených formulou odlišnou od tej, ktorá je použitá pre iných*

poslancov musí predstavovať aspoň 5% z celku“ (Massicotte, Blais, 1999, s. 345).

Títo autori tiež navrhujú charakterizovať túto skupinu volebných systémov cez 3 dimenzie, kde sa reflektuje jednak to, „**aké volebné formuly sa kombinujú, ako sa kombinujú a koľko kresiel sa obsadzujú každou formulou**“ (Massicotte, Blais, 1999, s. 346).

Kombinácia viacerých techník vytvára podmienky pre to, aby sa tento volebný systém používal pre volenie kolektívnych orgánov, keďže pri obsadzovaní iba jedného mandátu by sa ťažko dosahovala kľúčová požiadavka uvedená vyššie.

Vzhľadom na uvedenú problematickosť kategorizácie tejto skupiny volebných systémov predstavíme v tejto časti len základné prístupy autorov, ktoré sa často objavujú v odbornej literatúre, resp. sú východiskovými pre ďalšiu prácu s nimi, prípadne ich ďalší výskum.

Jednou z možností klasifikácie kombinovaných volebných systémov (uvádza napríklad: Dančíšin, 2005) je členenie na **zmiešané** (v anglickom jazyku aj ako „Mixed Member Proportional“) a **paralelné formy** (v anglickom jazyku ako „Parallel System“). Zmiešané formy dávajú väčšinovú a pomernú zložku do vzájomnej závislosti, no rozhodujúca pre rozdelenie mandátov je hlavne pomerná časť. Naopak, v paralelných formách tieto dve zložky umožňujú „nabalovanie“ hlasov z jednej aj druhej. Vystupujú teda v istom ohľade oddelene a celkové zisky mandátov sú súčtom z nich.

Známe členenie zmiešaných volebných systémov ponúkli L. Massicotte a A. Blais (1999), keď identifikovali dve širšie subkategórie: **nezávislé kombinácie** a **závislé kombinácie**. Toto členenie je postavené na odlíšení s ohľadom na vstupy, no menej reflektuje výstupy (pozri: Chytílek a kol., 2009).

Tabuľka 8: *Kombinované volebné systémy podľa autorov L. Massicotte a A. Blais*

Nezávislá kombinácia	System koexistencie
	System vrstvenia
	System fúzie

Závislá kombinácia	Systém korekcie
	Podmieneny systém

Zdroj: Massicotte, Blais, 1999

Systém koexistencie (v anglickom jazyku „Coexistence“) je postavený na tom princípe, že časť mandátov zastupiteľského orgánu sa obsadzuje za isté územie jednou technikou a ďalšia časť mandátov za iné územie štátu sa obsadzuje inou technikou. Väčšinou sa kombinuje väčšinový a pomerný volebný systém. Ako príklad uvádzajú autori tohto členenia voľby do senátu vo Francúzsku. **Systém vrstvenia** (v anglickom jazyku „Superposition“) sa od predchádzajúceho systému koexistencie odlišuje v tom, že kým v prvom prípade mal volič možnosť odovzdať hlas len v rámci jednej techniky, v tomto prípade sa techniky, a tým aj volebné obvody na ne naviazané, prekrývajú. Volič tak volí súčasne cez pomernú, ale aj väčšinovú zložku, keďže väčšinou ide o kombináciu týchto dvoch. Výsledky z nich sa teda „vrstvia“. Ako príklad jeho využívania sa dá uviesť Japonsko pri voľbe Snemovne reprezentantov. **Systém fúzie** (v anglickom jazyku „Fusion“) je postavený na tom, že sa kombinujú dve techniky v rámci jedného volebného obvodu. Ako príklad sa uvádzajú voľby na komunálnej úrovni vo Francúzsku pre samosprávy nad 3500 obyvateľov. Jeho podstatou je to, že v prípade, ak niektorá z kandidátnych listín politických strán získa nadpolovičnú väčšinu v prvom kole, získava nárok na polovicu mandátov. Ostatné mandáty sa prerozdelia pomernou logikou, no aj v tomto kroku je prítomná víťazná strana. Tá tak môže získať výraznú prevahu v zastupiteľstve. Ak ale taká politická strana nie je, do druhého kola postúpia tie strany, ktoré získali aspoň 10 % hlasov. V tomto prípade už ale postačuje pre získanie polovice mandátov zastupiteľstva len relatívna väčšina hlasov. Druhá polovica mandátov sa opäť prideliuje cez pomerný systém (Massicotte, Blais, 1999).

Systém korekcie (v anglickom jazyku „Correction“) patrí do kategórie závislých kombinácií. Ako už hovorí samotný názov, jedna zložka koriguje výsledky dosiahnuté druhou zložkou, konkrétne pomerná časť koriguje výstupy z väčšinovej zložky. Jeho reprezentantom je napríklad volebný systém využívaný pre voľbu poslancov Bundestagu v Spolkovej republike Nemecko. V tejto publikácii je podrobnejšie rozobratý medzi pomernými

volebnými systémami pod označením personalizovaný pomerný volebný systém. Okrem toho je tento systém využívaný alebo aspoň známy z nastavení volieb na Novom Zélande, v Taliansku, v Bolívii atď. Druhou verziou závislej kombinácie je **podmienený systém** (v anglickom jazyku „Conditional“), v rámci ktorého sa vzájomná závislosť prejavuje tak, že využitie jednej techniky závisí na výstupoch druhej techniky. Znamená to, že môže pokojne nastať situácia, že po splnení definovaných podmienok nemusí byť jedna z nich použitá. Ako príklad sa opäť používa nastavenie volebného systému v Taliansku v období okolo roku 1923 (Massicotte, Blais, 1999).

Špeciálnou kategóriou, ktorú uvádzajú autori L. Massicotte a A. Blais (1999, s. 357), sú kombinované systémy „*využívajúce viac ako jeden typ kombinácie*“. Znamená to, že kombinujú už kombinované postupy. Označujú sa ako **superkombinované** (v anglickom jazyku „Supermixed“).

Na kategorizáciu L. Massicotta a A. Blaisa (1999) priamo nadväzuje aj T. Lebeda (2011). V rámci systému nezávislej kombinácie ale prináša istú úpravu. Operuje tu s označením **paralelný (súbežný) zmiešaný systém**, ktorý svojimi charakteristikami kopíruje systém vrstvenia. Ostatné dve techniky, systém koexistencie a fúzie, už následne preberá s ich označením a aj charakteristikami. Kritickejšie pristupuje k chápaniu druhej kategórie viažucej sa k systémom závislej kombinácie, a to preto, že nemecký volebný systém pre obsadzovanie mandátov Bundestagu radí k pomerným volebným systémom (označovaný aj ako zmiešaný personalizovaný volebný systém – v anglickom jazyku „Mixed-member Proportional System“ – MMP). Znamená to, že v jeho chápaní z tejto skupiny vypadáva systém korekcie a operuje tu so **systémom dodatočných mandátov** (v anglickom jazyku aj ako „Additional Member System“ – AMS). Jeho podstatou je to, že sa tu v porovnaní s MMP aktívne pracuje aj s väčšinovou zložkou, pričom pomerná časť systému vystupuje ako dodatočná technika, ktorá má korigovať výsledky dosiahnuté predchádzajúcou zložkou systému. Ako príklad je možné uviesť spôsob voľby poslancov do škótskeho autonómneho parlamentu či waleského snemu.

V odbornej literatúre sa tiež často stretávame s odlišením zmiešaných volebných systémov, ktoré predstavili M. Shugart a M. P. Wattenberg (2001). Tí odlišujú 2 podtypy, a to **väčšinový zmiešaný volebný systém**

(v anglickom jazyku ako „Mixed-member Majoritarian“ – MMM) a **pomerný zmiešaný volebný systém** (v anglickom jazyku ako „Mixed-member Proportional“ – MMP). Rozdiel medzi nimi je určovaný cez „*prítomnosť alebo neprítomnosť prepojenia medzi vrstvami / zložkami*“ (Shugart, Wattenberg, 2001, s. 13). Druhý z menovaných volebných systémov sme už spomenuli v texte opakovane a predstavuje mechanizmus známy z volieb v Nemecku. Ako už naznačuje jeho názov, rozhodujúca pre výsledky je v jeho prípade pomerná časť systému. Prvý, väčšinový zmiešaný volebný systém, je zas postavený na tom, že obe zložky (väčšinová a pomerná) existujú v istom ohľade nezávisle, a preto ich môžeme považovať ako vedľa seba pôsobiace (alebo aj paralelné) techniky. Jeho efekt je preto spájaný hlavne s väčšinovými účinkami, keďže pomerná zložka v tomto nevystupuje kompenzačne. Toto nastavenie výrazne favorizuje skôr veľké politické strany (pozri viac: Chytílek a kol., 2009).

Ako samostatne vymedzenú kategóriu ešte M. Shugart a M. P. Wattenberg (2001) uvádzajú **väčšinový zmiešaný volebný systém s čiastočnou kompenzáciou** (v anglickom jazyku ako „Mixed-member Majoritarian with partial Compensation“ – MMM with partial Compensation). Táto kategória je z ich strany vytvorená pre zachytenie volebných nastavení v Taliansku a Maďarsku, no v tejto súvislosti je vhodné povedať, že v oboch štátoch prešli volebné pravidlá od obdobia vydania publikácie uvedených autorov úpravami. Podstatou tejto kategórie ale bolo, resp. je to, že prítomná kompenzácia nedokázala vyriešiť výraznú disproporčnosť, ktorú prinášala väčšinová zložka (pozri viac napríklad: Chytílek a kol., 2009).

Kontrolné otázky

1. Aké podmienky musia byť splnené, aby sme mohli hovoriť o kombinovanom volebnom systéme?
2. Aké kategórie kombinovaných volebných systémov identifikovali L. Massicotte a A. Blais?
3. V čom nachádzame rozdiely v klasifikácii kombinovaných volebných systémov u T. Lebedu a autorov L. Massicotte a A. Blais?

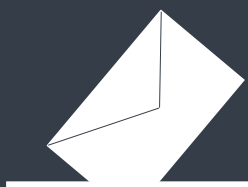
4. Aké kategórie kombinovaných volebných systémov identifikovali M. Shugart a M. P. Wattenberg?

Použitá literatúra

- DANČIŠIN, V. 2005. *O nedokonalosti volebných procedúr*. Prešov: Reproma, 2005. 192 s. ISBN 80-967171-8-1.
- CHYTÍLEK, R. a kol. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. 376 s. ISBN 978-80-7367-548-6.
- LEBEDA, T. 2011. Volební systémy. In: *Úvod do studia politiky*. Praha: SLON, 2011. s. 600-637. ISBN 978-80-7419-052-0.
- MASSICOTTE, L.; BLAISE, A. 1999. Mixed electoral systems: a conceptual and empirical survey. In: *Electoral Studies*. Vol. 18, No. 3, 1999. s. 341-366. ISSN 0261-3794.
- SHUGART, M.; WATTENBERG, M. P. 2001. *Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?* New York: Oxford University Press, 2001. 676 s. ISBN 0-19-924079-5.

Ďalšia odporúčaná literatúra

- GBÚROVÁ, M. a kol. 2015. *Základy politológie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. 146 s. ISBN 978-80-8152-336-6.
- MIHÁLIK, J. 2017. *Kapitoly z porovnávacej politológie*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2007. 78 s. ISBN 978-80-8105-872-1.

ČASŤ 3
VOĽBY A VOLEBNÁ
LEGISLATÍVA
V PODMIENKACH
SLOVENSKEJ
REPUBLIKY

1

VOLEBNÉ PRAVIDLÁ NA SLOVENSKU

Rok 1989 priniesol v priestore strednej Európy zásadné sociálno-politické zmeny, ktoré otvorili cestu pre **začiatok procesu tzv. demokratickej transformácie**. V tomto období stáli politické elity pred veľkou výzvou, a to priniesť takú podobu politického systému (vrátane volebných systémov), aby reflektovala požiadavky novoformujúcej sa občianskej spoločnosti poznačenej dlhoročnou politickou apatiou. Vo viacerých ohľadoch sa stala vzorom pre utvárajúci sa demokratický systém prvá Československá republika. V tomto duchu boli prijímané aj prvé volebné zákony upravujúce priame voľby do Slovenskej národnej rady (neskôr Národnej rady Slovenskej republiky), ako aj do orgánov obcí a miest. Jednotlivé volebné zákony prešli od vzniku samostatnej Slovenskej republiky veľkým počtom úprav a novelizácií. Ich podobu tiež ovplyvnili rozhodnutia Ústavného súdu.

Volebné pravidlá v Slovenskej republike sú aktuálne regulované samotnou *Ústavou SR* a tiež ďalšími zákonmi, ako je *zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva*, *zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani* či *zákon č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach*. Tento výňatok právnych predpisov však dopĺňajú aj iné zákony, ktoré často upravujú pravidlá či organizáciu volieb nepriamo.

Samotná Ústava SR v súvislosti s politickými právami vzťahujúcimi sa na voľby uvádza v čl. 30 (1): „*Občania majú právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov. Cudzinci s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky majú právo voliť a byť volení do orgánov samosprávy obcí a do orgánov samosprávy vyšších územných celkov.*“ (zákon č. 460/1992 Zb. čl. 30 (1)). V tom istom článku sa tiež definuje volebné právo, ktoré „*je všeobecné, rovné a priame a vykonáva sa tajným hlasovaním*“ (zákon č. 460/1992 Zb. čl. 30 (3)). Ústava SR tiež v príslušných častiach (hlavách) špecifikuje základné nastavenie volebného práva pre konkrétne voľby (okrem volieb do Európskeho parlamentu).

Do prijatia zákona č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva boli všetky voľby realizované na území Slovenskej republiky regulované samostatnými zákonmi. Až prijatie tejto právnej normy prinieslo zjednotenie do jedného zákona. Otázka volebnej kampane sa však presunula do samostatnej právnej úpravy – zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani.

Zákon č. 180/2014 Z. z. teda prináša niekoľko spoločných ustanovení, ktoré platia spoločne pre všetky voľby realizované na Slovensku. V rámci nich je definované volebné právo (v duchu znenia Ústavy SR) ako všeobecné, rovné, priame a tajné. Čo sa týka aktívneho volebného práva, zavádza spoločnú vekovú hranicu (vekový cenzus) na úrovni 18 rokov. Ako prekážku práva voliť definuje v § 4 „zákonom ustanovené obmedzenie osobnej slobody z dôvodov ochrany verejného zdravia“. Význam tohto obmedzenia pre samotnú spoločnosť v istom ohľade ukázala pandémia COVID-19. Od roku 2017 sa už neuplatňuje cenzus právnej spôsobilosti a cenzus konania v zmysle výkonu „trestu odňatia slobody uloženom za spáchanie obzvlášť závažného zločinu“ (znenie zákon č. 180/2014 Z. z. do roku 2017, § 4). V rámci pasívneho volebného práva uvádza tento zákon spoločné prekážky v § 6: „výkon trestu odňatia slobody, právoplatné odsúdenie za úmyselný trestný čin, ak odsúdenie nebolo zahladené, pozbavenie spôsobilosti na právne úkony“.

Kým volebné obvody sú špecifikované v rámci každých volieb samostatne, volebné okrsky majú spoločné ustanovenie. Rovnako je jednotne definovaná otázka stálych zoznamov voličov, námietkového konania a zoznamu voličov. Ako absolútnu novinku v porovnaní s predchádzajúcimi verziami zákonov, ktorú priniesol až zákon č. 180/2014 Z. z., môžeme označiť **Štátnu komisiu pre voľby a kontrolu financovania politických strán**. Vystupuje ako **nezávislý 14 členný stály orgán dohliadajúci na celkové zabezpečenie volieb a súčasne sa priamo podieľa na ich realizácii, vyhodnocovaní a tiež ich kontrole**. Presný rozsah jej kompetencií uvádza príslušný zákon v § 16. V súvislosti s jej zložením, 10 členov delegujú relevantné politické strany (tie, ktoré sa dostali do NR SR v ostatných voľbách), pričom pri určovaní počtu ich zástupcov sa zohľadňuje rozloženie síl v NR SR, teda koľko poslancov má, ktorá politická strana. Súčasne sa však zachováva princíp, že politické strany tvoriace koalíciu môžu mať maximálne toľko

zástupcov, ako majú ostatné (opozičné) politické strany. Obsadenie ďalších 4 miest je v kompetencii predsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky, predsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, generálneho prokurátora a predsedu Najvyššieho kontrolného úradu.

V rámci spoločných ustanovení tiež nastalo zjednotenie časového aspektu ich konania. Všetky voľby sa konajú len v jeden deň (v sobotu) v čase od 7:00 do 22:00. Okrem toho sa zákon zaoberá aj otázkou vyhlásenia volieb, informovania voličov, problematikou volebných miestností a ich vybavenia, otázkou samotného hlasovania (od jeho začiatku cez jeho priebeh a skončenie vrátane postupu po jeho skončení), i zápisníc a tiež činnosťou jednotlivých volebných komisií po podpísaní zápisnice, otázkou materiálneho a personálneho zabezpečenia volebných komisií vrátane nárokov členov volebných komisií. Spoločné ustanovenia tiež určujú povinnosť orgánov verejnej moci spolupracovať pri realizácii volieb, definujú úhradu výdavkov za voľby, konanie a opatrenia proti nečinnosti, pravidlá uchovávanía dokumentov spojených s voľbami, ako aj otázku priestupkov. V súvislosti s priestupkami uvádza zákon č. 180/2014 Z. z. v § 40, že sa ich „*dopustí ten, kto a) neodloží po hlasovaní nepoužitú hlasovaciu lístku do schránky na to určenej, b) neuposlúchne pokyny na zachovanie poriadku vo volebnej miestnosti podľa § 26, c) požiadajú pre voľby do Európskeho parlamentu o zápis do zoznamu voličov v inom členskom štáte Európskej únie a zároveň požiadajú o zápis do zoznamu voličov v Slovenskej republike, d) uvedie v čestnom vyhlásení ku kandidátnej listine nepravdivý údaj.*“ Pokuta za porušenie uvedených ustanovení je vo výške 33 €, respektíve 100 €.

Prijatie zákona č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach prinieslo jednak vyňatie otázky volebnej kampane z volebných zákonov, ako aj zjednotenie prístupu k vedeniu a financovaniu volebnej kampane pri jednotlivých typoch volieb. **Volebná kampaň** je podľa príslušného zákona v § 2 definovaná, ako „*akákoľvek činnosť politickej strany, politického hnutia, koalície politických strán a politických hnutí a kandidátov, za ktorú sa obvykle platí úhrada, smerujúca k propagácii ich činnosti, cieľov a programu za účelom získania funkcie volenej podľa osobitného predpisu (pozn. volebného zákona). Rozumie sa tým činnosť v prospech aj v neprospech subjektov podľa prvej vety.*“ Volebná kampaň

trvá odo dňa uverejnenia vyhlásenia volieb v Zbierke zákonov SR a končí sa 48 hodín pred dňom, keď sa otvoria dvere volebných miestností. Zavádza sa teda jednotne tzv. **volebné moratórium**. Rovnako sa 14 dní pred konaním volieb, respektíve v prípade konania druhého kola 7 dní pred konaním, neumožňuje zverejňovať výsledky predvolebných prieskumov. Okrem toho sú stanovené maximálne finančné prostriedky, ktoré môžu jednotliví aktéri volieb vynaložiť na propagáciu (viac tabuľka 9), určený je aj postup v prípade odmietnutia daru. Definujú sa tu tiež podmienky a rozsah pre vysielanie v súvislosti s voľbami nielen v Rozhlase a televízii Slovenska, no aj u súkromných vysielateľov s licenciou - stanovenie limitov pre vysielanie politickej reklamy spolu s inštrukciami k predvolebným diskusiám. Dôležitou podmienkou je neznevýhodnenie ktorejkoľvek politickej strany, koalície či kandidáta. Vysielanie politickej reklamy je možné v rozmedzí 21 dní pred konaním volieb až do 48 hodín pred konaním volieb. Vo vzťahu k obciam, respektíve mestským častiam v Bratislave a v Košiciach, sa tu uvádza postup v súvislosti s vytváraním podmienok pre umiestňovanie plagátov. Zadávateľ propagačnej kampane má byť jasne identifikovateľný pri všetkých spôsoboch oslovenia voličov. Zákon o volebnej kampani (zákon č. 181/2014 Z. z.) tiež stanovuje výšku pokút v prípade porušenia jednotlivých ustanovení.

Tabuľka 9: Vybrané limity pre volebnú kampaň v jednotlivých voľbách

Voľby/ ustanovenia	Finančný limit	Obdobie zohľadňovania vynaložených nákladov	Osobitný platobný účet	Evidencia použitia jednotlivých prostriedkov
Politická strana vo voľbách do NR SR	3 000 000 €	od 180 dní pred konaním volieb	áno	áno
Politická strana vo voľbách do EP	3 000 000 €	od 180 dní pred konaním volieb	áno	áno
Kandidát na prezidenta SR	500 000 € / obe kolá	od 180 dní pred konaním volieb	áno	áno
Nezávislý kandidát na predsedu VÚC	250 000 €* €	od 180 dní pred konaním volieb	áno	áno

Voľby a volebné systémy

Politické strany vo voľbách do VÚC	500 000 €	od 180 dní pred konaním volieb	áno	áno
Nezávislý kandidát na starostu/ primátora	Bratislava a Košice 250 000 €; ostatné podľa počtu obyvateľov od 2 000 do 100 000 €*	od 180 dní pred konaním volieb	áno – pri obci s viac ako 5 000 obyvateľmi	áno
Politické strany v komunálnych voľbách	500 000 €	od 180 dní pred konaním volieb	áno	áno
Nezávislí kandidáti na poslancov v rámci územnej samosprávy	-			

*Pri uchádzaní sa o oba mandáty (predseda VÚC a starosta / primátor) je celková možná suma tiež na úrovni 250 000 €.

Ak sa ale kandidát okrem funkcie predsedu VÚC, starostu a primátora uchádza aj o mandát poslanca v rámci jednotlivých úrovní samosprávy, stále ostáva tento limit na určenej úrovni.

Zdroj: zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach

1.1 Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky

Od roku 1990 boli voľby do najvyššieho zákonodarného orgánu štátu postupne regulované tromi zákonmi. Ako prvý bol prijatý ešte počas existencie Československa zákon č. 80/1990 Zb. o voľbách do Slovenskej národnej rady (celkovo prešiel ôsmimi novelizáciami, pričom jeho podobu ovplyvnil aj nález Ústavného súdu SR), následne reguloval tieto voľby zákon č. 333/2004 Z. z. o voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky so siedmimi novelizáciami. V roku 2014 bol následne prijatý posledný zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva, ktorý dopĺňa aj zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach.

P. Novotný (2006) rozlíšil **tri fázy vývoja volebného systému pre voľby SNR, respektíve NR SR. V prvej fáze (1989 – 1996)** išlo o formovanie nových pravidiel. **Druhá fáza v rokoch 1997 – 1998** priniesla deformačné novelizácie v súvislosti s bojom o moc. **Následná tretia fáza (1999 – 2006)** je spojená s konsolidáciou volebných pravidiel a nápravou tendenčných zmien. Tu je však vhodné doplniť, že jedna z najvýraznejších cielených úprav, zavedenie jedného volebného obvodu, pretrvala až do súčasnosti, a to aj napriek opakovaným výrokom politikov z minulosti spojených so snahou o jej nápravu. Pre doplnenie tohto členenia, končiaceho v roku 2006, je vhodné uviesť ešte **štvrtú fázu**, ktorá sa začína rokom 2014 a pokračuje až do súčasnosti. Spája sa s dôležitou zmenou, ktorá priniesla jeden volebný zákon regulujúci postupy, volebné mechanizmy a samotnú organizáciu pre všetky voľby a súčasne druhý zákon pokrývajúci opäť všetky voľby realizované na Slovensku v oblasti financovania a volebnej kampane. Od roku 2014 tak môžeme hovoriť o zjednotení niektorých ustanovení. S ohľadom na to tak doplníme Novotného tretiu fázu o ďalšie roky, konkrétne sa tak pohybuje v rokoch 1999 – 2013.

Za najvýznamnejšie zmeny zrealizované od roku 1990 v rámci volebných zákonov môžeme označiť už spomínané zrušenie štyroch volebných obvodov, úpravu mechanizmu prepočtu hlasov na mandáty, úpravu spôsobu nastupovania náhradníkov, zmeny v úrovni volebnej klauzuly, ako aj vo váhe preferenčného hlasovania voličov, nahradenie podmienky pre kandidovanie politickej strany v podobe minimálneho počtu jej členov volebnou kauciou, ale aj v kontexte súčasnej úpravy následnú vzájomnú kombináciu týchto dvoch podmienok. Od roku 2014 je tiež novinkou Štátna komisia.

Podľa aktuálnej právnej úpravy (zákon č. 180/2014 Z. z.) disponuje **aktívnym volebným právom** vo voľbách do NR SR **občan SR od 18 rokov**. Voliť je umožnené aj občanom bez trvalého pobytu. Pre tento účel vedie Ministerstvo vnútra SR osobitný zoznam voličov, pričom zapisovanie prebieha na základe žiadosti konkrétneho občana. Absencia viacerých volebných obvodov vytvára podmienky pre existenciu tzv. hlasovacích lístkov. Tie umožňujú odovzdať svoj hlas mimo svojho volebného okrsku (pokojne aj na opačnom konci republiky). Voličom je tiež umožnené hlasovať poštou. **Pasívnym volebným právom** disponuje

občan vo veku od 21 rokov. Pre pasívne volebné právo sa tiež zavádza požiadavka trvalého pobytu – tzv. **cenzus trvalého pobytu.**

Pre zvolenie poslancov Národnej rady SR sa využíva **listinný pomerný volebný systém s jedným 150 mandátovým volebným obvodom a viazanými kandidátnymi listinami.** K prepočtu hlasov na mandáty sa využíva **modifikovaná Hagenbach-Bischoffova kvóta v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku.** Volič môže odovzdať svoj hlas len konkrétnej kandidátnej listine politickej strany alebo koalícii strán, pričom na nej môže vyznačiť maximálne štyroch kandidátov zakrúžkovaním (tzv. **prednostné hlasovanie**), ktoré sa zohľadňuje len za predpokladu, ak daný kandidát získal v prednostných hlasoch aspoň 3 % z celkového súčtu hlasov smerujúcich danej politickej strane. V prípade splnenia tejto podmienky sa prihliada najskôr na týchto kandidátov, následne sa pridávajú mandáty podľa poradia na kandidátnej listine. Ak viacerí kandidáti prekročia tieto 3 %, zohľadňuje sa stále celkový počet mandátov pridelený politickej strane a do parlamentu zasadnú len tí, ktorí sa s ohľadom na počet prednostných hlasov nachádzajú na požadovanom mieste (ak teda prekročí 10 kandidátov 3 % hranicu a politickej strane prináleží 8 mandátov, poslanecké kreslo získajú v poradí prví ôsmi kandidáti s ohľadom na prednostné hlasovanie). Kandidáti z kandidátnej listiny, ktorí nezískali mandát sa stávajú náhradníkmi (zákon č. 180/2014 Z. z.).

Dôležitým prvkom tohto volebného systému je to, že sa o hlasy voličov môže uchádzať len registrovaná politická strana/koalícia registrovaných politických strán: *„Kandidátnu listinu môže podať politická strana, ktorá je registrovaná podľa osobitného predpisu“* (Zákon č. 180/2014 Z. z., § 50). K predloženiu kandidátnej listiny je tiež potrebné zložiť kauciu vo výške 17 000 €, čím sa v istom ohľade uplatňuje **finančný cenzus.** Uvedená kaucia sa vracia politickým subjektom, ktoré získali aspoň 2 % hlasov z celkového počtu odovzdaných platných hlasov. Preskúmanie, registrácia, ako aj číslovanie kandidátnych listín spadá do gescie Štátnej komisie. Relatívnou novinkou je zavedenie ďalšieho limitu pre kandidovanie jednotlivých politických strán v snahe zamedziť úspechu veľmi malých strán bez členskej základne. Výsledkom je, že sa o hlasy vo voľbách môžu uchádzať len tie strany, ktoré splnia zákonom definovanú veľkosť. Tá sa dosahuje buď na úrovni orgánov strany, alebo v súvislosti s počtom členov (viac: zákon č. 180/2014 Z. z.).

Uzatvárajúca klauzula je stanovená pre jednu politickú stranu na úrovni 5 % (z odovzdaných platných hlasov), pre koalíciu zloženú z dvoch alebo troch politických strán 7 % a pri koalíciách so štyrmi a viacerými stranami 10 % (zákon č. 180/2014 Z. z.). V tomto bode je však vhodné upozorniť na dlhodobý trend, kedy sa strany dohodnú na spolupráci, no o hlasy voličov sa uchádzajú reálne len na kandidátnej listine jednej politickej strany, čím im stačí splniť podmienku na úrovni 5 %. Ako príklad sa dá uviesť skúsenosť z volieb v roku 2020. Subjekt *OBYČAJNÍ LUDIA a nezávislé osobnosti (OLANO)*, *NOVA*, *Kresťanská únia (KÚ)*, *ZMENA ZDOLA* predstavuje formálne pomenovanie jednej politickej strany, čím je splnená podmienka pre stanovenie tej najnižšej hranice – 5 %. Súčasne ale samotný názov naznačuje to, že ide len formálne o jednu stranu, no v skutočnosti pozostáva z niekoľkých reálne fungujúcich politických strán. Nachádzame v ňom samostatné politické subjekty OĽaNO, Nova, Kresťanská únia a tiež Zmena zdola.

Voľby vyhlasuje predseda NR SR najneskôr 110 dní pred ich konaním. Pri ich realizácii plnia svoje úlohy vyplývajúce zo zákona okrem Štátnej komisie aj komisie nižšej úrovne: okresné volebné komisie a okrskové volebné komisie (viac pozri: zákon č. 180/2014 Z. z.).

1.2 Voľby do Európskeho parlamentu

Prijatie volebnej legislatívy pre voľby do Európskeho parlamentu sa viaže na vstup Slovenska do Európskej únie. Od roku 2004 bol výber poslancov EP regulovaný celkovo dvomi verziami zákonov. Už v roku 2003 bol prijatý zákon č. 331/2003 Z. z. o voľbách do Európskeho parlamentu. Podmienky pre jeho nahradenie sa vytvorili v roku 2014, keď bol schválený zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva, ktorý dopĺňa aj zákon č. 181/2014 Z. z. definujúci jednak financovanie, a tiež volebnú kampaň.

Vzhľadom na to, že ide v prípade EP o nadštátny orgán, vyžaduje si určité špecifické nastavenia, umožňujúce vzájomne zosúladenie a súčasne reflektovanie volebných zvyklostí členských štátov.

Aktívnym volebným právom disponuje občan SR s trvalým pobytom na území Slovenska, ale aj občan iného členského štátu s trvalým pobytom v SR. Občania SR bez trvalého pobytu na Slovensku alebo v inom členskom

štáty môžu voliť len za predpokladu, ak sa v deň volieb nachádzajú na území štátu. Rovnako ako v prípade volieb do NR SR, aj tu existuje možnosť zabezpečenia si hlasovacieho preukazu. **Pasívne volebné právo** majú občania SR a tiež občania iných členských štátov od 21 rokov. Uplatniť si aktívne, ako aj pasívne volebné právo je možné len v jednom štáte EÚ (zákon č. 180/2014 Z. z.).

Pri rozhodovaní o nastavení volebného systému sa stal pre zákonodarcu vzorom volebný systém používaný vo voľbách do NR SR. Voliči si teda volia svojich zástupcov na 5 rokov **listinným pomerným volebným systémom v jednom viacmandátovom volebnom obvode s viazanými kandidátnymi listinami**. Hlasy sa prepočítavajú na mandáty prostredníctvom **modifikovanej Hagenbach-Bischoffovej kvóty v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku**. Uzatvárajúca klauzula je stanovená na úrovni 5 % pre politickú stranu aj koalíciu. Volič odovzdáva svoj hlas kandidátnej listine registrovanej politickej strany alebo koalície strán, pričom môže využiť **prednostné hlasovanie** a zakrúžkovať tak maximálne dvoch kandidátov. Na prednostné hlasy sa prihliada, ak ich daný kandidát získa aspoň na úrovni 3 % z celkového počtu hlasov smerujúcich subjektu. Nastupovanie náhradníkov je postavené na princípe uplatňovanom vo voľbách do NR SR, najskôr sa zohľadňuje prednostné hlasovanie (iba u tých kandidátov, ktorí prekročili 3 % hranicu) a následne sa postupuje podľa poradia na kandidátnej listine. Kandidujúce subjekty musia zložiť kauciu 1 700 €. Jej vrátenie je podmienené ziskom aspoň 2 % z celkového počtu odovzdaných platných hlasov. Preskúvanie, registrácia a tiež číslovanie kandidátnych listín spadá do kompetencie Štátnej komisie. Voľby sú vyhlasované predsedom NR SR 110 dní pred ich konaním v súlade s rozhodnutím Rady Európskej únie. V súvislosti s voľbami do EP fungujú okrem Štátnej volebnej komisie aj okresné volebné komisie a okrskové volebné komisie (viac: zákon č. 180/2014 Z. z.).

1.3 Voľby prezidenta SR a ľudové hlasovanie o odvolaní prezidenta

Voľby prezidenta SR boli do roku 1999 realizované prostredníctvom nepriamych volieb. Obsadenie tejto ústavnej funkcie spadalo do kompetencie poslancov NR SR. Až ústavná kríza a neschopnosť zvoliť

prezidenta otvorila cestu pre zavedenie priamej voľby. Po novelizácii znenia ústavy na začiatku roka 1999 nasledovalo v tom istom roku prijatie zákona č. 46/1999 Z. z. o spôsobe voľby prezidenta Slovenskej republiky, o ľudovom hlasovaní o jeho odvolaní. K jeho nahradeniu prišlo v roku 2014 zákonom č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva.

Realizácia týchto volieb je vo výraznej miere regulovaná priamo Ústavou SR, ktorá definuje otázky volebného práva, volebného systému, ako aj ich vyhlasovania. **Aktívnym volebným právom** disponuje občan SR bez potreby trvalého pobytu s volebným právom vo voľbách poslancov do NR SR. **Pasívne volebné právo** je definované na podobnej logike, keďže tu je tiež odvolanie sa na disponovanie právom byť volený vo voľbách do NR SR. Výsledkom toho je, že sa o funkciu prezidenta môže uchádzať občan SR s trvalým pobytom v rámci SR. Okrem toho sa požaduje vek aspoň 40 rokov. Kandidatúra je ale podmienená podporou minimálne 15 poslancov NR SR, alebo 15 tisíc voličov, ktorí tak môžu urobiť prostredníctvom petície. O pasívne volebné právo v najbližších voľbách prichádza ten občan, ktorý vykonával funkciu prezidenta SR dve funkčné obdobia za sebou (viac: zákon č. 460/1992 Zb. – Ústava SR). Pokiaľ ide opäť o aktívne volebné právo, aj v týchto voľbách je umožnené využiť hlasovací preukaz (zákon č. 180/2014 Z.z.). Tým je umožnené hlasovanie aj mimo miesta svojho trvalého pobytu.

Prezident SR je volený **absolútnym väčšinovým volebným systémom v jednom jednomandátovom volebnom obvode**. Pre zvolenie je tak potrebná nadpolovičná väčšina platných hlasov oprávnených voličov. Ak ani jeden z kandidátov nespĺní tuto podmienku, realizuje sa najneskôr do 14 dní od prvého kola druhé kolo, kde postupujú dvaja kandidáti s najvyšším počtom hlasov. Víťazom je ten kandidát, ktorý má vyšší počet hlasov. Volič hlasuje za konkrétneho kandidáta, nie politickú stranu. Svoj hlas môže odovzdať len jednému kandidátovi v prvom kole a tiež v druhom kole, ak sa realizuje. O hlasy voličov sa môže uchádzať aj nezávislý kandidát. Špecifická situácia nastáva podľa Ústavy SR ak sa o post prezidenta uchádza len jeden kandidát. Vtedy voliči hlasujú len o ňom a kandidát je zvolený, ak získa nadpolovičnú väčšinu zúčastnených voličov. Druhé kolo sa v tomto prípade nedefinuje (viac: zákon č. 460/1992 Zb. – Ústava SR).

V súvislosti s voľbami prezidenta vykonávajú svoje úlohy okrem Štátnej komisie (viaceré kompetencie sa rozdeľujú medzi ňu a predsedu NR SR) aj okresné volebné komisie a okrskové volebné komisie. Vyhlásenie spadá do kompetencie predsedu NR SR, musí tak urobiť najneskôr 55 dní pred ich konaním (zákon č. 180/2014 Z.z.).

V rámci **ľudového hlasovania o dovolaní prezidenta** je umožnené hlasovať občanom SR od 18 rokov bez potreby trvalého pobytu, nie je však umožnené odovzdať hlas mimo územia SR. Ustanovenia zákona č. 180/2014 Z. z. umožňujú využiť hlasovací preukaz. Ľudové hlasovanie vyhlasuje predseda NR SR s ohľadom na predchádzajúce uznesenie NR SR. Princíp hlasovania je postavený na otázke o súhlase s odvolaním prezidenta SR, volič tak odpovedá buď áno alebo nie. Pre odvolanie prezidenta je potrebná nadpolovičná väčšina hlasov všetkých oprávnených voličov (viac: zákon č. 460/1992 Zb. – Ústava SR).

1.4 Voľby do orgánov samosprávnych krajov

Vznik samosprávnych krajov sa spája s rokom 2001. Ich zaradenie do existujúcej sústavy súvisí s procesom decentralizácie, ktorý bol v niektorých obdobiach pomerne pomalý až takmer statický a hlavne s reformou verejnej správy. Výsledný model 8 vyšších územných celkov je možné vo viacerých ohľadoch vnímať ako politické rozhodnutie, keďže tu v istom ohľade absentovala citlivosť na jednotlivé územné špecifiká (viac k formovaniu tejto úrovne územnej samosprávy pozri: Machyniak, 2018).

Uvedená úroveň územnej samosprávy sa dlhodobo stretáva s pomerne nízkym záujmom obyvateľov o účasť na voľbách, no ako upozorňuje M. Daško (2021), tento nezáujem je skôr v súvislosti s využitím aktívneho volebného práva. Pri pasívnom volebnom práve je situácia čiastočne odlišná. Pri ním nastavenom koeficiente sa vo viacerých prípadoch ukazoval záujem o mandáty na relatívne vyššej úrovni (v závislosti od prípadov).

Prvým zákonom regulujúcim priebeh volieb do orgánov územných samospráv bol *zákon č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku* (mal dve novelizácie). V roku 2014 ho nahradil *zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva*. Voľby do orgánov VÚC sú ešte okrem toho regulované aj

ďalšími zákonmi, ako napríklad Ústavou SR či *zákonom č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani*.

Aktívnym volebným právom nedisponujú len občania SR od 18 rokov ale všetci tí, ktorí majú trvalý pobyt v obci alebo vo vojenskom obvode v rámci daného kraja. To znamená, že sa neuplatňuje cenzus občianstva, ale iba cenzus trvalého pobytu. Zákon prináša odlišné nastavenia **pasívneho volebného práva** pre voľbu predsedu VÚC a poslancov zastupiteľstva. V oboch prípadoch sa vyžaduje len trvalý pobyt bez potreby občianstva SR. Kandidát na predsedu však musí mať viac ako 25 rokov, zatiaľ čo od poslanca sa požaduje vek aspoň 18 rokov. V rámci tých istých volieb je možné sa uchádzať o oba mandáty (zákon č. 180/2014 Z. z.). V porovnaní s predchádzajúcimi voľbami tu však chýba možnosť hlasovania mimo miesta svojho trvalého pobytu za použitia hlasovacieho preukazu. Rovnako tu nie je prítomná možnosť hlasovania poštou.

Pre voľbu **poslancov zastupiteľstiev** samosprávnych krajov sa využíva volebný systém, ktorého zaradenie ku konkrétnej kategórii nie je jednoznačné. Môžeme preto hovoriť buď o tom, že sa tu využíva **semiproporčný volebný systém neobmedzeného hlasovania vo viacmandátových volebných obvodoch** a v **jednomandátových volebných obvodoch relatívny väčšinový volebný systém**. Rovnako sa dá hovoriť o *blokovom hlasovaní* (block vote) *pre viacmandátové volebné obvody* či o *kombinácii relatívneho väčšinového volebného systému v jednomandátových a viacmandátových volebných obvodoch*. Pri určovaní počtu prerozdelených mandátov (spadá to do kompetencie zastupiteľstva) v rámci volebného obvodu sa zohľadňuje jeho veľkosť s ohľadom na počet obyvateľov. Nárok na mandát majú následne tí, ktorí získali najvyšší počet platných hlasov s ohľadom na počet prerozdelených mandátov v príslušnom volebnom obvode. V prípade rovnosti hlasov rozhoduje buď poradie na kandidátnej listine (ak ide o kandidátov z tej istej kandidátnej listiny), alebo žreb. Volič disponuje pri svojej voľbe toľkými hlasmi, koľko mandátov má byť prerozdelených v rámci daného volebného obvodu. Nastavenie volebného systému umožňuje uchádzať sa o hlasy voličov kandidátom registrovaných politických strán alebo koalícií politických strán, ako aj nezávislým kandidátom. Rozhodnutie politickej strany ísť samostatne alebo v koalícii musí byť jednotné pre všetky volebné obvody pre voľbu jedného zastupiteľstva. To znamená,

že v jednom kraji môže ísť politická strana samostatne a v druhom v koalícii s inou stranou, no v rámci jedného kraja musí postupovať jednotne. V každom volebnom obvode môže politický subjekt nominovať maximálne toľko kandidátov, koľko má byť prerozdelených mandátov. Nezávislý kandidát musí doplniť k svojej kandidatúre tzv. osobitnú listinu so 400 podpismi oprávnených voličov v rámci daného volebného obvodu. Voličovi je vo volebnej miestnosti odovzdaná jedna kandidátka listina so všetkými kandidátmi na poslanca zastupiteľstva za daný volebný obvod. Ich mená sú pritom zoradené podľa abecedy. Nezvolení kandidáti sa stávajú náhradníkmi (zákon č. 180/2014 Z. z.).

Predseda VÚC je po novelizácii z roku 2017 volený **v jednomandátovom volebnom obvode relatívnym väčšinovým volebným systémom**, ktorý nahradil absolútny väčšinový volebný systém. Ak získajú dvaja kandidáti rovnaký počet hlasov, konajú sa nové voľby. O post predsedu VÚC sa môže uchádzať rovnako kandidát politickej strany/koalície (možné nominovať len jedného kandidáta na jeden kraj), ako aj nezávislý kandidát, ktorý však musí predložiť tzv. osobitnú listinu s podpismi 1 000 oprávnených voličov (zákon č. 180/2014 Z. z.).

V súvislosti s voľbami do orgánov VÚC vykonávajú činnosť okrem Štátnej komisie aj Volebná komisia samosprávneho kraja, obvodná volebná komisia a okrsková volebná komisia. Voľby vyhlasuje predseda NR SR najneskôr 110 dní pred ich konaním a tak, aby sa konali v posledných 14 dňoch volebného obdobia. Voľby sa tiež vyhlasujú vtedy, ak sa v niektorom z krajov neuskutočnili, Ústavný súd rozhodol o ich neplatnosti, resp. sa zrušili výsledky volieb, dvaja kandidáti na predsedu majú rovnaký počet hlasov, alebo je potrebné doplniť zloženie zastupiteľstva (zákon č. 180/2014 Z. z.).

1.5 Voľby do orgánov samosprávy obcí

Komunálnu úroveň a tým aj komunálnu samosprávu je možné označiť ako základný komponent územnej samosprávy v rámci príslušného štátu. Obce a mestá tu vystupujú ako samostatné právnické osoby. Každá z nich je tvorená obyvateľmi (osoby s trvalým pobytom v nich), ktorí v rámci svojich politických práv disponujú právom podieľať sa na ich správe (pozri viac: Švikruha, 2019), a to nielen prostredníctvom volieb.

Prítomnosť tejto podoby územnej samosprávy však nebola v minulosti na území Slovenska samozrejmosťou. O jej obnove po niekoľkých dekádach jej absencie môžeme hovoriť v súvislosti s realizáciou prvej etapy decentralizácie, ktorá sa realizovala v rokoch 1990 – 1991 (viac napr.: Klimovský, 2013).

Komunálnu úroveň považujeme z pohľadu volieb za najrozsiahlejšiu, a to v tom význame, že sa tu v deň volieb obsadzuje funkcia starostu alebo primátora a tiež mandáty v zastupiteľstvách v 2 890 obciach a pri zarátaní aj mestských častí v Košiciach a v Bratislave až v 2 927 samosprávach (viac k štruktúre obcí: Brix, 2019). Navyše, tento rozsiahly volebný kolos bude po novom doplnený od roku 2022 spojenými voľbami pokrývajúcimi obe úrovne územnej samosprávy. Výsledkom toho bude, že napríklad v prípade Košíc a Bratislavy sa bude v jeden deň organizovať obsadzovanie mandátov na úrovni mestskej časti, mesta a samosprávneho kraja. Táto voľba troch úrovní sa dotkne tiež samotného voliča, keďže si bude vyberať svojich zástupcov do 6 zastupiteľských orgánov.

Voľby do orgánov samosprávy obcí boli po spoločenských zmenách, ktoré sa začali v roku 1989, regulované najskôr *zákonom č. 346/1990 Zb. o voľbách do orgánov samosprávy obcí*. Jeho znenie bolo počas jeho platnosti ovplyvnené jednak viacerými novelizáciami, ako aj rozhodnutím Ústavného súdu SR, ktorý rušil účelové úpravy prijaté počas vlády V. Mečiara. V súčasnosti patria k hlavným predpisom regulujúcim ich priebeh okrem *Ústavy SR* aj *zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva* a *zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani*.

Aktívnym volebným právom disponuje každý obyvateľ obce s trvalým pobytom od 18 rokov (zákon č. 180/2014 Z. z.). Nevyžaduje sa tu teda disponovanie občianstvom SR. Do roku 2002 však v legislatíve existovala požiadavka, ktorá kombinovala oba cenzy – cenzus občianstva a cenzus pobytu. K jej zrušeniu došlo v súvislosti s prijatím zákona č. 36/2002 Z. z.

Pre **pasívne volebné právo** je takisto definovaná požiadavka viažuca sa len na trvalý pobyt, bez potreby disponovať občianstvom SR. Samozrejmosťou je minimálna veková hranica, ktorá sa líši od obsadzovaného orgánu. V prípade uchádzania sa o mandát v zastupiteľstve postačuje vek od 18 rokov, starostom a primátorom sa môže stať len obyvateľ s trvalým pobytom od 25 rokov (zákon č. 180/2014 Z. z.).

Pre zvolenie príslušných orgánov na komunálnej úrovni sa po poslednej novelizácii využívajú rovnaké volebné systémy ako v prípade samosprávnych krajov. V súvislosti s volebným systémom pre voľbu poslancov **zastupiteľstva** platí nejednotnosť v jeho jasnom označení. Môžeme ale hovoriť, že je volené **vo viacmandátových volebných obvodoch** (počet pridelených mandátov sa určuje s ohľadom na počet obyvateľov vo volebnom obvode) **semiproporčným volebným systémom neobmedzeného hlasovania**, respektíve **v jednomandátových volebných obvodoch** (je možné ich utvoriť len v tých mestách, ktoré majú mestské časti) **s relatívnym väčšinovým volebným systémom**. Mandát získavajú tí kandidáti, ktorí dosiahli najvyšší počet hlasov s ohľadom na to, koľko mandátov má byť pridelených. V prípade rovnosti hlasov pri kandidátoch jednej politickej strany alebo koalície rozhoduje poradie na kandidátnej listine. Ak nie sú z jednej kandidátnej listiny, určuje sa definitívne poradie žrebom. Nezvolení kandidáti sa stávajú náhradníkmi. Maximálna veľkosť volebného obvodu s ohľadom na počet pridelených mandátov je 12. V tomto nachádzame odlišnosť v porovnaní so samosprávnymi krajmi, ktoré maximálnu veľkosť volebného obvodu nemajú definovanú. Otázka tvorby volebných obvodov, ako aj ich veľkosti spadá do kompetencie zastupiteľstva. Volebný systém umožňuje uchádzať sa o hlasy voličov jednak kandidátom politických strán a koalícii, ale aj nezávislým kandidátom. Princíp tvorby koalícií je rovnaký ako v prípade samosprávnych krajov. Pre voľbu jedného zastupiteľstva musí strana postupovať jednotne v každom volebnom obvode, teda buď postaviť kandidátov samostatne, alebo v koalícii. V rámci jedného volebného obvodu môžu politické strany/koalície predložiť len taký počet kandidátov, aký má byť pridelený počet mandátov za daný volebný obvod. Možnosť uchádzať sa o hlasy voličov zo strany nezávislého kandidáta je podmienená súhlasom voličov s jeho kandidatúrou, ktorý sa dokladuje tzv. **podpisovou listinou**. Potrebný počet podpisov zachytený v tabuľke 10 sa líši v závislosti od veľkosti obce. Volebná legislatíva umožňuje súčasne sa uchádzať o post starostu, ako aj o funkciu poslanca zastupiteľstva. Voličovi je predkladaná jedna kandidátka listina so všetkými kandidátmi za daný volebný obvod zoradenými abecedne (viac: zákon č. 180/2014 Z. z.).

Starosta je volený **relatívnym väčšinovým volebným systémom s jednomandátovým volebným obvodom**. Pri rovnosti hlasov dvoch

kandidátov sa konajú nové voľby. Spôsob predkladania kandidátnych listín kopíruje pravidlá pre kandidátov na poslancov zastupiteľstva. Umožňuje teda jednak uchádzať sa o príslušnú funkciu zástupcom politických strán a koalícií, ako aj nezávislým kandidátom. Nezávislý kandidát musí k svojej kandidatúre priložiť tzv. podpisovú listinu s počtom podpisov (viac: zákon č. 180/2014 Z. z.), ktoré sú uvedené v tabuľke 10.

Tabuľka 10: *Minimálny počet podpisov oprávnených voličov ku kandidatúre nezávislého kandidáta na poslanca zastupiteľstva a starostu*

Veľkosť obce s ohľadom na počet obyvateľov	Potrebný počet podpisov
Do 50	10
51 – 100	20
101 – 500	40
501 – 2 000	100
2 001 – 20 000	200
20 001 – 100 000	500
nad 100 000	1000

Zdroj: Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva

V súvislosti s uvedenou tabuľkou je vhodné upozorniť na skutočnosť, že je jednotná pre starostov/primátorov a tiež poslancov, pričom tí prví sú volení za celú obec v jednom volebnom obvode a tí druhí v samosprávach s viacerými volebnými obvodmi sú volení len voličmi za príslušné územie (volič z jedného volebného obvodu nemá v takom prípade dosah na zvolenie kandidáta v inom volebnom obvode).

Voľby vyhlasuje predseda NR SR najneskôr 110 dní pred ich konaním, realizujú sa však v posledných 14 dňoch volebného obdobia. Legislatíva okrem toho počíta s ďalšími špecifickými situáciami, keď sa vyhlasujú, napríklad ak sa nevykonali, ak Ústavný súd SR rozhodol o ich neplatnosti, kandidáti na starostu mali rovnaký počet hlasov alebo chýba náhradník na základe posledných volieb pre obsadenie neobsadeného mandátu. V súvislosti s realizáciou volieb plnia svoje úlohy tieto volebné komisie: okrem Štátnej komisie aj okresné volebné komisie, miestne volebné

komisie a mestské volebné komisie a napokon okrskové volebné komisie (viac: zákon č. 180/2014 Z. z.).

Kontrolné otázky

1. Aké je nastavenie volebného práva v jednotlivých voľbách realizovaných na Slovensku?
2. Aký volebný systém a s akými konkrétnymi nastaveniami sa využíva pre voľbu poslancov NR SR?
3. Aký volebný systém a s akými konkrétnymi nastaveniami sa využíva pre voľbu poslancov EP?
4. Aký volebný systém a s akými konkrétnymi nastaveniami sa využíva pre voľbu prezidenta SR?
5. Aký volebný systém a s akými konkrétnymi nastaveniami sa využíva pre voľbu orgánov samosprávnych krajov?
6. Aký volebný systém a s akými konkrétnymi nastaveniami sa využíva pre voľbu orgánov na komunálnej úrovni?

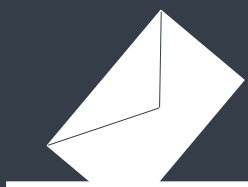
Použitá literatúra

- BRIX, R. 2019. Sídlná štruktúra na území Slovenska. In: *Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky*. Trnava: UCM v Trnave, 2019. s. 51-58. ISBN 978-80-572-0022-2.
- DAŠKO, M. 2021. (Ne)záujem občanov vyšších územných celkov na Slovensku využívať pasívne volebné parvo. In: *1989 – 2019: Dekády zmien. Kam kráčaš demokracia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021. s. 95-108. ISBN 978-80-8152-991-7.
- KLIMOVSKÝ, D. 2013. Územná samospráva na Slovensku: Rozvoj sídelných štruktúr od roku 1939 do súčasnosti (2). In: *Obec a finance*. Roč. 18, č. 3, 2013. s. 74-77. ISSN 1211-4189.
- MACHYNIÁK, J. 2018. Politické aspekty inštitucionalizácie regionálnej samosprávy. In: *Regionálna samospráva na Slovensku*. Bratislava: Iris, 2018. s. 27-36. ISBN 978-80-8200-022-4.

- NOVOTNÝ, P. 2006. Reflexia vývoja volebnej legislatívy. In: *Slovenské voľby '06*. Bratislava: IVO, 2006. s. 61-69. ISBN 80-88935-90-3.
- ŠVIKRUHA, M. 2019. Význam a pôsobnosť komunálnej samosprávy. In: *Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky*. Trnava: UCM v Trnave, 2019. s. 15-26. ISBN 978-80-572-0022-2.
- Ústava SR / Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.*
- Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva.*
- Zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani či zákon č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach.*

Ďalšia odporúčaná literatúra

- BARDOVIČ, J. 2018. Voľby a volebné systémy v krajinách Vyšehradskej skupiny. In: *Transformácia a premeny politických systémov v krajinách Vyšehradskej skupiny*. Bratislava: Iris, 2018. s. 121-143. ISBN 978-80-2000-031-6.
- BARDOVIČ, J. 2018. Voľby do orgánov VÚC a využívané volebné systémy. In: *Regionálna samospráva na Slovensku*. Bratislava: Iris, 2018. s. 99-110. ISBN 978-80-8200-022-4.
- BARDOVIČ, J. 2019. Voľby do orgánov miestnej samosprávy a uplatňované volebné systémy. In: *Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky*. Trnava: UCM v Trnave, 2019. s. 101-112. ISBN 978-80-572-0022-2.
- BARDOVIČ, J. 2020. Voľby a volebný systém v Slovenskej republike. In: *Vojenská osveta. 1. časť: spoločenskovedné semináre*. Liptovský Mikuláš: Personálny úrad OS SR, 2020. s. 4-27. ISBN 978-80-89609-22-2.

ČASŤ 4
VYPRACOVANIE
CVIČENÍ

Väčšinové volebné systémy

Cvičenie 2.1:

Pokúste sa určiť možného víťaza volieb v modelovej situácii pri využití relatívneho väčšinového volebného systému. Volieb sa zúčastní 53 voličov a o ich hlasy sa uchádzajú 4 kandidáti. Preferencie voličov vo vzťahu k jednotlivými kandidátom sú nasledujúce:

Počet voličov	15	13	11	14
1. preferencia	A	B	C	D
2. preferencia	C	D	B	C
3. preferencia	D	A	A	B
4. preferencia	B	C	D	A

Odpoveď:

Vzhľadom na uvedené preferencie je možné konštatovať, že voliči by v týchto modelových voľbách odovzdali najvyšší počet hlasov kandidátovi A (15 hlasov). Druhý v poradí by skončil kandidát D (14 hlasov), tretí v poradí kandidát B (13 hlasov) a posledný kandidát C (11 hlasov). **Vítazom volieb by sa tak stal kandidát A.**

Cvičenie 2.2:

Pokúste sa využiť absolútny väčšinový volebný systém pre určenie víťaza v simulovaných voľbách pri účasti 53 voličov. O ich hlasy sa pritom uchádzajú 4 kandidáti. Preferencie voličov sú nasledovné:

Počet voličov	15	13	11	14
1. preferencia	A	B	C	D
2. preferencia	C	D	B	C
3. preferencia	D	A	A	B
4. preferencia	B	C	D	A

Odpoveď:

Vzhľadom na to, že sa v rámci absolútneho väčšinového volebného systému požaduje získať podporu nadpolovičnej väčšiny hlasov, je vždy potrebné v prvom kole primárne sledovať, či máme takého kandidáta.

1. kolo – podľa preferencií voličov by boli výsledky nasledovné:

- kandidát A – 15 hlasov
- kandidát D – 14 hlasov
- kandidát B – 13 hlasov
- kandidát C – 11 hlasov.

Ani jeden z uvedených kandidátov by nezískal požadovanú nadpolovičnú väčšinu (minimálne 27 hlasov). Musela by preto nasledovať realizácia druhého kola.

2. kolo – sú tu postupujúci dvaja kandidáti s najvyšším počtom hlasov

- kandidát A : kandidát D
- 15 + 11 : 13 + 14
- 26 : 27

Na základe uvedených preferencií, kde by 15 a 14 voličov volilo stále svoju prvú preferenciu, keďže ich kandidáti postúpili do druhého kola a 13 voličov spolu s 11 voličmi by sa museli rozhodovať podľa svojich ďalších preferencií medzi kandidátom A a D, by sa stal **víťazom kandidát D s počtom hlasov 27.**

Cvičenie 2.3:

Pokúste sa využiť systém alternatívneho hlasovania pre určenie víťaza v simulovaných voľbách pri účasti 53 voličov. O ich hlasy sa pritom uchádzajú 4 kandidáti. Preferencie voličov sú nasledovné:

Počet voličov	15	13	11	14
1. preferencia	A	B	C	D
2. preferencia	C	D	B	C
3. preferencia	D	A	A	B
4. preferencia	B	C	D	A

Odpoveď:

V tomto prípade platí, že by sa voliči dostavili do volebnej miestnosti len raz, pričom vyššie uvedené preferencie by sme poznali. V prvom kroku sa hľadá, rovnako ako v predchádzajúcom systéme, kandidát s minimálne nadpolovičnou väčšinou hlasov (v tomto prípade 27). Môžeme vidieť, že by taký kandidát nebol, preto by sa pokračovalo postupným vyradovaním kandidátov s najnižším počtom hlasov až do stavu, kde je nájdená hľadaná väčšina.

	A	B	C	D
1. skrutínium	15	13	11	14
2. skrutínium	15	13 + 11		14
3. skrutínium	15	24 +14		14
	15	38		

Vítazným kandidátom by bol kandidát B s 38 hlasmi.

Príklad na precvičenie:

Nasledujúca tabuľka znázorňuje preferencie voličov v modelových voľbách, kde sa o hlasy 50 voličov uchádza 5 kandidátov: A, B, C, D, E. Zopakujme si, že prvý riadok predstavuje počet voličov s danými preferenciami, následne každý ďalší riadok prináša informáciu o preferencii vo vzťahu ku každému kandidátovi. Určte víťaza volieb na základe:

1. Relatívneho väčšinového volebného systému
2. Absolútneho väčšinového volebného systému
3. Systému alternatívneho hlasovania

10	8	12	7	13
A	B	C	D	E
E	C	B	A	A
B	D	A	E	B
D	A	D	C	D
C	E	E	B	C

1. Odpoveď:

Vítazom by sa stal kandidát **E s 13 hlasmi**.

2. Odpoveď:

1. kolo – E: 13 hlasov; C: 12 hlasov; A: 10 hlasov; B: 8 hlasov; D: 7 hlasov.

- Keďže nikto nemá požadovaných 26 hlasov, je potrebné realizovať druhé kolo.

2. kolo – E : C

- $10 + 7 + 13 : 8 + 12$
- $30 : 20$

Vítazom by sa stal **kandidát E s 30 hlasmi**.

3. Odpoveď:

Hľadáme kandidáta, ktorý získa ako prvý nadpolovičnú väčšinu hlasov.

A	B	C	Ď	E
10	8	12	7	13
<hr/>				
10	8	12		13
<hr/>				
+7				
<hr/>				
17	8	12		13
<hr/>				
		+8		
<hr/>				
17		20		13
<hr/>				
+13				
<hr/>				
30		20		

Vítazom by sa stal **kandidát A s 30 hlasmi.**

Pomerné volebné systémy

Cvičenie 3.1:

Pokúste sa prerozdeliť 5 mandátov na základe výsledkov volieb do NR SR uskutočnených v roku 2020. Pre tento účel využite Hareho kvótu v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku, Hagenbach-Bischoffovu kvótu v kombinácii s metódou najvyššieho priemeru a modifikovanú Hagenbach-Bischoffovu kvótu v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku. Uzatvárajúca klauzula je pritom stanovená na úrovni 5 % pre jednu politickú stranu, 7 % pre koalíciu zloženú z 2 a 3 strán a následne 10 % pre koalíciu zloženú z minimálne 4 politických strán.

Názov politického subjektu	Počet platných hlasov	Podiel platných hlasov v %
Slovenská ľudová strana Andreja Hlinku	8 191	0,28
DOBRÁ VOĽBA	88 220	3,06
Sloboda a Solidarita	179 246	6,22
SME RODINA	237 531	8,24
Slovenské Hnutie Obrody	1 966	0,06
ZA ĽUDÍ	166 325	5,77
MÁME TOHO DOŠŤ !	9 260	0,32
Slovenská národná strana	91 171	3,16
Demokratická strana	4 194	0,14
OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OĽANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA	721 166	25,02
Koalícia Progresívne Slovensko a SPOLU - občianska demokracia	200 780	6,96
STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI	2 018	0,07
99 % - občiansky hlas	991	0,03
Kresťanskodemokratické hnutie	134 099	4,65
Slovenská liga	809	0,02
VLASTĽ	84 507	2,93
MOST - HÍD	59 174	2,05

Vypracovanie cvičení

SMER - sociálna demokracia	527 172	18,29
SOLIDARITA - Hnutie pracujúcej chudoby	3 296	0,11
HLAS ĽUDU	1 887	0,06
Magyar Közösségi Összefogás - Maďarská komunitná spolupatričnosť	112 662	3,90
Práca slovenského národa	1 261	0,04
Kotlebovci - Ľudová strana Naše Slovensko	229 660	7,97
Socialisti.sk	15 925	0,55

Zdroj: Štatistický úrad SR.

Odpoď:

Hareho kvóta v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku

Politická strana	Počet hlasov	1. skrutńium		2. skrutńium		
		q_s	Získané mandáty	Zostatok	Získané mandáty	Spolu mandáty
OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OLANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA	721 166	1,75	1	0,75	1	2
SMER - sociálna demokracia	527 172	1,28	1	0,28	0	1
SME RODINA	237 531	0,58	0	0,58	1	1
Kotlebovci - Ľudová strana Naše Slovensko	229 660	0,56	0	0,56	1	1
Sloboda a Solidarita	179 246	0,43	0	0,43	0	0
ZA ĽUDÍ	166 325	0,40	0	0,40	0	0
Spolu	2 061 100		2		3	5
Q = 412 220						

Voľby a volebné systémy

Hagenbach-Bischoffova kvóta v kombinácii s metódou najvyššieho priemeru

Politická strana	Počet hlasov	1. skrutníum		2. skrutníum		
		q_s	Získané mandáty	Priemer	Získané mandáty	Spolu mandáty
OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OĽANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA	721 166	2,10	2	240 389	1	3
SMER - sociálna demokracia	527 172	1,53	1	263 586	1	2
SME RODINA	237 531	0,69	0	237 531	0	0
Kotlebovci - Ľudová strana Naše Slovensko	229 660	0,67	0	229 660	0	0
Sloboda a Solidarita	179 246	0,52	0	179 246	0	0
ZA ĽUDÍ	166 325	0,48	0	166 325	0	0
Spolu	2 061 100		3		2	5
$Q = 343\,517$						

Vypracovanie cvičení

Modifikovaná Hagenbach-Bischoffova kvóta v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku

Politická strana	Počet hlasov	1. skrutníum		2. skrutníum		
		q_s	Získané mandáty	Zostatok	Získané mandáty	Spolu mandáty
OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OĽANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA	721 166	2,10	2	0,10	0	2
SMER - sociálna demokracia	527 172	1,53	1	0,53	0	1
SME RODINA	237 531	0,69	0	0,69	1	1
Kotlebovci - Ľudová strana Naše Slovensko	229 660	0,67	0	0,67	1	1
Sloboda a Solidarita	179 246	0,52	0	0,52	0	0
ZA ĽUDÍ	166 325	0,48	0	0,48	0	0
Spolu	2 061 100		3		2	5
$Q = 343\,517$						

Cvičenie 3.2:

Pokúste sa prerozdeliť 5 mandátov na základe výsledkov volieb do NR SR uskutočnených v roku 2020. Pre tento účel využite D'Hondtov deliteľ a Sainte-Laguého deliteľ. Uzatvárajúca klauzula je pritom stanovená na úrovni 5 % pre jednu politickú stranu, 7 % pre koalíciu zloženú z 2 a 3 strán a následne 10 % pre koalíciu zloženú z minimálne 4 politických strán.

Názov politického subjektu	Počet platných hlasov	Podiel platných hlasov v %
Slovenská ľudová strana Andreja Hlinku	8 191	0,28
DOBRÁ VOĽBA	88 220	3,06
Sloboda a Solidarita	179 246	6,22
SME RODINA	237 531	8,24
Slovenské Hnutie Obrody	1 966	0,06
ZA ĽUDÍ	166 325	5,77
MÁME TOHO DOSŤ !	9 260	0,32
Slovenská národná strana	91 171	3,16
Demokratická strana	4 194	0,14
OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OLANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA	721 166	25,02
Koalícia Progresívne Slovensko a SPOLU - občianska demokracia	200 780	6,96
STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI	2 018	0,07
99 % - občiansky hlas	991	0,03
Kresťanskodemokratické hnutie	134 099	4,65
Slovenská liga	809	0,02
VLASŤ	84 507	2,93
MOST - HÍD	59 174	2,05
SMER - sociálna demokracia	527 172	18,29
SOLIDARITA - Hnutie pracujúcej chudoby	3 296	0,11
HLAS ĽUDU	1 887	0,06

Vypracovanie cvičení

Magyar Közösségi Összefogás - Maďarská komunitná spolupatričnosť	112 662	3,90
Práca slovenského národa	1 261	0,04
Kotlebovci - Ľudová strana Naše Slovensko	229 660	7,97
Socialisti.sk	15 925	0,55

Zdroj: Štatistický úrad SR.

Odpoď:

D'Hondtov deliteľ

Politická strana	Počet hlasov	1	2	3	4	5	Pridelené mandáty
OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OLANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA	721 166	721 166	360 583	240 389	180 292	144 233	3
SMER - sociálna demokracia	527 172	527 172	263 586	175 724	131 793	105 434	2
SME RODINA	237 531	237 531	118 766	79 177	59 383	47 506	0
Kotlebovci - Ľudová strana Naše Slovensko	229 660	229 660	114 830	76 553	57 415	45 932	0
Sloboda a Solidarita	179 246	179 246	89 623	59 749	44 812	35 849	0
ZA ĽUDÍ	166 325	166 325	83 163	55 442	41 581	33 265	0

Voľby a volebné systémy

Sainte-Laguého deliteľ

Politická strana	Počet hlasov	1	3	5	7	9	Pridelené mandáty
OBYČAJNÍ LUDIA a nezávislé osobnosti (OLANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA	721 166	721 166	240 389	144 233	103 024	80 130	2
SMER - sociálna demokracia	527 172	527 172	175 724	105 434	75 310	58 575	1
SME RODINA	237 531	237 531	79 177	47 506	33 933	26 392	1
Kotlebovci - Ľudová strana Naše Slovensko	229 660	229 660	76 553	45 932	32 809	25 518	1
Sloboda a Solidarita	179 246	179 246	59 749	35 849	25 607	19 916	0
ZA ĽUDÍ	166 325	166 325	55 442	33 265	23 761	18 481	0

Príklad na precvičenie:

Pokúste sa prerozdeliť 5 mandátov v modelových voľbách, ktorých sa zúčastnia 4 politické strany a účasť je na úrovni 500 voličov. Použite najskôr:

- a) Hareho kvótu v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku
- b) Modifikovanú Hagenbach-Bischoffovu kvótu v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku
- c) D'Hondtov deliteľ
- d) Sainte-Laguého deliteľ

Politická strana	Hlasy
A	225
B	460
C	150
D	165
Spolu	1 000

Odpoveď:

- a) Hareho kvóta v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku

Politická strana	Počet hlasov	1. skrutínium		2. skrutínium		
		q_s	Získané mandáty	Zostatok	Získané mandáty	Spolu mandáty
A	225	1,13	1	0,13	0	1
B	460	2,30	2	0,30	0	2
C	150	0,75	0	0,75	1	1
D	165	0,83	0	0,83	1	1
Spolu	1 000		3		2	5
$Q = 200$						

Voľby a volebné systémy

b) Modifikovaná Hagenbach-Bischoffova kvóta v kombinácii s metódou najvyššieho zostatku

Politická strana	Počet hlasov	1. skrutínium		2. skrutínium		
		q_s	Získané mandáty	Zostatok	Získané mandáty	Spolu mandáty
A	225	1,35	1	0,35	0	1
B	460	2,75	2	0,75	0	2
C	150	0,90	0	0,90	1	1
D	165	0,99	0	0,99	1	1
Spolu	1 000		3		2	5
Q = 167						

c) D'Hondtov deliteľ

Politická strana	Počet hlasov	1	2	3	4	5	Pridelené mandáty
A	225	225	113	75	56	45	1
B	460	460	230	153	115	92	3
C	150	150	75	50	38	30	0
D	165	165	83	55	41	33	1

d) Sainte-Laguého deliteľ

Politická strana	Počet hlasov	1	3	5	7	9	Pridelené mandáty
A	225	225	75	45	32	25	1
B	460	460	153	92	66	51	2
C	150	150	50	30	21	17	1
D	165	165	55	33	24	18	1

Semiproporčné volebné systémy

Cvičenie 4.1:

Pokúste sa prerozdeliť 2 mandáty v modelových voľbách pri využití systému neobmedzeného hlasovania. Volieb sa zúčastní 53 voličov a o ich hlasy sa uchádzajú 4 kandidáti. Preferencie voličov vo vzťahu k jednotlivými kandidátom sú nasledujúce:

Počet voličov	15	13	11	14
1. preferencia	A	B	C	D
2. preferencia	C	D	B	C
3. preferencia	D	A	A	B
4. preferencia	B	C	D	A

Odpoveď:

Aj v tomto prípade predpokladáme, že sa volič bude správať podľa svojich preferencií a súčasne, že odovzdá maximálny počet svojich možných hlasov – teda označí 2 kandidátov. Podľa uvedených preferencií je možné očakávať, že 15 voličov by zakrúžkovalo kandidáta A a C, 13 voličov kandidáta B a D, 11 voličov kandidáta C a B a 14 voličov kandidáta D a C. Výsledne by vyzerala podpora nasledujúco:

- kandidát A: $15 = 15$
- kandidát B: $13 + 11 = 24$
- **kandidát C: $15 + 11 + 14 = 40$**
- **kandidát D: $13 + 14 = 27$**

Ako môžeme vidieť, nie je rozhodujúce, či je kandidát prvá alebo druhá preferencia, keďže z hlasovacieho lístka by to ani nebolo jasné. Každé označenie kandidáta má preto rovnakú váhu. S ohľadom na to je možné konštatovať, že **vítazom by sa stal kandidát C so 40 hlasmi. Druhý mandát by pripadol kandidátovi D s 27 hlasmi.** Ostatní dvaja by sa stali napríklad v zmysle slovenskej legislatívy náhradníkmi.

Príklad na precvičenie:

V tomto cvičení sa pokúste prerozdeliť 3 mandáty pri využití systému neobmedzeného hlasovania. Volebná účasť je tu na úrovni 53 voličov a o ich hlasy sa uchádzajú 5 kandidáti. Opätovne tu pracujeme s tým, že každý volič zakrúžkuje maximálny ponúkaný počet kandidátov. Preferencie voličov vo vzťahu k jednotlivými kandidátom sú nasledujúce:

Počet voličov	14	11	9	12	7
1. preferencia	A	B	C	D	E
2. preferencia	E	D	E	C	C
3. preferencia	D	E	A	B	D
4. preferencia	B	C	D	A	B
5. preferencia	C	A	B	E	A

Odpoveď:

Podľa uvedených preferencií by bola podpora kandidátov nasledujúca:

- kandidát A: $14 = 14$
- kandidát B: $11 = 11$
- **kandidát C: $9 + 12 + 7 = 28$**
- **kandidát D: $11 + 12 = 23$**
- **kandidát E: $14 + 9 + 7 = 30$**

Podľa uvedených preferencií by najvyššiu podporu získal kandidát E s 30 hlasmi, druhý v poradí s nárokom na mandát by skončil kandidát C s 28 hlasmi a tretí mandát by získal kandidát D s 23 hlasmi. Ostatní by sa stali náhradníkmi (podľa pravidiel platných na Slovensku).

Voľby a volebné systémy

(Vysokoškolská učebnica)

Autor:

PhDr. Jakub Bardovič, PhD.

Recenzenti:

doc. PhDr. Daniel Klimovský, PhD.

Mgr. Martin Daško, PhD.

Mgr. Matúš Béreš, PhD.

Vydavateľ:

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave,

Fakulta sociálnych vied, 2021

Vydanie:

Prvé

Počet strán:

160 s.

ISBN 978-80-572-0206-6

The logo for UCMFSV features a stylized white crown above the letter 'U'. The letters 'C', 'M', 'F', 'S', and 'V' are rendered in a bold, sans-serif font. The 'C' and 'M' are connected to the 'U', while 'F', 'S', and 'V' are spaced out to the right.

UCMFSV

ISBN 978-80-572-0206-6